

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 30
28 – 29/2015
18. júl 2015

Cena 1,- €

Ludo Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

POTOMKOVIA PERIKLA NEVEDIA ASI, KTO SÚ...
Strana 5.

BUDE NOVÝ MAJDAN PO MACEDÓNSKY?
Strana 7.

SOLÚNSKYCH BRATOV SI TERCHOVČANIA PRIDALI K ERBU
Strana 8.

JUBILANT MILAN S. ĐURICA: TREBA UBRÁNIŤ TO, ČO MÁME
Strana 10.

SLOVENSKO SA LÚČILO S KNIEŽATOM HERECTVA
Strana 17.

SLOVO O SLOVENSKU

Deň vyhlásenia zvrchovanosti Slovenskej republiky pomaly upadá do zabudnutia. V kalendári nie je vyznačený ako významný deň v dejinách Slovákov. Nedostal sa medzi päť štátnych sviatkov, aj keď národy si dni, keď získali nezávislosť, cenia nadovšetko. Slovenský deň zvrchovanosti sa nerodil ľahko. A čo sa z hľadiska čias javilo ako politikárčenie zo strany KDH, ktoré ako jediný politický subjekt hlasovalo proti prijatiu deklarácie, s odstupom času sa dá hodnotiť ako absolútne zlyhanie elit tohto politického subjektu. Azda nejestuje nijaký iný národ, ktorý by sa staval proti vlastnej nezávislosti, ako sa to stalo Slovákom prostredníctvom ich parlamentných zástupcov. Vtedajší predseda KDH Ján Čarnogurský v súčasnosti tvrdí, že „politika je o sile, nie o politických heslách“, čím priznáva, že KDH pod jeho vedením nebolo silným subjektom. Napokon dodnes jeho lídri neprekázali, že dokážu odhadnúť témy, ktoré zaujmú jednoduchých ľudí, čo práve Čarnogurský obdivuje na politike Putina. Na Slovensku naopak, ak sa nájde taký politik, je znevažovaný a nálepkovaný z populizmu.

Kým existovalo Hnutie za demokratické Slovensko, v deň výročia vyhlásenia Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky sa konali oslavy pri Vatrách zvrchovanosti. Vátry vždy znamenali symbol slobody a azda preto mainstreamová tlač s veľkým dešpektom zaznamenávala tieto udalosti. Upierala Slovákom právo na slobodný život v samostatnom štáte už od roku 1989, keď vznikla šanca na spravodlivé štátoprávne usporiadanie medzi Slovákami a Čechmi. V tom čase nebolo jednoduché odhaliť zámer najväčšej mocnosti sveta, ktorá Česko-Slovensko považovala za svoje dieťa. Ibaže, ak aj po vyše dvadsiatich rokoch samostatnosti nie sú verejnosti bežne prístupné utajované historické pramene, tak už ide o zlyhanie politických elit v širšom meradle než len jedného politického subjektu.

Eva ZELENAYOVÁ

Európska únia musí vyriešiť grécky problém a nevytvoriť nový Grécko a Gréci by už konečne mali žiť za svoje

Dušan D. KERNÝ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Voľakedy sa hovorilo: Nech žije Sovietsky zväz, ale za svoje. Teraz ide o to, aby Grécko a Gréci žili, ale za svoje. Teda hrubou čiarou za problémom je také riešenie, ktoré umožní pokrývať náklady na „prevádzku“ Grécka bez neustálej finančnej pomoci zvonku a Gréci si vedeli zariadiť život tak, aby si uhradili svoje životné náklady sami bez toho, aby to bolo na úkor ostatných osemnástich štátov eurozóny alebo dvadsiatich ôsmich štátov Európskej únie.

Európska únia a eurozóna s Gréckom rokovala a zaoberala sa ním tak ako s nikým iným v dejinách integrácie. Taká veľká je hrozba následkov gréckej krízy. Ale taký veľký je, ako možno usúdiť z telefonátov medzi prezidentom USA a nemeckou kancelárkou, aj tlak na udržanie strategicky dôležitého štátu. Pritom hrozba je síce ekonomicky veľká, ale politické škody sú pre euro a EÚ väčšie.

OBNOVOVANIE DÔVERY

V čase uzávierky neboli konkrétnosti známe, ale ide najmä o výsledok, obnovenie dôvery, záruky gréckej vlády, že svoje bežné náklady bude schopná pokryť z vlastných prostriedkov. Slovensko bude akokoľvek situáciu v súvislosti s Gréckom osobitne sledovať – sme štátom, kde je priemerný príjem nižší ako v Grécku. Sme štátom, ktorého obyvateľstvo všetko odtiahol na vlastných chrbtoch, a teraz musíme sledovať dlhý, chladnokrvný poker gréckych a európskych hráčov v Bruseli, kým slovenský predseda vlády v kľúčovej chvíli musel čakať na to, čo mu oznámia o svojich dohodách za zatvorenými dverami veľké štáty.

Európska únia však nezapasí len s gréckym problémom a výsledkami gréckeho referenda. Treba povedať, že táto nová grécka vláda vznikla ako dôsledok dlhoročnej európskej politiky a dlhy nenarobil tento ľavicový kabinet, ale jeho

predchodcovia. Gréci mali plné právo povedať NIE, teraz ide o to, kto ponese následky. Gréci musia byť pripravení niesť ich. Vystúpenie z eurozóny by bolo pre Grécko hororom. Pri zavedení paralelnej meny v kurze 2:1 k euru by všetko grécke bolo o päťdesiat percent lacnejšie a všetko dovozové by bolo o sto percent drahšie. Dlhy by sa zdvojnásobili, pritom teraz sú 330 miliárd eur – to znamená, že by nikdy neboli zaplatené.

Vyšplýva to aj zo slovenského

stanoviska: „Grécke zotrvanie v eurozóne má viac výhod ako nevýhod, to však neznamená, že im odpustíme dlh a reformy,“ vyhlásil premiér Robert Fico. Premiér je presvedčený, že by bolo vhodné, aby Grécko zostalo v eurozóne, no Slovensko takýto vývoj nebude podporovať, ak nebude z jeho strany vidieť záujem prijať reformy a tvrdé kroky. „Odmietnutie reforiem v referende nemôže v žiadnom prípade znamenať ľahšiu cestu k peniazom pre Grécko. Pre nás je červená čiara odpis nominálnej hodnoty dlhu,“ tlmočil podľa TASR premiér postoj slovenskej vlády. Aj keď odpustenie gréckeho dlhu označil za neprijateľné, vie si predstaviť napríklad úpravy splátok alebo časového harmonogramu. Reakcia však bude, nerobme si ilúzie, že časť dlhov sa Gréckom skôr či neskôr odpíše, teda po slovensky odpustí.

OPAČNÉ GARDE

Európska únia stojí po prvý raz nie pred otázkami rozšírenia spoločenstva, ale naopak pred otázkou ako ho udržať. Nejde len o to, že sa zastavil dlhoročný integračný proces. Európska kríza nevyvolala nijaké nové proeurópske nadšenie, ale naopak dôraz na národné záujmy. Slovensku to nemôže nikto vyčítať, nejde o nacionalizmus, ale o formovanie kritického postoja a kritické verejnosti k otázkam, ktoré hlboko zasiahli a zasahujú do vnútorného života spoločnosti i jednotlivcov. Toto

vedomie je neoddeliteľnou súčasťou riešenia krízy.

KRÍZA ZDOMÁCNELA

Grécka kríza zdomácnela. Pritom si nemožno nevšimnúť nálady gréckeho voliča, ktorého sebavedomie je zmiešaninou hrdoosti na dejiny, kultúru a národnú mentalitu. Európa sa iba zmožila na to, aby tvrdila, že to nesmierne posilnilo domáce pozície predsedu vlády, ale oslabilo ju v európskom prostredí. Nikto sa však neodvážil označiť Grécko za čiernu dieru Európy, aj keď až tento štát po prvý raz v dejinách integračného procesu EÚ ukázal, čo to znamená byť bezodný.

Nejde len o EÚ, ale aj o eurozónu, o vytvorenie stabilných a záväzných pravidiel obsiahnutých v tzv. maastrichtských pravidlách, ktoré sa doteraz masívne porušovali. Pravidlá boli prijaté pred dvadsiatimi tromi rokmi, hovoria o dovolenej výške zadlženia. A v prípade Grécka za posledných päť rokov neboli dodržiavané. Prijatím eura sa však Grécko tak ako iné štáty vzdalo časti svojej suverenity. Zo všetkých štátov iba dva-tri, medzi nimi Slovensko, dodržiavajú maastrichtské pravidlá. Podľa pozorovateľov za kulisy navonok prezentovaných zásad sa v Bruseli bezprincipiálne – ako na trhu – politicky oportunisticky prístupuje k dodržiavaniu dohôd a netreba sa teda čudovať tomu, ako sa to usilujú Atény využívať.

3 OTÁZKY PRE:

Juraja GAVULU, akademického sochára, laureáta ceny Fra Angelico

Mágia prelínania aj splývania hmoty a ducha

• V tomto roku už po trinásty raz udelili Ceny Fra Angelica. Rada KBS ňou poctila deväť osobností a jeden spevácky zbor. V oblasti výtvarného umenia sa toto prestížne ocenenie ušlo aj vám, aj keď vo svojich dielach prvoplánovo neuplatňujete kresťanskú symboliku či tvaroslovie, ale tvoríte výsostne v duchu moderných umeleckých trendov pri dominancii neraz až expresívnej abstrakcie...

Nebudem teoretizovať či kresťanské môže byť aj moderné a koľko je v ňom abstrakcie? Odpoveď by bola zrejme pozitívna. V laudáciu na udeľovaní cien odznelo, že moja tvorba „rešpektuje a využíva pradávnu sochársku mágiu splývania a prelínania hmoty a ducha v ľudskom čase a priestore, prináša premenu matérie na symbolické posolstvo

i podobenstvo“. Je to citiť akoby z Biblie, ale skôr si myslím, že cena bola za to, že som prakticky celý život pôsobil ako pedagóg – vyše dvadsať rokov na SŠUP (ako vedúci oddelenia kameňosochárstva) a sedemnaásť rokov na VŠVU (docent pre sochu a sklo, vedúci ateliéru sklárskeho výtvarníctva), a mnoho mojich bývalých študentov – teraz už zrejých umelcov, určite má vo svojich dielach aj kresťanské inšpirácie a motívy.

• Pochádzate z kraja Andyho Warhola (Čabiny 1942), a aj keď je Medzilaborecko známe sklárskou produkciou, umelecká tvorba má tu zväčša iné zdroje a zriedka, než je sklo. Ako si vás podmanilo?

V roku 1963 som sa dostal do ateliéru profesora Fraňa Štefunku. Keď

v roku 1965 na VŠVU vzniklo oddelenie Sklo v architektúre, vtedajší asistent pána profesora Alexander Trizuljak ma presvedčil, aby som sa zamerlal na tento odbor, ktorý viedol Václav Cigler z Prahy...

• Na sochárskom sympóziu v Terchovej, ktoré päť rokov organizovala UBS, ste vo farskej záhrade Kostola sv. Cyrila a Metoda vytvorili skvelú, pôsobivo štylizovanú plastikú – kamenný blok oválneho tvaru predelený či skôr previazaný dvojicou rýh, ktoré akoby vytvárali znamenie kríža...

Áno – znázorňujú vierozvestcov – svätých Cyrila a Metoda.

Zhovárал sa Emil SEMANCO
Foto: autor

V SNN 30/2015 SI PREČITATE

• Ľubo JURÍŠ na dakedy životne nevyhnutný inzulín a dialýzu už dávno zabudol
• Počas štvrtého otvorenia vystúpilo z druhého dôchodkového piliera 158 310 sporiteľov
• Moysesovsko-kuzmányovskú ideu bolo ľahšie vyslovovať, ako ju aj zachovávať

Dodnes sú na najvyšších miestach sudcovia, ktorí plnili stranické príkazy Justícia vraj potrebuje mať kontinuitu...

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archiv

Medzi najviac kritizované rezorty u nás odnepamäti patrí ministerstvo spravodlivosti. Či ide o vymožiteľnosť práva, alebo jednoducho o právny štát ako taký, nikdy nejstvovala spokojnosť. A je jedno, kto stál na čele rezortu. Vari najviac nespokojnosti so stavom súdnicstva prejavujú politickí väzni bývalého režimu. Znepekujú ich fakt, že tí istí sudcovia, čo ich za totality posielali do väzenských ciel, ich neskôr rehabilitovali. Dokonca sú v aktívnej službe na významných postoch aj v súčasnosti. Niektorí na najvyšších miestach.

V minulých dňoch uverejnil týždenník Plus 7 dní článok pod názvom: Neuveriteľné! Vysokú funkciu na Najvyššom súde SR má eštebácky dôverník. Autorka sa zaoberá sudcom Štefanom Minárikom, ktorý v súčasnosti zastáva funkciu generálneho štátneho radcu na Najvyššom súde SR. V článku uvádza, že vo funkcii si ho drží predsedníčka NS SR Daniela Švecová a „v obľube ho mal aj Švecovej predchodca Štefan Harabin“. A s apetitom dopĺňa, že Minárik zastupoval Harabina na disciplinárnych konaniach voči neposlušným sudcom a rovnakú službu mu preukazoval aj v čase, keď bol Harabin ešte ministrom spravodlivosti a chcel disciplinárne sťahovať vtedajšieho predsedu NS Milana Karabína.

Fakt, že Minárik odvádzal dobrú službu aj najväčšej kritičke rezortu spravodlivosti Lucii Žitňanskej, sa v článku nespomína. Prítom v čase jej ministrovania zastával Minárik funkciu riaditeľa Sekcie trestného práva Ministerstva spravodlivosti SR. Minulosť sudcu Minárika bola v justícii známa. Prinajmenšom bol s ňou obznámený aj Ján Čarnogurský, ktorý funkciu šéfa rezortu spravodlivosti zastával v rokoch 1998 až 2002.

■ PRÍPAD E. ŠVECA

Ako najtragickejší prípad spomína autorka článku príbeh Emila Šveca. Po vojne sa stal členom Bielej légie, ktorá v rokoch 1949 až 1955 predstavovala jeden z najdlhšie pretrvávajúcich spó-

bov protikomunistickej rezistencie. Šveca uniesla z Rakúska v roku 1962 komunistická ŠtB a za údajnú špionáž ho odsúdili na pätnásť rokov väzenia. Ibaže najtragickejšie skončili traja mladí trenčianski gymnazisti Albert Púčik, Anton Tunega a Eduard Tesár, ktorých si najvyššie stranické orgány vyhládli, aby ich využili ako príklad na výstrahu iným.

■ BEZ DŮKAZOV

A keď neboli usvedčení z činov, za ktoré by mali byť potrestaní trestom smrti, po vykonštruovanom rozsudku boli popravení. Podľa svedectva Jozefa Vicensa, podpredného člena Bielej légie, niektorí sudcovia sa začali vzpierať a radšej si siahli na život, no iní bez

Zdá sa, že slovenská justícia je naozaj slepá...

reptania poslúchli príkazy čelných predstaviteľov strany.

Emil Švec sa v septembrovom čísle mesačníka politických väzňov Svedectvo z roku 1997 vyjadril ku kauze Minárik. Šveca totiž v roku 1969 na základe amnestie prepustili z väzenia, ale prokurátor podal sťažnosť. Švec takto spomína na toto obdobie: „V roku 1974 som mal v Banskej Bystrici tzv. obnovu konania, ktorú viedol veľmi ambicióznym, pribojným a mimoriadne bezohľadným sudcom súdruh Šte-

fan Minárik.“ Napriek tomu, že Minárik mu pred pojednávaním písomne oznámil, že ak má nejaké doplnky, má ich predložiť. Lenže počas písania listu mu oznámili, že na to nemá právo, a pridali desať dní korekcie. Minárik sa na súde vôbec neobťažoval zaznamenať jeho sťažnosť na zadržanie listu a korekciu, „ale pokojne, akoby sa nič nestalo, viedol pojednávanie k potvrdeniu pôvodného rozsudku“.

Niektorí právnici tvrdia, že justícia potrebuje kontinuitu. Žeby?

Slovenská republika už má v EÚ hlas, ktorý treba rešpektovať Slovákov dávajú za príklad Grécku

Ivan BROŽÍK – Foto: Ladislav LESAY

Slovenskej ekonomike sa darí, konštatujú nielen posledné aktuálne čísla o dynamike jej rastu, ale aj makroekonomické prognózy. Vývoj udalostí v Grécku by výrazne tento trend zmeniť nemal. Tak znie jedna dobrá informácia uprostred zlých správ po referende v krajine pod Akropolou. Minister financií SR Peter Kažimír vyjadril sklamanie nad výsledkami ľudového hlasovania, ale pripomenul: „Odmietnutie reforiem neznamená, že Grécko dostane peniaze ľahšie,“ zverejnil minister na jednej zo sociálnych sietí. „Sme jednotní a musíme na túto situáciu reagovať čo najrýchlejšie,“ dodal.

Okrem iného aj preto, že Slovensko má šancu zaradiť sa medzi najrýchlejšie rastúce ekonomiky Európskej únie (podľa hodnotenia Európskej komisie).

■ ČO S GARANCIOU?

Účtovný stav je taký, že Slovensko Grécku zatiaľ nepožičalo ani jediné euro. Nebolo dokonca nikam ani len vyplatené zo štátnej pokladnice, hoci v sumare štátneho dlhu figuruje 1,6 miliardy eura, ktoré sme sa zaviazali uhradiť, ak záchranný finančný systém EÚ – euroval bude musieť pristúpiť

k podporným finančným transferom do niektorej z krajín Únie. Slovensko je teda ručiteľ, ktorého sa platby dotknú, až keď nebudú stačiť možnosti veriteľov. Národná banka Slovenska je vo vyjadreniach zdržanlivá. „Ide o hypotetické scenáre, ktoré by si vyžadovali dôkladné analýzy,“ povedala pre médiá Jana Kováčová, hovorkyňa NBS.

■ PREMIÉROV POSTOJ

„Nemienime držať za každú cenu Grécko v eurozóne. Grécko si musí urobiť svoje domáce úlohy. Tak ako Slovensko prešlo veľmi ťažkým trans-

formačným procesom, očakávame od Grécka, že si urobí poriadok vo verejných financiách. Že urobia opatrenia, ktoré znížia ten štandard, na ktorý grécka ekonomika jednoducho nemá. Ak toto Grécko nezvládne, potom najlepšia cesta pre všetkých bude, ak sa rozídeme a pôjdu mimo eurozónu,“ vyhlásil predseda vlády Robert Fico.

■ OPTIMISTICKÝ VÝHLAD

V roku 2015 Európska komisia predpovedá Slovensku trojpercentný rast HDP. Teda budeme pravdepodobne štvrtou najrýchlejšie rastúcou

Minister financií Peter KAŽIMÍR.

ekonomikou v eurozóne. Najlepšie vyhlady expertov z EÚ čakajú Slovensko v roku 2016, keď by sme mali dosiahnuť 3,4-percentný rast HDP. Podľa ministra financií Petra Kažimíra bola jar „z hľadiska výsledkov zamestnanosti, ekonomického rastu či domáceho dopytu asi najlepšou od začiatku krízy v roku 2009“. Podľa neho zrejme budeme uvažovať o štátnom rozpočte

2016 so schodkom dve percentá. Toto je podľa neho dôkaz, že štát zotrva na ceste k vyrovnanému hospodárstvu, ktoré je stále možné dosiahnuť v roku 2017.

Miera nezamestnanosti by mala na Slovensku v roku 2015 klesnúť na 12,1 percenta, v eurozóne na 9,6 percenta v EÚ a na 11 percent v EÚ. K poklesu nezamestnanosti by malo dôjsť aj v roku 2016 na Slovensku na úroveň 10,8 percenta.

■ SME INŠPIRATÍVNI

Francúzska televízia France 2 okrem iného v jednej zo svojich reportáží pripomenula: „Cesta Slovenska môže byť pre Grécko inšpiráciou. Vďaka ochote podstúpiť bolestivé reformy už nie sú Slováci vnímaní ako čierna diera, tak ako to bolo na konci deväťdesiatych rokov, ale ako ekonomický tiger s najvyšším ekonomickým rastom.“ Podľa reportáže Slovensko vysiela Únii i Grécku svojím súčasným postojom dve posolstvá – že aj tie najmenejšie krajiny EÚ majú hlas, ktorý treba brať do úvahy, a že pravidlá treba rešpektovať.

VŠIMLI SME SI

Grécko si dlhodobo požičiavalo na finančných trhoch, nezodpovedne hospodárilo, bez krytia zdvihalo životnú úroveň svojim občanom. Aktuálna situácia je iba očakávaným vyvrcholením ekonomického vývoja. Neúnosné zvyšovanie dlhu bez ekonomickej podstaty zapríčinilo iba zhoršenie sociálneho postavenia obyvateľov.

Mal by už nasledovať trest

Andrej DANKO

„Tento stav by mal byť jasným odkazom pre ďalšie generácie. Je nepredstaviteľné, aby jedna generácia žila na úkor tej ďalšej, a to isté platí aj pre jednotlivé krajiny EÚ. Je iba ťažko predstaviteľné, že v tejto modernej dobe plnej rozpočtových pravidiel došlo k navýšeniu dlhu krajiny na takú astronomickú výšku. Grécko a jeho obyvatelia by sa mali k danej situácii postaviť pragmaticky a začať v prvom rade od seba. Grécko sa doteraz nevyrovnalo s tými, ktorí spôsobili tento krach, a nepotrevalo tých, ktorí podvádzali. Vyvodenie zodpovednosti za aktuálny stav krajiny je v rukách samotných Grékov,“ tvrdí predseda Slovenskej národnej strany Andrej Danko.

Pripomína, že ak EÚ ukáže svoju slabosť, dá možnosť Grékom ukázať iným štátom cestu, ako si neplniť záväzky. Bohatstvo Únie spočíva nie v širokom a zneužívanom sociálnom systéme, ktorý sa v poslednom čase stáva iba politickým nástrojom. Samotná EÚ by v prvom rade mala trvať na nových reformách, ktoré by mali naštartovať jednotlivé ekonomiky a tak si zachovať svetovú konkurencieschopnosť.

„Aktuálna situácia by nám teda mala byť varovaním a poučením, ako pristupovať k budúcemu verejnému zadĺžovaniu krajiny a nastaveniu sociálneho systému. Navyše, pre občanov Slovenska je už únavné pozeráť sa na to – pri svojich minimálnych mzdách – ako sa Gréci snažia zachovať si svoju životnú úroveň bez toho, aby niesli zodpovednosť sami za seba,“ pripomína Andrej Danko.

(ib)

Je smutné, že o niektorých aktivitách mladých ľudí verejnosť nevie Súťaž, o ktorej sa stále mlčalo

Koncom júna ocenila štátna tajomníčka Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR Romana Kanovská na pôde rezortu školstva najúspešnejších žiakov v súťaži Poznaj svoju minulosť alebo Pátranie po predkoch.

Na slávnostnom vyhodnotení sa zúčastnili žiaci i pedagógovia, ktorí pri objavovaní vlastných koreňov boli najlepší, ako aj autor projektu Ľubomír Pajtínka. Do projektu sa tento rok zapojilo celkovo viac ako päťsto súťažiacich z osemdesiatich škôl Slovenska. V celoslovenskom finále porota hodnotila osemdesiat tri najlepších prác v troch kategóriách.

„Metodici dejepisu u nás i vo svete sa v minulosti, ale aj dnes často dohadujú, či učiť najskôr národné a potom svetové dejiny, alebo naopak. Odkiaľ začať výučbu histórie. Od vše-

ČO INÍ NEPIŠU

obecnejšieho ku konkrétnejšiemu alebo od konkrétnejšieho k všeobecnejšiemu? Začať od poznania veľkého sveta a postupne sa dostať k dejinám vlastného národa, alebo odvíjať poznávanie od vlastnej reality a najbližšieho okolia? Nech už prevažuje ten či onen názor, dôležité je, aby si žiak osvojil význam dejín a aby boli pre jeho myslenie nielen obohatením, ale aj základom spoločenskej orientácie,“ myslí si Ľubomír Pajtínka.

V kategórii Základné školy uspela na 1. mieste Martina Húsková, Základná škola, Škultétyho, Topoľčany, pedagóg Mgr. Olga Turečeková. Na druhom mieste Viktória Jakubcová, Základná

Oceňovanie najlepších v súťaži Pátranie po predkoch.

škola Ing. O. Kožucha, Spišská Nová Ves, pedagóg Mgr. Magdaléna Šišková. Tretia Anetka Matúšová, Súkromná základná škola Dotyk, Ružomberok, pedagóg Mgr. Petra Žilová.

V kategórii Stredné školy žal úspech Miroslav Baranek, Gymnázium Turzovka, pedagóg Mgr. Veronika Mieresová, na symbolickej druhej priečke to bola Judita Žvirinská, Súkromná stredná odborná škola, Tatranská akadémia, Poprad, pedagóg Mgr. Soňa Šoltisová a tretie miesto získala Barbora Bilíková, Gymnázium P. J. Šafárika, Rožňava, pedagóg PhDr. Anita Kerekesová.

Treba spomenúť aj úspech súťa-

žiacich zo slovenských škôl v zahraničí. V tejto kategórii prvé miesto patrí Márii Bzovskej zo Základnej školy Hrdinu Janka Čmelíka, Stará Pazova, Srbsko, pedagóg prof. Jaroslav Miklovic. Druhé miesto obhájil Zlatko Klínovský, aZákladná škola Jána Kollára, Selenča, Srbsko, pedagóg Mária Majtánová-Kukučková. A tretie miesto patrí Anite a Adele Grňovej zo Základnej školy 15. októbra, Pivnica, Srbsko, pedagóg Gabriela Gubová Červená.

Aj redakcia Slovenských národných novín všetkým organizátorom a účastníkom súťaže blahoželá.

Ján ČERNÝ

Nemáme súce politické elity

Eva ZELENAYOVÁ

Čo sa to deje? Jeden z najpuritánskejších politikov na Slovensku Daniel Lipšic sa spája s Igorom Matovičom, pre ktorého je politika veľkou zábavou. Čo môže vzniknúť z takého spojenectva? Na strane druhej jeden aj druhý sú egocentrici schopní všetkého. Matovič si z politiky urobil samofinancovaný kabaret. Za voľby získal takmer päť miliónov eur, pritom má len štyroch členov strany! Lipšic je s politikou spätý od študentských čias a po odchode z KDH sa ocitol na politickej periférii. Žeby ho mal pred politickou smrťou zachrániť práve Matovič?

Matovič vyniesol na svetlo nekalé praktiky financovania Procházkovej kampane v prezidentských voľbách. A nemá problém ponúkať spoluprácu jeho strane Sieť. Pravda za podmienok, že

si strany budú navzájom kontrolovať financie. Insitnejšieho politika, akým je Matovič, Slovensko nemalo ani v časoch Luptákovho Združenia robotníkov Slovenska. Čo s tým? Čo s politikmi, ktorí sa potulujú na kandidátkach podľa volebnej perspektívy?

V tejto súvislosti iste nie je nezaujímavá úvaha o politických elitách. Máme a mali sme vôbec v novodobej histórii Slovenska politika, ktorý by si zaslúžil pomenovanie elita? Ktorý z tých doterajších niečo dokázal urobiť pre národ, štát? Jediným úspechom, ktorým sa chvália takmer všetci súčasní politici, je, že porazili Mečiara a mečiarizmus. Ale čo predstavuje Mečiar? Vznik samostatnej Slovenskej republiky bude navždy spojený s jeho menom. A čo mečiarizmus? Imaginárny pojem slúžiaci neschopným poli-

tikom ospravedlniť fakt, že pre občanov Slovenska nedokázali nič pozitívne vytvoriť. No úspešne ho vytunelovali. A títo politici v súčasnosti tvoria komparz parlamentným zabávačom v opozičnom zoskupení. Kde je elita?

KOMENTÁR

Najvyššie ústavné funkcie v štáte zvyčajne obsadzuje elita národa. No dá sa to tvrdiť o prezidentovi Kiskovi? Dá sa to povedať o Matovičovi, Hlinovi, Sulíkovi, Procházkovi, Bugárovi, Figeľovi či Frešovi? Čo dokázali pre Slovensko urobiť? Kiska, Matovič a Hlina vstúpili do politiky ako úspešní podnikatelia a svoje know-how využívajú aj v politickej činnosti, kde pôsobi nepatrične. Sulík ako predseda parlamentu sa bez zábran

radil s podnikateľom, keď išlo o voľbu generálneho prokurátora. Procházka sa nielen Matovičovou nahrávkou skompromitoval. Otázniky vyvoláva i jeho majetok v hodnote sedemsto tisíc eur, založený za úver pre stranu. Bugár predstavuje istotu len sám sebe. Figeľ sa najviac zviditeľnil kauzou s bytom. Dostratena vyriešené záležitosti okolo šafárenia s bytmi v historickom centre Bratislavy jeho stranickými kolegami nectí kresťanských demokratov ani ich predsedu. A Frešo? Čo veľkolepé pod jeho vedením dokázala SDKU-DS? Bez akýchkoľvek tlakov zvonku sa strana úspešne rozpadáva. No a vari najväčším štátnickým aktom zakladateľa strany Dzurindu bolo zastavenie výstavby diaľnic. Dodnes sa Slovensko z toho nespamätalo.

Čo je problémom slovenskej politickej scény? Predovšetkým skutočnosť, že chýbajú politické elity ochotné riešiť témy zaujímavé ľuďmi. Ako-tak so živou agendou pracuje Smer-SD. Inak nikto iný z parlamentných strán. Skôr naopak, problémy, ktoré nastoľuje život sám, odsudzujú ako populistické. Udalosti ostatných dní sú

toho priamym dôkazom. Či ide o islamizáciu Európy alebo o dlhy Grécka.

Tieto okolnosti si priam vynucujú zmenu politiky. Od súčasných parlamentných strán sa však očakávať nedá. Voľný priestor zatiaľ využíva SNS a jej stúpajúce preferencie. Strana už pred rokom prišla s agendou kritického pohľadu na islamizáciu Európy i Slovenska. Jednoznačnejšie sa mohla vyjadriť aj k situácii v Grécku. Predseda Andrej Danko by mohol zjednotiť všetky národné politické sily.

Dnes už nie je tajomstvom, že projekt multikulturalizmu v Európe zlyhal. Hovorila o tom spolková kancelárka Nemecka Angela Merkelová a projekt multikulturalizmu prehodnotili aj Holanďania. Neujal sa. Odkaz SNS bruselským úradníkom: veríme, že EÚ je stále schopná sebareflexie, je taký účinný, ako žiadať sebareflexiu od KDH. Strany, ktoré majú skutočný záujem na zmene spoločenskej klímy, na zachovaní vlastnej kultúry nemôžu pasívne vyčkávať, čo urobí ulica, a potom ju ešte aj označiť za nepriateľa štátu. Politické elity konajú.

Grécky problém bez falše

Roman MICHELKO

Ak malo grécke referendum za cieľ, aby eskalovalo vývoj gréckej krízy a vyviedlo krajinu, ale aj Európsku úniu zo slepej uličky, tak splnilo svoj cieľ. Ukazuje sa však, že možno až také jednoduché to nebude. Európska politika má totiž až obdivuhodnú zotrvačnosť a jej schopnosť nájsť cestu zo slepej uličky nastane až vtedy, keď vyčerpá všetky ostatné možnosti.

Cieľom nikdy, alebo určite nie primárne nebola záchrana Grécka, ale záchrana súkromných, prevažne nemeckých a francúzskych bánk. Každopádne, výsledky ozdravných programov spôsobili, že veľkosť gréckej ekonomiky klesla o dvadsaťpäť percent, jeho dlh naopak stúpol z hodnoty niečo nad sto percent HDP na nesplatiteľných stoosemdesiatpäť percent HDP. Jediné, čo sa podarilo, je, že dnes je Grécko síce

vo veľmi tesnom, ale predsa len primárnym prebytkom, čo znamená, že na chod svojho štátu a štátnych inštitúcií v podstate nepotrebuje pôžičky. Tie potrebuje len na uhrádzanie dlhu a, samozrejme, úrokov, ktoré vznikli za predchádzajúcich vlád.

POZNÁMKA

Dnes je už úplne jasné, že brutálnym škrtaním všetkých výdavkov sa nedá dostať k prosperite. Terapia nastavená Trojkou, resp. Medzinárodným menovým fondom, Európskou úniou a Svetovou bankou, je smrtiaca. Jediné rozumné riešenie gréckej situácie je vyhlásenie pokiaľ možno riadeného bankrotu, teda vyhlásenie platobnej neschopnosti a odpísanie tretiny až polovice dlhu. Ďalším krokom je vystúpenie z eurozóny a zavedenie vlastnej,

oproti euru značne mäkšej meny. To by malo za následok pokles cenovej hladiny pre európskych dovoľenkov platiacich eurom, a tým ešte väčšie zatriktívnenie Grécka ako turistického destinácie. Na druhej strane by sa predražili grécke dovozy, čo by jednak eliminovalo absurdity typu dovozu holandských paradajok do Grécka, zároveň by to podporilo domácu výrobu najmä v tých komoditách, na ktoré malo Grécko výrobné kapacity a ktoré padli, pretože nemohli konkurovať dovozom v rámci eurozóny.

Prečo teda hlavný predstaviteľ Európskej únie „netlačia“ riešenie tejto krízy k racionálnemu rozuzleniu? Dôvody sú čisto politické, a teda iracionálne. Bankrot Grécka by znamenal, že vlády krajín eurozóny by museli pred svojimi voličmi s pravdou von. Museli by priznať,

že model záchrany Grécka bol od začiatku nereálny, že euroval bol len nástrojom na získanie času a že časť gréckych dlhov – tretinu až polovicu – zatiahnu ich daňovní poplatníci.

Druhým dôvodom, prečo sa racionálne ekonomické riešenia hľadajú tak ťažko, je zlý príklad, ktorý dáva Syriza ostatným európskym krajinám a stranám. Dosiaľ si vládu v celej Európskej únii medzi sebou odovzdávajú konzervatívne a sociálnodemokratické vlády, ktoré sa v realnej politike takmer nelíšia. Úspech Syriza by mohol viesť k reťazovej reakcii. Na jeseň by mohol v Španielsku výrazne zabodovať Podemos a postupne by ich úspech mohli nasledovať aj podobné strany v Taliansku, Slovinsku a inde. Nakoniec by sa táto „revolúcia“ zavŕšila ziskom francúzskeho prezidentského úradu pre Marine Le Penovú. To je skutočná príčina, prečo štandardní európski politici problém neriešia, ale len odsúvajú. Najviac ich totiž desí predstava, že by mohli vládnuť strany, ktoré nie sú hlboko previazané s tými najodpudivejšími oligarchickými štruktúrami, ktoré už desaťročia ovládajú európsku politiku.

AKO BOLO, ČO BOLO

Každý národ má také dejiny, k akým sa hlási. Veľké dejiny národov sa skladajú z malých dejín krajov, miest a rodín, ktoré ich obývali. Bez vzťahu k malým dejinám sa ťažko vytvára spolupatričnosť s veľkými. Naše historické povedomie je v zúfalom stave. Zatiaľ čo sa v okolitých štátoch mohol vzťah k dejinám pestovať aj za vlády komunizmu, na Slovensku sa museli tvoriť podľa česko-sovietskych predstáv. Recidíva pretrváva u časti historickej obce i po zmene režimu a presadzujú ju aj médiá. Túto skutočnosť si dlhodobo uvedomuje pedagóg, publicista a spisovateľ Ľubo Pajtinka.

Nenadarmo sa hovorí, že najlepšie nápady sa rodia v krčme. V čase, keď bol Pajtinka radovým referentom na ministerstve školstva, ocitol sa v jednej z bratislavských vech v spoločnosti tajomníka Historického združenia historika Dušana Škvarnu. Pri červenom víne hovorili o tom, že

na Slovensku nemáme populárny časopis, ktorý by sa zaoberal históriou. Radový ministerský úradník nemohol o ničom rozhodnúť, ale spolu so Škvarnom pripravili list,

beh o tajomníkovi a radovom ministerskom referentovi, ktorí sa kedysi stretli pri červenom víne, ich nezaujímal...

Historická revue sa stala časopisom, ktorý oslovo-

škôl. V kategórii základných škôl bola najlepšie vyhodnotená práca Viktórie Jakubovej zo Základnej školy na Škultétyho ulici v Topoľčanoch, kde sa aj v minulosti

Zo zahraničných slovenských škôl si odniesla prvenstvo Mária Bzovská zo Základnej školy Hrdinu Janka Čmelika zo Starej Pazovy v Srbsku.

V minulých ročníkoch sa žiaci a študenti dopátrali k rodinným príslušníkom, ktorí prežili rôzne vojny, spoločenské aj osobné pohromy, dokonca aj katastrofu Titanicu. Objavili sa rodinné väzby s osobnosťami, ako boli Ľudovít Štúr, ostrihomský arcibiskup Peter Pázmaň, prvý hutnícky inžinier slovenskej národnosti po vzniku ČSR Jozef Cengel, americký kozmonaut so slovenskými koreňmi E. A. Cernan, spisovateľ Ladislav Nádaši-Jégé, lekárska legenda Slovenska prof. Konštantín Čarsky či americká herečka slovenského pôvodu Ingrid Beerová. Mnohé práce by mohli inšpirovať aj profesionálni historikovia. A nebolo ich málo. Za dvanásť ročníkov spracovalo dejiny svojich rodín viac než tridsaťpäťtisíc žiakov a študentov. Súkromné vojny Ľuba Pajtinka dávno prerástli do vecí spoločenského záujmu.

Súkromné vojny Ľuba Pajtinku

Peter VALO

v ktorom predseda Historického združenia požiadala ministra o pomoc pri vydávaní časopisu a zároveň mu ponúkol odbornú garanciu. Minister list posunul námestníkovi a ten riaditeľovi odboru, ktorý ho dal na vybavenie Ľubovi Pajtinkovi. Kruh sa uzavrel – ten, čo chcel urobiť užitočnú vec, dostal na to príležitosť. Osud časopisu Historická revue sa ocitol v rukách dvoch kamarátov, ktorí ho vymysleli. Stretol som však zopár odborníkov, ktorí tvrdili, že časopis stvorili a založili práve oni. Pri-

val históriechtivú generačia. Tento príbeh sa začal v roku 1988. Na ministerstve školstva inicioval vznik tridsaťdielneho videoseriálu pre školy Dejiny Slovenska. V posledných rokoch robil všetko pre to, aby udržal pri živote najstarší slovenský pedagogický časopis Rodina a škola. Ten sa stal garantom projektu Poznaj svoju minulosť alebo Pátranie po predkoch. V poslednom ročníku sa do súťaže zapojilo okolo päťsto žiakov z osemdesiatich troch základných a stredných slovenských

zrodilo veľa kvalitných prác. Na tejto škole sa pod vedením riaditeľky Márie Bezákovej každoročne uskutočnilo Stretnutie troch generácií, kde žiaci prezentujú pred rodičmi a starými rodičmi svoje práce.

Medzi stredoškolskmi zvíťazil študent Gymnázia v Turzovke Miroslav Baranek. V archívoch a matrikách sa v rodostrome svojich predkov dopracoval až štyri storočia dozadu a vytvoril stopäťdesiatstranové dielo s bohatou faktografiou a so zaujímavými príbehmi.

SEBAOBRAHA

Slovenská polícia pružne zareagovala na zvýšený príliv nelegálnych utečencov zo zahraničia na naše územie. Mnohí cestujúci, ktorí smerovali na Slovensko, boli prekvapení pohraničnými kontrolami najmä na rizikových úsekoch našich hraníc. Na kontroly „narazili“ aj mnohí slovenskí dovolenkári, ktorých v hraničných zónach zastavovali policajné hliadky.

Zas hraničné kontroly

Hovorkyňa Prezídia Policajného zboru SR Denisa Baloghová informovala, že kontroly na hraniciach vykonáva Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia PZ. „Výkon policajných kontrol zameraných na nelegálnu migráciu je prioritne smerovaný do miest, kde je indikovaná zvýšená miera pohybu nelegálnych migrantov, predovšetkým v blízkosti štátnej hranice s Maďarskom,“ vyhlásila hovorkyňa.

Podľa jej vyjadrenia cieľom kontrol je zamedzenie sekundárnej migrácie najmä z Maďarska. Kontroly prebiehajú aj v prostriedkoch hromadnej dopravy: „Konajú sa v medzinárodných vlakoch, autobusoch, ale aj na vytipovaných cestách a bývalých hraničných priechodoch na slovensko-maďarskej hranici. Tieto kontroly a akcie sa robia v rámci kompenzačných opatrení a sú vykonávané so zapojením krajských riaditeľstiev Policajného zboru. Zároveň sú koordinované aj s bezpečnostnými orgánmi susedných štátov ako Maďarsko a Česko,“ dodala D. Baloghová.

„Vracal som sa domov z dovolenky, keď ma pár kilometrov pred Bratislavou prekvapila kolóna áut. Bola už tma a polícia cestujúcich vyzývala, aby vystúpili z áut. Overovali ich totožnosť a svetili im baterkami do auta,“ podelil sa o svoju skúsenosť jeden z cestujúcich, ktorého polícia kontrolovala na bývalom hraničnom priechode Rusovce – Rajka, čo nás kedysi delil a dnes v rámci schengenskej zmluvy spája s Maďarskom.

Aj iní slovenskí cestujúci boli prekvapení z toho, čo už niekoľko rokov nezažili. Ich nevôľu azda zmierni fakt, že len za tri dni od zavedenia kontrolných opatrení, policajti chytili šesť prevádzčov a zadržali desiatky utečencov.

Pre ilustráciu: Mladý Rumun prevážal dvadsaťpäť Afgancov, štyroch občanov Iraku a jedného z Iránu. Smerovali do Rakúska, chytili ich na hraniciach v Čunove. Päť maloletých Afgancov skončilo po rozhodnutí súdu v detskom domove, ostatných cudzincov vrátili do Maďarska. Aj ďalšie dva prípady sa odohrali v Čunove. Dvaja občania Švédska sýrskej národnosti prevážali v aute štyroch sýrskych krajanov, mladú rodinu s dvoma deťmi. Obvinenú dvojicu prevádzčov stíhajú vo väzbe, rodina pôjde späť do Maďarska. Na východe Slovenska chytili troch prevádzčov. Dvaja Ukrajinci pomohli neďaleko Uble prejsť cez hranice dvom Vietnamcom. Zoberali za to päťsto dolárov. Ukrajinci skončili vo väzbe, Vietnamcov vyhostili. Takisto neďaleko Uble nelegálne prekročil hranice dvadsaťročný Slovák s piatimi afganskými mužmi. Cudzinci dostali trojročný zákaz vstupu na naše územie a odovzdali ich ukrajinskej strane, na obvineného Slováka policajné orgány spracovali návrh na väzobné stíhanie.

V súvislosti s kontrolami na hraniciach si treba uvedomiť, že ak sa chceme vyhnúť prílivu nelegálnych migrantov na naše územie, občas musíme strieť aj opatrenia, ktoré s tým súvisia.

Robert LANDIS

S Annou KOVÁČOVOU, riaditeľkou Výskumného ústavu CSS v Maďarsku
Mapujú život Slovákov v Maďarsku

Zhovárala sa Zuzana PAVELCOVÁ – Foto: archív CSS v Maďarsku

Anna Kováčová, Phd., je absolventka univerzity Eötvösa Loránda v Budapešti, slavistka, kulturologička, doktorka literárnych vied. Dlhé roky pôsobila ako profesorka slovenčiny a ruštiny. V súčasnosti je vedeckovýskumnou pracovníčkou a zároveň riaditeľkou Výskumného ústavu Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku. V bádateľskej práci sa orientuje na historickú pamäť, sociálne dejiny a na kultúrne dejiny každodennosti v 19. a 20. storočí. Doteraz vydala niekoľko samostatných publikácií.

• **Momentálne zastávate funkciu riaditeľky Výskumného ústavu Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku. Čím sa tento ústav zaoberá, na čo sa orientuje a aká je jeho história?**

Výskumný ústav CSS v Maďarsku je spoločenskovedná inštitúcia, ktorú v roku 1990 založili predstavitelia slovenskej inteligencie v Maďarsku. Slovenská samospráva je od roku 2001 aj jeho prevádzkovateľom. Charakterizuje ho interdisciplinárnosť, ktorá sa prejavuje v jazykovednej, sociologickej, historickej, etnologickej a vo vednej oblasti, ale aj v pedagogike, pri výchovno-vzdelávacej činnosti v spolupráci so školskými inštitúciami.

• **Skúmate špecifické oblasti života Slovákov v Maďarsku. Čím presnejšie sa vaši vedci vo zaoberajú?**

Spomenula by som najmä jazykovedný a sociolingvistiký program pod názvom Slovenské písomníctvo v Maďarsku po roku 1989, v rámci ktorého sme začali dokumentovať a spracovávať slovenské a dvojязыčné vedecké a vedecko-popularizačné knihy, ako aj beletriu. V posledných rokoch sme sa zamerali na výskum osobných mien Slovákov v Maďarsku, na zozbieranie a analyzovanie materiálu z úradného zoznamu osobných mien slovenských rodín v Békešskej Čabe. Výsledky zverejníme v popularizačnej monografii Čabianske priezviská. Do tohto projektu sú zapojení aj kolegovia z Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV. Treba ešte spomenúť i najnovší spoločenskovedný program v spolupráci so Spoločenskovedným ústavom SAV v Košiciach s názvom Národnostný život Slovákov v Maďarsku – minulosť, súčasnosť, budúcnosť s podtémou Slovenské školstvo a jeho pedagógovia.

• **Aké publikácie už ústav vydal?**

O našich publikáciách sa záujemcovia môžu dozvedieť i na webovej stránke: <http://vusm.slovaci.hu/sk>. V roku 2014 kolega Jozef Demmel uverejnil knihu v maďarčine Panslávi v kaštieli. Zabudnutá história maďarského šľachtica J. Justha. Ďalšia jeho monografia sa venuje málo prebádanéj otázke dvojakej identity slovenských šľachticov v Uhorsku v 19. storočí. Publikáciu predstavili významné osobnosti vedeckého života zo Slovenska a z Maďarska v budapeštianskom

Na pôde ústavu sa uskutočňuje mnoho prínosných podujatí.

Slovenskom inštitúte a v Bratislave. Zrodil sa aj ďalší zborník J. Demmela o dolnozemsom cirkevnom hodnostárovi Cena dvojitej identity. Čabiansky Gustáv Adolf Szeberényi a národnostná otázka v evanjelickej cirkvi v 19. storočí. Je to vlastne prvá publikácia, ktorá vyšla v edícii Kor(r)idor – knihy Výskumného ústavu. Vlani koncom roka som uverejnila súbor mojich štúdií o kultúrnych dejinách slovenskej minority a reprezentantov hlavného mesta Budapešť v minulosti pod titulom Po stopách slovenskej minulosti Budapešti.

V tomto roku uverejníme dve publikácie – konferenčný zborník z medzinárodnej vedeckej etnografickej konferencie z 9. – 10. októbra 2014 pod názvom Duchovná a sociálna kultúra menšín v majoritnom prostredí.

• **Orientujete sa aj na mladú generáciu. Čo pre mladých pripravujete? Je o tieto podujatia záujem?**

Prioritnou oblasťou aktivít ústavu je organizovanie študentskej vedeckej súťaže pre mládež. Ústav v snahe zapájať aj mladú generáciu do výskumnej

práce každý druhý rok usporadúva súťaž pre žiakov vyšších tried a gymnazistov. Súťaže sú celoštátne. Škála vypísaných tém je rôznorodá. Nazdávame sa, že ich riešenie prispeje k posilneniu slovenskej identity, k zachovaniu kultúrnych hodnôt, lepšiemu poznaniu duchovnej kultúry a významných ľudí, ako aj bližšieho okolia. Práce študentov potom uverejňujeme na stránkach Ludových novín alebo Čabianskeho kalendára. O podujatia a o takéto aktivity je našťastie záujem. Stále sa do

Anna KOVÁČOVÁ

nich zapája okolo dvadsať až tridsať žiakov.

• **Na čo sa chcete orientovať v budúcnosti?**

Som hrdá, že na pôde ústavu sa v čase môjho pôsobenia začalo vydávanie dvojязыčného slovensko-maďarského historického časopisu Kor(r)idor. Projekt inicioval náš najmladší kolega historik Jozef Demmel. Vydanie prvých štyroch čísiel podporilo Ministerstvo ľudských zdrojov v Maďarsku. Žiaľ, na ďalšie čísla časopisu sa nám dosiaľ nepodarilo zabezpečiť pravidelnú finančnú dotáciu. Začiatkom roka 2014 sa zrodila aj dohoda medzi štyrmi inštitúciami – našim ústavom, Historickým ústavom SAV, ako aj Centrom spoločenských vied Maďarskej akadémie vied a Inštitútom Fórum pre výskum menšín v Šamoríne s cieľom vytvoriť fórum, ktoré umožní permanentný a pravidelný dialóg, odbornú a konštruktívnu diskusiu, lepšie spoznávanie historického výskumu oboch krajín a tiež úspešné odhalovanie spoločných dejín, na čo by mal slúžiť i spomínaný časopis. Mal by vychádzať štyrikrát za rok, pričom nepárne čísla budú v maďarskom jazyku a párne čísla v slovenskom jazyku.

V budúcnosti by som chcela pokračovať vo formovaní ďalších medzinárodných vzťahov, udržať a tiež rozšíriť kontakty s domácimi a so zahraničnými inštitúciami, zahraničnými partnermi, s výskumnými pracovníkmi a zosťaviť aj populárno-vedeckú publikáciu „o slovenskej Budapešti“ v maďarskom jazyku. Žiaľ, odkedy som riaditeľkou ústavu, táto práca sa z dôvodov pracovnej vyťaženia spomalila, ale knihu samozrejme skôr či neskôr napíšem.

O ČOM JE REČ

Vrátim sa k pamätnému vyhláseniu Deklarácie o zvrchovanosti SR 17. júna 1992. Na rokovaní som sa zúčastnil ako hosť; sedeli sme na balkóne bývalej budovy SNR, vedľa mňa napríklad Vladimír Mináč, Roman Kaliský, Ladislav Ťažký predsed Maticy slovenskej, Jozef Markuš, ale aj arcibiskup Ján Sokol. Odišiel som zo zasadnutia ešte predpoludním. Mal som pripraviť v symbolickom Strednej Európe nad Kremnickými Baňami hlavnú Vátru zvrchovanosti. Pravda za predpokladu, že zákon bude prijatý! Pri kostoliku už bola postavená provizórna drevená tribúna, vyzdobená čečtinou a slovenskými zástavami. Predpokladalo sa, že vätru príde zapáliť predseda vlády Vladimír Mečiar. Ale nikto nič nevedel! Ani ja, aj keď som prišiel z parlamentu. Okolo kostola už stáli prenosové vozy televízie z Bratislavy, k tribúne naťahané káble, spojené s kamerami. Nedočkavý, spotený režisér priameho prenosu ma hneď po príchode atakoval, kedy sa to vlastne začne, teda kedy sa začne aj priamy televízny prenos?! A ja som len krčil ramenami, že neviem, lebo rokovanie stále trvá, deklarácia nie je schválená, teda nič sa ani

nemôže konať. Príde pán premiér? Bude rečníť? A akí ministri sa zúčastnia? Poslanci? A aký bude sprievodný program? Nuž, ten som mal ja na starosti, ale tiež som o tom ešte málo vedel, veď všetko bola iba improvizácia. Dohodol som zatiaľ len recitáciu Juraja Sarvaša a s operným

Najdôležitejší program

Peter ŠTRELINGER

spevákom Dušanom Jarjabkom, že zaspieva Rodný môj kraj, taktiež som rátal s vystúpením miestneho folklórneho súboru. A vystúpiť významní rečníci. Pripravil som si provizórny scenáreš a na kolene narychlo štylizoval scenár programu, sprievodné slovo. Mal som s podobnými podujatiami dosť skúseností, pripravoval som kultúrne programy v rámci Bratislavského kultúrneho leta či predtým na martskej Slovesnej jari. Lenže v tento deň to bolo naozaj výnimočné. Najdôležitejší program, aký som kedy pripravoval.

Nebudem naťahovať: V SNR popoludní napokon schválili Deklaráciu o zvrchovanosti SR,

z balkóna v Bratislave to slávnostne oznámil premiér Mečiar davu na námestí. Mali sme tam v strede Európy len kusé správy z rádia, čo sa dialo v hlavnom meste. Podotýkam, neboli ešte mobily, internet, ani facebooky... Významní aktéri sa po skončení zasadnutia začali pre-

súvať autami smerom na Kremnicu. Každý sa vypytoval: Príde Mečiar, nepríde Mečiar? Napokon premiér poveril za seba podpredsedu vlády Ludovíta Černáka. Dorazili ministri – Dušan Slobodník, Roman Kováč, poslanci parlamentu, funkcionári Maticy slovenskej. A všetci chceli rečníť! Aj Roman Kaliský prišiel za mnou: Chceme prehovoriť! Bola to dilema – koho uprednostniť? Napokon v tom veľkom chaose všetko dobre dopadlo. A dodnes si pamätám najmä na vystúpenie Romana Kaliského: „V aute, ktoré nám poskytol pán minister financií, sme počúvali rádio; najprv zahrali populárny valčík na rozlúčku... A potom

zaznela správa, ktorá potešila naše srdcia. Federálny prezident Havel ODSTÚPIL!“

Nedávno koloval na českom internete text, týkajúci sa Havla, ktorého autorom je vraj herec Milan Lasica. Okrem iného sa tam píše: „Pre Slovákov a Čechov boli roky jeho vlády priam kliatbou... Objavila sa nezamestnanosť. Nasledovala divoká malá a veľká privatizácia, na ktorej sa nabalili zloději a špekulanti... Zrušil zbrojársku výrobu a pripravil o prácu tisíce ľudí. V duchu falošného pacifizmu a tzv. humanizmu vyprázdnil naše obydlia pre firmy z USA a Nemecka. Nastal obrovský cenový šok a on to obhajoval bludmi o uťahovaní opaskov!“ A ďalšie nelichotivé vety na adresu poprevratového česko-slovenského prezidenta. Takto vzniká dezinformačná kampaň, pretože tie negatívne slová na Havlova adresu určite nenapísal Lasica. Aj keď s nimi možno súhlasiť. Aj s tým, čo na Havlova adresu napísal ešte pred štvrtstoročím bývalý politický väzeň Miroslav Dolejší v knihe Svätosti temnot: „Z bezvýznamného človeka a priemerného spisovateľa za približne 13 miliónov US dolárov vytvorila svetová reklama SVE-TOVEHO SPIISOVATEĽA. Václava Havla nazývajú kráľom filozofov, európskym politikom, najväčším žijúcim humanistom a pod.“

Bude nové Grécko malým moderným Sovietskym zväzom? Potomkovia Perikla nevedia asi, kto sú

Dnes sa s vykladačmi situácie v Grécku a okolo Grécka roztrhlo vrece. Média sú plné ankiety, názorov občanov štátov Európskej únie, a eurozóny osobitne. Ako však vlastne vidia situáciu samotní Gréci? Aké sú odpovede na to, prečo grécka vláda od januára, keď sa dostala po voľbách k moci, postupuje pri rokovaniach navonok bez akejkoľvek ochoty na kompromis? Oprávnené sa to pýtajú aj Slováci, keď Slovenská republika dala do eurovalu, ktorý sa ukázal pre záchranu Grécka neúčinný, jeden a pol miliardy eur.

Dušan D. KERNÝ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Každý slovenský občan si právo na otázky teda predplánil. Najnepohodlnejšie odpovede dáva filozof Nikos Dimou (1935), autor knihy Za všetko sú zodpovední Nemci. Jeho krajanov však vysvetlenia vždy rozčertia, nenachádza pre ne široké porozumenie. Podľa Nikosa Dimoua vzťah Grékov k Európe a Západu je zároveň láskou a aj nenávisťou, Gréci hlboko nedôverujú Európe a Západu, ba dokonca sa v Európe cítia cudzo.

Sú stopercentne európsky uvažujúci Gréci, ale sú aj Gréci, ktorí vôbec európsky neuvažujú, nerozmýšľajú, ale väčšina Grékov je podľa Nikosa Dimoua niekde v strede. On sám má Európu rád a o ňom hovoria, že študoval v Európe, teda je „europeizovaný Grék“. No slovo europeizovaný Grék vôbec nie je lichôtka, ale naopak nadávka. Keď Gréci letia do Paríža, hovoria ešte dnes – letíme do Európy. Francúzovi, ktorý letí do Atén, to ani len nezide na um, on sa cíti byť v Európe.

■ ODLIŠNÉ DEJINY

Mnohé z toho vyplýva z dejín. Grécko má úplne iné dejiny ako ostatná Európa. Nezažilo nijakú z veľkých kultúrnych epoch ako Európa, nemalo nijakú renesanciu, nijakú reformáciu, nijaké osvietenstvo, nijakú priemyselnú revolúciu – teda to všetko, čo urobilo Európu Európu. „Stáročia sme žili oddelení od Európy najprv Byzanciou a potom pod osmanskou, tureckou nadvládou,“ píše Nikos Dimou: „Keď sme sa od toho v polovici 19. storočia oslobodili, boli sme vlastne katalpultovaní z najhlbšieho stredoveku.“ To bol šok, z ktorého sa

Gréci doteraz nespamätali, doteraz ho neprekonali.

„V skutočnosti sa cítíme v Európe cudzí a Európanom hlboko nedôverujeme. Dodnes nie je ani zabudnuté a ani prepáčené veľké rozdelenie cirkví na latinský Západ a grécky ortodoxný východ v 11. storočí, a to keď v roku 1204 franskí križiaci dobyli Konštantínopol. Keď sme sa oslobodili od tureckého jarma, boli sme balkánski roľníci, ktorí zväčša nevedeli ani čítať, ani písať – a očarený Západ nám začal hovoriť, že sme potomkovia starých Grékov a Európania – Európania a prapravnuci Periklesa, teda niečo mimoriadne.“

■ DOVEZENÁ DEMOKRACIA

Pritom prvý grécky panovník, prvý kráľ bol z Bavorska. Priviedol vzdelancov, ktorí chceli z Grécka urobiť moderný štát, preložili do gréčtiny občiansky poriadok, vytvorili nové inštitúcie,

ako je parlament, vytvorili ústavu. No pre priemerného Gréka to bolo niečo cudzie. Nebolo to nič, čo by malo pôvod v gréckej spoločnosti, bolo to dovezené, bol to import.

Terajší predseda vlády Alexis Tsipras v parlamente vyhlásil, že Európania chcú Grékov ponižovať a zotročovať. Tsipras má svoj plán, aby nielen Grécko, ale celá Európa boli oslobodené od zlých démonov kapitalizmu a od neoliberalizmu, ktorý spôsobil terajšiu krízu. Predsedníčka parlamentu Zoé Konstantinopoulusová vytvorila parlamentný výbor na preskúmanie legitimity zahraničného zadlženia, ktorý vyhlásil, že požiadavka medzinárodných veriteľov na splatenie 320 miliárd je nelegálna.

■ TSIPRASOV SEN

Tsiprasa a stranu Syriza vynesol do čela vlády hnev obyvateľstva, že starí politici neurobili nič, aby zabránili kríze alebo

ju prekonali. Ľudia si totiž povedali – veď už nemáme čo stratiť. Ale Gréci by nemali podľa Nikosa Dimoua podliehať ilúziám. Alexis Tsipras snívá o tom, aby z Grécka urobil malý, nový a moderný Sovietsky zväz, jeho cieľom je všetko centralizovať a zoštatniť, všetko má patriť všetkým a má sa skončiť s panstvom súkromného kapitálu – kapitalistov, ktorí vyciavajú krv z Grékov a z Grécka.

Podľa Nikosa Dimoua, absolventa mníchovskej univerzity, je súčasné Grécko určované dvomi mocnými ideologickými silami. Jedným z nich je grécka pravoslávna, ortodoxná cirkev a druhou je komunizmus. A obe tieto sily sú jednoznačne protizápadné. Komunisti síce koncom štyridsiatych rokov v občianskej vojne prehrali, ale zápas ideí vyhrali. Nikos Dimou tvrdí, že vplyv komunizmu v krajine je taký silný, že dodnes určuje napríklad slovník politikov a rečníkov. Ešte dnes vraj možno počuť v rozhlase hovoriť tým istým žargónom a výrazmi, akými hovoril napríklad Stalin, ktorý zomrel v roku 1953. Nemožno sa čudovať, že veľká časť gréckeho obyvateľstva si myslí, že celú krízu vyvolali temné sily preto, aby z Grécka urobili kolóniu Európy a Západu. Verejnosť si myslí, že vinní z terajšej situácie sú slobodomurári, veľké medzinárodné koncerty, ktoré chcú Grékov zotročovať ako málo platenú nájomnú pracovnú silu. Exminister financií Varoufakis trebárs proklamoval, že Európania chcú udržať Grécko v závislosti tým, že vždy poskytnú len toľko peňazí, ktoré budú stačiť na zaplatenie dlhov.

■ VEĽKÉ CHYBY ÚNIE

Ale podľa Nikosa Dimoua aj Európa urobila množstvo veľkých chýb. Predovšetkým ignorovala grécku mentalitu a jednoducho chcela reformy nanútiť. Predstavitelia veriteľov, tzv. Trojky – teda Medzinárodného menového fondu, Európskej centrálnej banky a EÚ napochodovali do Atén ako okupačná moc bez toho, aby si niekto dal námahu čo i len pokúsiť sa vysvetliť, prečo sú zmeny nevyhnutné.

NA MARGO

Medzi najväčšie mediálne pozoruhodnosti na Slovensku v júni 2015 patrila nepochybné správa, že Ukrajina sa sťažuje v Bruseli na Slovensko pre dohodu s ruským Gazpromom o dodávkach plynu. Tento postup mohol prekvapiť len tých, čo nepoznajú Ukrajinu a ukrajinskú politiku a nesledujú dlhý príbeh okolo dodávok ruského plynu do Európy. Téma sa bude ešte dlho rozoberať, ale treba povedať už teraz, že celý tento prípad ukázal obrovské slabiny slovenských médií, najmä verejnoprávných.

Mediálny smrad zastiera realitu

V Česku sa veľmi kritickým odborníkom a napokon zvláštnym veľvyslancom vlády pre otázky energetiky, energetickej bezpečnosti stal novinár, bývalý spravodajca Václav Bartuška. Byva hosťom v českej verejnoprávnej televízii a česká verejnosť môže vždy získať kvalifikované informácie v súvislostiach. Nemôže ostať prekvapená natoľko ako slovenská...

Podobné možnosti mala aj slovenská žurnalistika, lenže ich nevyužila ani počas veľkej krízy, keď bola prerušená dodávka plynu pred niekoľkými rokmi, ani počas trvalých sporov pred zásadnou zmenou v Ukrajine v roku 2014 a ani po nej. Ukrajinský Naftogaz, jeho predstaviteľ už pred niekoľkými mesiacmi navrhoval, či skôr žiadal v Bratislave, aby Slovensko zrušilo zmluvu s Gazpromom, teda zmluvu, ktorá fungovala dlhé roky a z tranzitu plynu slovenský rozpočet získaval celé desaťročia miliardy. Táto verejne vyslovená požiadavka ostala v slovenských médiách bez odozvy.

V podobnom duchu, akoby synchronne, však nedávno hovorila v Prahe Victoria Nulandová, pravá ruka amerického ministra zahraničných vecí Johna Kerryho, ktorá sa v čase formovania novej vlády A. Jaceňuka preslávila svojím vulgárnym výrokom, kam môže ísť Európska únia aj s jej chránencom. Tým istým protežantom, za ktorého sa Nulandová zasadzovala a ktorý teraz napísal do Bruselu, že Slovensko porušuje zákony Európskej únie. Nulandovej slová v Prahe súzvučia s Jaceňukovým ťažením proti slovenskej dohode o preprave plynu s Gazpromom, no napriek tomu nie sú v popredí záujmu našich médií. Mediálne je Jaceňukov list zaujímavý najmä preto, že ukazuje našu nekritickosť voči Ukrajine. Zároveň ukazuje, že nepretržité obviňovanie predsedu vlády z „proruskosti“ je kampaňou. Tá nám bráni vidieť realitu zložitej situácie nielen okolo samotnej prepravy plynu, ale aj do toho, aby sme vedeli a rozumeli, čo sú skutočné národné a štátne záujmy Slovenska. A aké je nevyhnutné poznať skutočnú situáciu, vzťahy, postupy a ťahy či intrigy v susedných štátoch. Nota bene v štátoch, ktoré sa usilujú vstúpiť do Európy tak, že už teraz idú proti záujmom, proti príjmom členského štátu Únie.

Tu nejde len o plyn, ale aj o mediálny smrad. Ten sa rozšíri vždy, keď propaganda nahradí úsilie poznať realitu – a ukrajinská realita by nás pri riadnej práci médií nemala prekvapiť. To, že Jaceňukova sťažnosť do Bruselu pristihla verejnosť nepripravenú, ide na vrub slabej práci médií, kde propaganda prehlušila potrebu poznať ukrajinskú realitu.

(ddk)

Matica slovenská podľa ustanovení Zásad výberových konaní na vedúce funkcie pracovísk, útvarov a ústavov Matice slovenskej zo dňa 1. 2. 2014 v y h l a s u j e výberové konanie na miesto vedúceho zamestnanca

Obsadzované miesto: riaditeľ Domu Matice slovenskej

Miesto výkonu práce: Dom Matice slovenskej, M. Hodžu 16/1, 971 01 Prievidza

Náplň práce: riadenie Domu Matice slovenskej (ďalej iba D MS) ako samostatného profesionálneho, výkonného, metodického a odborného pracoviska s právnou subjektivitou na vymedzenom území, ktoré plní kultúrne a spoločenské ciele voči členskej základni, ale aj širokej verejnosti. Predovšetkým zabezpečuje systematickú starostlivosť o rast členskej základne, vytváranie podmienok na zakladanie a rozvíjanie činnosti MO, ZO, VO a OMM, propagáciu Matice slovenskej prostredníctvom tlačovín a výrobkov, napomáha dodržiavanie platných zákonov v oblasti upevňovania slovenskej štátnosti, používanie štátnej symboliky a jazyka, ochranu a rozvíjanie slovenskej kultúry i duchovného života národa. Zabezpečuje dodržiavanie finančného rozpočtu MS a využívanie grantového systému s cieľom finančného zabezpečenia činnosti D MS. Spolupracuje s orgánmi štátnej správy, orgánmi územnej samosprávy, kultúrnymi inštitúciami, so školami, s neštátnymi i mimovládnyimi organizáciami a ďalšími organizáciami v územnej pôsobnosti. Pripravuje ročné hodnotiace správy, rozbor činnosti a rozpočtu D MS, spolu s Členským ústredím MS koordinuje celkovú činnosť D MS, predovšetkým pri realizácii projektov na regionálnej úrovni. Nesie zodpovednosť za plnenie spoločenského poslania D MS v zmysle zriaďovacej listiny D MS, zabezpečuje úlohy určené príslušnými zákonmi a základnými dokumentmi MS, zodpovedá za hospodárenie D MS a starostlivosť o zverený majetok. Komplexne riadi a vyhodnocuje práce podriadených pracovníkov.

- Požiadavky na uchádzača:
- úplné stredoškolské vzdelanie, vítané vysokoškolské vzdelanie I. stupňa
- odborná prax v kultúre vítaná
- profesionálne vystupovanie, prezentačné, riadiace a organizačné schopnosti
- samostatnosť, rozhodnosť, zodpovednosť, dynamickosť
- potrebná gramotnosť PC na používateľskej úrovni
- znalosť cudzieho jazyka vítaná
- vodičský preukaz sk. B
- členstvo v Matici slovenskej
- Termín nástupu: dohodou

Informácie pre uchádzača: Písomnú prihlášku do výberového konania spolu s profesionálnym životopisom, motivačným listom, koncepciou riadenia a činnosti D MS v Prievidzi, dokladom o najvyššom dosiahnutom vzdelaní, výpisom z registra trestov, nie starším ako tri mesiace, a písomným súhlasom so spracovaním osobných údajov treba na cieľ výberového konania zaslať najneskôr do 6. 8. 2015 na adresu: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, alebo osobne v podateľni na uvedenej adrese pod značkou: „Výberové konanie Dom MS Prievidza“.

Kontaktná osoba: Bc. Eva Farkašová, tel: 043/381 2820
V Martine 3. 7. 2015

Ing. Marián Tkáč, PhD.,
predseda MS

NÁZOR

Na toxickej skládke bývalých Chemických závodov Juraja Dimitrova (CHZJD) v bratislavskej mestskej časti Vrakuňa prebiehal už vo februári tohto roka podrobný geologický prieskum, ktorý riadilo ministerstvo životného prostredia. Prieskum sa mal dokončiť na jar. Za odstránenie skládky zorganizovali občianski aktivisti a niektorí miestni poslanci Vrakune už 12. februára petíciu. Podľa aktivistov kvôli skládke hrozí spodným vodám ekologická katastrofa.

Jedovaté dedičstvo

Podľa hovorca ministerstva životného prostredia Maroša Stana je lokalita pre rezort prioritou. Po prieskume sa mal začať proces určenia povinnej osoby, ktorá má územie vyčistiť. „V prípade, že poneseme za odstránenie záťaž zodpovednosť, budeme sa cez európske fondy uchádzať o financie na jej likvidáciu z operačného programu Kvalita životného prostredia,“ spresnil M. Stano. Hlavné mesto Bratislava pri prieskume poskytlo ministerstvu súčinnosť. „Len čo budú známe výsledky, na situáciu budeme reagovať,“ povedala hovorkyňa Bratislavy Ivana Skokanová.

CHZJD v roku 1991 zmenil svoj názov na Istrochem. O tri roky neskôr bola chemická fabrika sprivatizovaná ako akciová spoločnosť. V roku 2002 sa stala súčasťou Agrofert Holding. Od roku 2006 patrí do spoločnosti Duslo, ktorú cez Agrofert ovláda Andrej Babiš, veľkopodnikateľ a v súčasnosti český minister financií slovenského pôvodu. Podľa hovorca Agrofertu Karla Hanzelku však samotná skládka nie je vo vlastníctve spoločnosti Duslo ani Istrochem Reality. „V roku 1983 požiadala Obvodný národný výbor Bratislava II o prevod lokality skládky ako národného majetku z vlastníctva CHZJD do svojej správy a užívania. Tento prevod bol zrealizovaný a ukončený do roku 1989,“ vyhlásil K. Hanzelka. Zároveň potvrdil, že vtedajšie chemické závody v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch minulého storočia vyvážali odpad do suchého ramena Malého Dunaja na území mestských častí Vrakuňa a Ružinov. V akom množstve to bolo, nevie. „Skládku riadne povolili vtedajšie úrady a navážanie bolo legálne. Po jeho ukončení vtedajšia rekultivovaná podľa vtedy platných predpisov,“ dodal hovorca.

Jeden z iniciátorov petície za odstránenie skládky Miroslav Dragun z mimovládnej organizácie Inštitút pre rozvoj Bratislavského kraja tvrdí, že v skládke sa nachádza toxický odpad, ktorý predstavuje ešte väčšie ohrozenie zdroja pitnej vody na Žitnom ostrove, ako to bolo v sedemdesiatych rokoch minulého storočia pri havárii v podniku Slovnaft. Vtedy bol navždy zničený vodný zdroj Podunajské Biskupice. „Kiaľ by sa chemické látky zo skládky vo Vrakuňi dostali do podzemných vôd Žitného ostrova, hrozí ešte väčšia ekologická katastrofa,“ tvrdí Dragun. To, že sa tak už pomaly deje, vraj potvrdil aj Výskumný ústav pre ropu a uhľovodíkové plyny. Na skládke je uložených asi deväťdesiat tisíc kubických metrov najtoxickejšieho odpadu na rozlohu 4,65 hektára. Odpad je v kovových sudoch, ktoré vo vlhkom prostredí korodujú, preto netesnia, a chemické látky z nich postupne vytekajú do pôdy.

Petíciu poslali jej organizátori vláde SR aj primátorovi Bratislavy Ivovi Nesrovnalovi, aby zabezpečili bezodkladné odstránenie skládky.

(rkh)

Do zoznamu zabúdaných slov už možno zaradiť aj žatvu

Začal sa vrchol sezóny poľnohospodárov

Aká asi bude sezóna? Ak porovnáme aktuálne odhady úrod s päťročnými priemernými úrodami, ukazuje sa pri pšenici ozimnej a jačmeni jarnom ako mierne podpriemerná, pri repke olejnej ozimnej ako podpriemerná. Všetko závisí od počasia, najmä zrážok v jednotlivých regiónoch.

Ivan BROŽÍK – Foto: autor

Minister pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Lubomír Jahnátek sa spolu s predsedom Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory Milanom Semančíkom zúčastnili na žatevnom výjazde v obci Boľkovce a Tomášovce v okrese Lučenec. „Juh stredného Slovenska sme si vybrali úmyselne. V rámci rastlinnej výroby má možno dobré výsledky, no štruktúra pôdy, a hlavne suchá zapríčinili pokles výnosov a vysoké výrobné náklady,“ vyjadril sa minister Jahnátek.

■ ŽATVA JE TU

Žatva sa začala v dvadsiatom šiestom týždni v regiónoch Galanta, Dunajská Streda, Lučenec, Košice, Michalovce a Trebišov a v dvadsiatom siedmom týždni tiež v regiónoch Nové Zámky, Trnava, Nitra a Levice. Poľnohospodári na základe prvých výsledkov predpokladajú nižšiu priemernú úrodu ako minulý rok, no horúčavy minulých dní im vyhovovali a podľa riaditeľa spoločnosti Agrotom, s. r. o., v Tomášovciach Jaroslava Lašana sú pre žatvu prospešné. „S úrodou sme v podstate spokojní, aj keď je to o 10 – 15 percent menej ako vlni, a čo sa týka repky, očakávame až 30 – 40 percent prepád. Ak počasie vydrží, žatvu by sme mali ukončiť o desať až dvanásť dní (teda asi v čase, keď má čitateľ k dispozícii tieto noviny – pozn. red.),“ dodal Jaroslav Lašana.

■ NEVÁBNY REZORT

Ak zadáme slovo žatva do vyhľadávача Google, nájde mnoho

žatiev. Scénických, novinárskych, dokonca už aj burzových, ale žatvu v zmysle zožať zasiat obilie treba hľadať ako ihlu v kope sena. Žatva médiá nezaujima, asi sa na nej nedá zarobiť, či ňou šokovať. Žatva je drina. Koho tá už u nás zaují-

Na juhu Slovenska sú žatevné práce v plnom prúde.

ma? A tak treba vysvetľovať, kde sa dá. V agrozorte najviac rezonuje problém nízkych výkupných cien pre nadbytok agrokomodít na stredoeurópskom trhu, vrátane Slovenska. „K obmedzeniam, ktoré prinieslo ruské embargo, sa pridalo ešte aj zrušenie mliečnych kvót a momentálne sú predajné ceny výrazne pod výrobnými nákladmi, takže producenti sú v stratách,“ povedal Milan Semančík. Druhá vážna téma, ktorá poľnohospodárov zaujíma, sú oblasti so znevýhodnenými prírodnými podmienkami. „Brusel zrušil Slovensku

system, ktorý sme mali nastavený podľa zaťažnosti hospodárskymi zvieratami na hektár a paušalizoval to na 0,3 dobytovej jednotky na hektár. Len čo sa ukončí proces schvaľovania Programu rozvoja vidieka 2014 – 2020 v rámci

Európskej únie, pokúsime sa v tejto súvislosti o zmenu,“ povedal minister Jahnátek.

■ MAGICKÉ SLOVO

Začala sa žatva, úroda však zrejme nedosiahne rekordy z minulého roka. Hlavným dôvodom slabších úrod je chýbajúca vlaha počas jari. Podľa Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory a odhadov, ktoré vypracoval Výskumný ústav pôdoznanectva a ochrany pôdy v Bratislave, sa očakáva v tomto roku nižšia úroda obilnín a repky ako v minulom roku,

Rodí sa zrozumiteľné označenie bezpečnej lehoty na konzumáciu potravín

Neplytvaj' potravinami sa zatiaľ nedá

Štátna tajomníčka Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky Magdaléna Lacko-Bartošová sa zúčastnila na celosvetovej konferencii „NO MORE FOOD TO WASTE“, ktorej organizátorom bola holandská vláda.

Ivan BROŽÍK – Foto: archív autora

Účastníci z viac ako päťdesiatich piatich krajín sveta sa spoločne snažili nájsť najvhodnejšie riešenia na zastavenie plytvania s potravinami. Vedúci zástupcovia vlád, medzinárodných agentúr, podnikatelia, zástupcovia investičných skupín, výskumných inštitúcií a občianskych združení sa vzájomne podelili o svoje skúsenosti a poznatky z oblasti znižovania potravinových strát a potravinových odpadov v snahe zlepšiť udržateľnosť potravinového systému. Štátna tajomníčka agrozortu Lacko-Bar-

■ TRAGÉDIA PRED OČAMI

V Európe sa podľa odhadov zlikviduje osemdesiatdeväť milio-

Bežný pohľad do odpadkových košov pri väčšine nákupných centier na Slovensku.

nov ton potravín ročne. Jedlom sa plytvá v každej fáze potravinového reťazca – od farmy až po stôl. Plytvajú výrobcovia, spracovatelia, maloobchodníci, dodávatelia aj konzumenti. V súvislosti s tým je zníženie množstva potravinového odpadu vysoko aktuálnou témou v programe orgánov EÚ. Európsky parlament vyzval na uskutočnenie okamžitých kolektívnych opatrení zameraných na zníženie potravinového odpadu o polovicu do roku 2025. Európska komisia sa usiluje dosiahnuť takéto zníženie už do roku 2020. Veľkú časť potravinového odpadu (tridsaťsedem miliónov ton) vyhadia z domácností v bohatých krajinách Európy. Údaje by sa dalo predísť vyhadzovaniu až šesťdesiatich percent odpadu z domácností, čím by každá domácnosť ročne ušetrila v priemere asi päťstošesťdesiatpäť eur. Úspory na životnom prostredí by sa rovnali úsporám dosiahnutým znížením počtu áut na cestách o jednu pätinu.

■ ČO JE ODPAD?

Vyhodené potraviny môžu zahŕňať úplne jedlé potraviny, ktoré boli odmietnuté iba pre ich vzhľad. Na riešenie tohto problému bol európsky zákon, ktorý reguluje štandardy kvality ovocia a zeleniny, zmiernený (ES č 1221/2008) tak, aby umožňoval aj predaj menej estetického tovaru. To si však vyžaduje akceptovanie spotrebiteľom. Zmena kva-

informovala hovorkyňa SPPK Jana Holéciová.

„Celkovo predpokladáme výrazný pokles úrody pšenice ozimnej, jačmeňa jarného aj repky olejnej ozimnej v porovnaní s úrodami dosiahnutými v poľnohospodárskej sezóne 2013/2014. Musíme však zdôrazniť, že predchádzajúca poľnohospodárska sezóna patrila z hľadiska dosiahnutých úrod k nadpriemerným, dokonca pri viacerých plodinách boli zaznamenané rekordné hodnoty,“ zdôraznila J. Holéciová. Na medzinárodných burzách ešte stále prevláda ponuka nad dopytom. Aj preto zaznamenávajú obchodníci s obilninami ďalší pokles cien pšenice. Jej dodávky zlacneli na 493,25 centa za bušel, čo je najnižšia hodnota za ostatné dva týždne. Zásoby pšenice sú stále vysoké. Sklady v USA sú plné, pričom dopyt stále klesá. Okrem toho americké ministerstvo poľnohospodárstva zverejnilo svoju pravidelnú správu, v ktorej očakáva väčšiu úrodu pšenice ozimnej.

■ DÔLEŽITÉ UPOZORNENIE

Opatrenia na zabezpečenie ochrany úrody pred požiarom v roku 2015 pripomínajú, že v obciach treba zabezpečiť najmä preventívne protipožiarne kontroly podľa § 23 zákona o ochrane pred požiarom, ak ide o vlastníkov obhospodarujúcich poľnohospodársku pôdu, v ktorých sa nevykonáva štátny požiarový dozor, previesť akčioschopnosť dobrovoľného hasičského zboru obce, hasičskej techniky a vecných prostriedkov na vykonávanie zásahovej činnosti v súlade s § 29 vyhlášky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 611/2006 Z. z. o hasičských jednotkách, ako aj zdrojov vody na hasenie požiarov, zabezpečiť v prípade potreby a podľa uváženia v najkritickejších obdobiach možnosti vzniku požiarov stálu pohotovosťnú službu v hasičských zbrojniciach.

lity sa môže odraziť v cene. S cieľom zmenšiť odpad maloobchodníci sa snažia znižovať ceny potravín, ktoré sú mierne poškodené alebo sa blížia k uplynutiu dátumu spotreby (aj keď je to v niektorých členských štátoch zakázané). Dôležitú rolu v tomto procese zohrajú tzv. potravinové banky. Niektoré krajiny (napr. Rakúsko, Dánsko, Taliansko, Španielsko, Veľká Británia) majú úspešné programy potravinových bánk, v rámci ktorých sú nadbytočné potraviny prepravované od maloobchodníkov k ľuďom v núdzi alebo na iné predajné miesta (napr. diskontné predajne alebo miestne trhy). Európsky parlament vyzval Európsku komisiu, aby vypracovala jasné pokyny pre bezpečnosť používania takýchto potravín.

■ ČO JE (NE)ČERSTVÉ

Na obaloch potravín možno nájsť rôzne typy označenia dátumov spotreby – minimálna trvanlivosť, spotrebujte do, predajť do, vyložť do – čo z toho platí a čo nie, ak niečo je záväzné, iné len v polohe odporúčania. Európsky parlament preto navrhol dvojaký spôsob označovania, ktorý zahŕňa označenie „predajť do“ (čo môže pomôcť obchodníkom vyhnúť sa tomu, aby predávali výrobky na konci ich trvanlivosti) a dátumu „spotrebujte do“. Súčasná právne predpisy o poskytovaní informácií o potravinách spotrebiteľom vyhradzujú pojem „spotrebujte do“ určitého dátumu pre rýchlo sa kaziace potraviny. Po tomto dátume sú považované za nie bezpečné.

Takže konferencia v Holandsku zrejme prišla v správnom čase a podstatne pomôže tým, ktorí pripravujú zákonné normy, aby aj ich zostručením a jasnejšími formuláciami v nich mohli byť metodikou, ako menej vyhľadovať potraviny a viac šetriť. Ano, aj eurá.

Stahujú sa mraky nad pre nás málo známym mestom Skopje? Nový Majdan – po macedónsky

Martin JARINKOVIČ – Foto: autor

Politická situácia v Macedónsku sa zhodou okolností začala vyostrovať tesne pred mojím dlhšie plánovaným pobytom v tejto krajine. Naskytla sa mi tak možnosť sledovať tamojšie dianie očami priameho pozorovateľa. Nebudem skrývať, že som Macedónskom fascinovaný. Obdivujem, ako sa malý slovanský národ s nesmierne ťažkou históriou a nemenej komplikovanou súčasnosťou dokázal postaviť na vlastné nohy a vybudovať si svoj štát. Úsilie macedónskeho národa o svojbytnosť najlepšie v súčasnosti odráža hlavné mesto Macedónska – Skopje.

Macedónska metropola už niekoľko rokov prežíva intenzívnu stavebnú aktivitu, ktorá v rámci pokračujúceho vládneho projektu Skopje 2014 mení toto mesto na nepoznanie. Ako to už býva, aj z výstavby môže vzniknúť politikum. Teda ak vláda realizuje výstavbu, opozícia podľa pravidiel musí byť zásadne proti. Do hry vstupujú médiá, ktoré si prizývajú „neustranných“ znalcov a takto vznikajú rôzne kampane a antikampane.

■ SILNÉ SLOVÁ

Výstavba hlavného mesta sa v Macedónsku stala jedným z bojových polí medzi konzervatívnou vládou Nikolu Gruevského a ľavicovo-liberálnou opozíciou Zorana Zaeva. Mieru vyhrotenia politickej situácie možno vidieť napríklad aj zo silných vyjadrení na túto tému, ktoré nie tak dávno odzneli v reportáži hlavnej spravodajskej relácie Rádiotelevízie Srbska (RTS).

Posúďte sami, profesor na fakulte architektúry v Skopje Miroslav Grčev pre túto televíziu povedal, že sa radšej vyhýba centru mesta vystavenom podľa neho vo „frankensteinovskom“ gýčovom štýle a že všetko, čo bolo za posledné roky vybudované, sa musí zbúrať. Sochárka Valentína Karanfilova Stevanovska mu oponuje tvrdením, že do projektu Skopje 2014 nemala zahraničným návštevným čo ukázať, v meste nebolo nič pozoruhodné. V tejto polemike sa prikláňam k názoru, že aj napriek istému sklonu k megalomanstvu Macedónsko dalo svojmu hlavnému mestu naozaj podobu a výstavnosť, akú si hlavné mesto zaslúži. Najmä ak vezmeme do úvahy, že v Skopje

pribudli kultúrne inštitúcie predovšetkým v podobe múzeí.

Hneď na Námestí Macedónia vedľa Kamenného mosta sa nachádza novovybudované Archeologické múzeum Macedónska a štátny archív, o niečo vyššie Múzeum holokaustu a za ním v uličke Iljo vojvodu Múzeum macedónskeho boja za štátnosť a samostatnosť. Múzeum ponúka zaujímavé riešenie expozície so sprievodným výkladom o dôležitej etape macedónskej národnej emancipácie, spojenej s činnosťou Vnútromacedónskej revolučnej organizácie, od povstania proti Turkom po prenasledovanie odporcov komunistického režimu za Titovej Juhoslávie. Ako uviedla sprievodkyňa, o vznik múzea a expozície sa zasadil samotný premiér Nikola Gruevski. Múzeum je veľmi pôsobivé, Slovákovi neostane iné len si povzdychnúť, že u nás v Bratislave je problém aj sochu Cyrilovi a Metodovi umiestniť, a nieto ešte pomysľať na múzeum slovenskej cesty k vlastnej štátnosti.

■ TU MIESTO MAJÚ...

Keď už spomínam slovanských vierozvestcov, ich súsošie v Bratislave síce nenájdete, ale v centre Skopje pri Kamennom moste na rieke Vardar áno. Jednoducho na každom kroku vidieť úsilie vlády dať na vedomie, že Skopje je hlavným mestom Macedónska. Na vežiach a kupolách najvýznamnejších budov na stožiaroch vejú štátne zástavy. Najväčšia z nich sa týči na skopskej pevnosti („tvrdina skopsko Kale“) nad mestom či pri monumentálnej jazdeckej soche Alexandra Macedónskeho na Námestí Macedónia. Podobne je to s pamätníkmi a sochami rôznych

macedónskych dejateľov, ktorých je v centre naozaj veľa (v tomto prípade uznávam, že naozaj až priveľa). Aký je to však rozdiel oproti Slovensku, kde riešime opačný problém, stačí si len spomenúť na jalové diskusie spochybňujúce opodstatnenosť sochy kráľa Svätopluka v Bratislave.

■ POZADIE KONFLIKTU

Ako sme naznačili, otázka architektonického riešenia centra Skopje je dôležitou súčasťou vyostreného hodnotového boja v politickom diskurze krajiny. A o tom, že sa politický konflikt v Macedónsku vyostřil, priniesli v poslednom čase správy aj slovenské médiá, ktoré si inak Macedónsko zásadne nevyšmávajú. Aby sme stručne uviedli čitateľa do problematiky. V Macedónsku je už deviaty rok pri moci Vnútromacedónska revolučná organizácia – demokratická strana za macedónsku národnú jednotu (VMRO-DPMNE) premiéra Nikolu Gruevského. Jej koalíčným partnerom je albánska Demokratická únia pre integráciu (DUI) – inak to ani nejde, keďže podľa Rámcovej dohody z roku 2001, ktorou bol ukončený macedónsko-albánsky konflikt, sa na vláde musí vždy podieľať aj niektorá z politických strán miestnych Albáncov. VMRO-DPMNE je pri moci už tak dlho, že to opozičný, Sociálnodemokratický zväz Macedónska Zorana Zaeva prestalo baviť, a tak sa za pomoci nemenovaných kontaktov na zahraničie pokúša dostať k moci nie celkom zvyčajnými prostriedkami. Podľa násilných demonštrácií na začiatku mája 2015 je zrejme, že sa neostýcha brať si vzor z kyjevského Majdanu a nebojí sa možného ukrajinského scenára. Opozíciu poruke ide časť domácich médií v zahraničných rukách, západné médiá, všemocný tretí sektor a sem-tam nejaký ten incident spôsobený teroristami z Kosova (v Gošinciach a nasplesky v Kumanove). Všetko toto nahráva do karát SDSM a vytvára tlak na vládu, ktorá musí riešiť politickú krízu, čo jej komplikuje činnosť. Výraznejšie sa vnútropolitický boj začal prejavovať od januára 2015, keď sa na verejnosť prostredníctvom prevládnych médií prevalila správa o údajných pripravách štátneho prevratu v réžii SDSM. Zaev reagoval zverejňovaním nahrávok z odpočúvania, ktoré údajne nahrávala vláda. Na nahrávkach je najčudnejšie to, že zachytávajú rozhovory vládných činiteľov, ktoré kompromitujú samotnú vládu a slúžia vlastne opozícii. Zvláštna logika, však? Sám Zaev podľa macedónskych médií priznal, že nahrávky získal od nemenovanej zahraničnej tajnej služby. Tento sústredený tlak má destabilizovať vládu a celú krajinu. N. Gruevski dostáva v poslednom čase pre tieto udalosti upozornenia od starostlivých skoro spojencov, že zišiel z jedinej správnej cesty a príliš si dovolil akúsi samostatnú politiku. Pripomeňme, že macedónska vláda v poslednom období avizovala záujem o prístupenie k čínskemu projektu výstavby železničnej rýchlodráhy Atény – Budapešť, ohlásila záujem o účasť na ruskom projekte Turecký prúd, nepripojila sa k sankciám voči Rusku a macedónsky prezident Gjorge Ivanov si dovolil zúčast-

V macedónskej metropole nechýba pomník sv. Cyrilovi a Metodovi.

niť sa na moskovskej vojenskej prehliadke 9. mája 2015. Všetky tieto kroky mohli rozrušiť strážcov správnej cesty Macedónska do EÚ a NATO.

■ INŠPIRÁCIA MAJDANOM

Po prvých násilných protestoch, ktorých cieľom bolo vyprovokovať políciu na tvrdý zásah, ohlásila opozícia na 17. mája 2015 veľký míting. Na tomto mítingu oznámila vznik protestného tábora „slobody“ pred budovou macedónskej vlády. Inšpirácia ukrajinským Majdanom je tu viac než očividná. Zámerom protestujúcich priaznivcov opozície, bivačujúcich pod stanmi pred vládnu budovu, je zotrvať v protestoch, až kým premiér neodstúpi, resp. do vypísania nových parlamentných volieb. Po príchode do Skopje bol tento tábor jedným z cieľov mojej návštevy. Zhodou okolností som počas svojho pobytu v Skopje býval neďaleko, takže som mal pomerne dobrý prehľad o tom, čo sa tam deje. Prvé, čo si človek všimne pri príchode do tábora, je „ikonografia“. Nad stanmi vejú okrem macedónskych i albánske, turecké, americké a dúhové vlajky. Jedným z ústredných symbolov objavujúcich sa v zahraničných médiách je zviazaná macedónska a albánska zástava, ako symbol vzájomnej súdržnosti, akási obdoba Titovho bratstva a jednoty z čias Juhoslávie. Hneď po príchode do tábora som sa v snahe nadviazať rozhovor spýtal najbližšie stojacich mužov, či môžem fotografovať. Popritom som sa vyzvedal, prečo sú tu, čo sa to deje a pod. Keď sa dozvedeli, že som zo Slovenska, teda z EÚ, s hrdosťou mi poukazovali tábor a porozprávali, čo si myslia. Moji spolubesedníci boli dvaja: starší muž moslimského vierovyznania (národnosť nešpecifikoval) a mladší Albánc z obce Aračinovo. Rozprávali o ťažkej ekonomickej situácii a o tom, že vláda kradne a podporuje rodníctvo. Keď som sa spýtal, či sa neboja, že z toho celého môže vzniknúť občiansky konflikt podobný tomu z roku 2001, starší odpovedal, že sa neboja ničoho a hoc aj bude vojna – nezačnú ju oni, ale Gruevski – on bude vinník. Podľa neho nech príde, čo má prísť, ale ľudia už vládu nechcú a Gruevski musí odstúpiť.

■ ŽIVOT V TÁBORE

Počas dňa zvyčajne tábor nevykazoval veľký pohyb či aktivitu. Poobede a k večeru však vždy oživa. Počas môjho pobytu v neskorších popoludňajších hodinách na malej tribúnke pred táborom zvyčajne prebiehali diskusie vedené priateľným tretím sektorom. Najväčšou atrakciou bol samotný Zoran Zaev, ktorý na míting zavítal počas macedónskeho štátneho sviatku sv. Cyrila a Metoda 25. mája 2015. Réžia bola pripravená vopred. Po prejavech „spontánne“ otázky z pléna, napríklad o právach sexuálnych menšín v Macedónsku. Človek, ktorý je trochu zorientovaný v macedón-

skej realite s priemernou mesačnou mzdou tristopäťdesiat eur, sa dovŕti, že toto nebola otázka obyčajného človečička z davu. Bola to nahrávka na smeč vodcovi opozície, aby mohol prezentovať pozitívne stanovisko voči LGBTI agende nanucovanej EÚ, a tak vyslať pozitívne signály do Bruselu. Každý večer po diskusiách nasledoval hudobný program do noci. Účasť na podujatiach v tábore „slobody“ sa pohybovala v priemere okolo dvesto až tristo ľudí.

Reakciou vládnej VMRO-DPMNE na tábor „slobody“ bol vlastný tábor, ktorý vznikol pred budovou parlamentu – Národného zhromaždenia („Narodno sobranie“) po veľkom kontramítingu VMRO-DPMNE 18. mája 2015. Provládný stanový tábor je rozlohou menší. Ozdobený výlučne macedónskymi a straníckymi zástavami. Prihovaril som sa štvorici starších mužov sediacich pod prístreškom, nech mi vysvetlia svoje vídenie situácie v Macedónsku. Podľa Kirila z Čenta má vláda výsledky, do krajiny prúdia investície zo zahraničia a zahraniční investori vytvárajú pracovné miesta. Duško zo Skopje zasa poukázal na rast macedónskej ekonomiky, ktorý je najvyšší v regióne. Keď som sa ho pýtal na zahraničnú politiku, povedal mi, že on osobne je za vstup do EÚ, na čom, podľa neho, pracuje aj vláda. Macedónsko dosiaľ nie je v EÚ jedine pre grécke veto. Na druhej strane by Macedónsko podľa neho malo spolupracovať so všetkými, teda aj s Ruskom. Provládni sympatizanti zároveň hovorili o tom, že protesty proti vláde financuje G. Soros. Táto informácia sa objavila vo víkendovom vydaní macedónskeho denníka Večer 23. mája 2015.

■ MEDIÁLNY FRONT

V macedónskych médiách sa rozoberajú rôzne varianty výustenia politickej krízy. Sašo Klekovski v denníku Nova Makedonija uviedol tri možné scenáre: ukrajinský (zmena vlády cestou revolúcie), bulharský (zmena vlády v predčasných voľbách), turecký (zotrvanie vlády). Podľa Klekovskeho je ukrajinský scenár najnepravdepodobnejší a riešenie prinesie niečo medzi bulharským a tureckým scenárom. Najnovšie správy hovoria o tom, že premiér Gruevski reálne zväziac svoje možnosti pochopil vážnosť signálov a pristúpil za sprostredkovania EÚ na vypísanie predčasných volieb v apríli 2016. Či pristúpi opozícia na túto ponuku, alebo bude maríť dosiahnutie pokojného riešenia krízy umelým navyšovaním požiadaviek, zatiaľ nevedno. Podľa mojej mienky by však opozícii viac vyhovovalo revolučné prevzatie vlády na spôsob Majdanu, spojené s politickou likvidáciou a so zastrešením protivníka. Vyšla by sa tak neistota vyplývajúcej z volieb, ktoré by následne zorganizovala a zabezpečila vo svojej réžii, podobne ako to bolo na Ukrajine. Nateraz môžeme len predpokladať, čo sa stane, odpoveď však prinesie až budúcnosť.

Symbolika, ktorú netreba komentovať.

Zoran Zaev so svojimi stúpenkami.

POZVÁNKY

V poradí už 53. ročník Medzinárodného folklórneho festivalu Jánošíkove dni v Terchovej sa uskutoční 30. júla až 2. augusta. Takmer štvrtstoročie má festival medzinárodný charakter – tentoraz naň príde vyše tisícdivo účinkujúcich zo Slovenska, z Turecka, Poľska a Česka. Za vyše polstoročia sa na ňom predstavilo niekoľko tisíc účinkujúcich z vyše tridsiatich krajín sveta.

Jánošíkove dni

V tomto roku bude v znamení výročia terchovských osobností i udalostí a organizátori pripravili pestrý program. Popri dominantnom folklóre nebudú chýbať ani koncerty world music, výstavy (Mucha, Muchy, Muchovci – vernisáž v Makovickeho dome v Žiline je otváracím programom; Jánošík v ľudovom výtvarnom umení), prezentácie ľudových remesiel, premietať filmov. Opätovne sa uskutoční škola ľudového tanca, samostatné detské programy a program seniorských súbov a skupín. Neodmysliteľnou zložkou záverečného dňa je atraktívny kónský vozový sprievod s krojovanými furmanmi a hrajúcimi muzikantmi. Za zmienku stojí, že toto erbové podujatie sa aktivisti usilujú zapísať do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva SR. Pozornosť púta i nedeľňajšia svätá omša za nositeľov ľudových tradícií v miestnom Kostole sv. Cyrila a sv. Metoda, ktorý je s týmto zasvätením najväčší na Slovensku. Po skončení piatkového a sobotného večerného programu si budú môcť záujemcovia vypočuť terchovskú muziku, čím sa naplnia predstava, aby – zapísaná od decembra 2013 do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO – znela nielen na javiskách, ale pri každej vhodnej príležitosti. (lek)

Štúrovmu jubileu

Trnavský samosprávny kraj a knižnica Juraja Fándlyho v Trnave vyhlasujú literárnu súťaž vo vlastnej literárnej tvorbe Slovensko očami detí pri príležitosti 200. výročia narodenia Ľudovíta Štúra. Na súťaži sa môže zúčastniť každé dieťa vo veku do 15 rokov, ktoré žije na Slovensku, pracuje v poézii alebo próze písanou po slovensky. Námet je ľubovoľný (potulky po Slovensku, zážitky z prázdnin, krásy Slovenska), v rozsahu maximálne troch strán formátu A4, pričom text musí byť napísaný iba na počítači. Prácu treba odovzdať v elektronickej forme na adresu: detske@kniznicatrnavas.sk a jeden vytlačený exemplár treba zaslať na adresu: Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave, Rázusova ul. 1, poštový priečinok 29,918 20 Trnava, do 31. októbra 2015. Súťaž je neanonymná, preto na každú prácu je potrebné uviesť: meno, priezvisko, vek, bydlisko alebo adresu školy, ktorú súťažiaci navštevuje. Víťazné práce budú uverejnené v časopise mladých čitateľov Čaruška č. 2/2015 a ich autori ocenení diplomom a knižnými cenami. Viac informácií na: detske@kniznicatrnavas.sk, 033/5511782, kl. 15

Cyrilo-metodská tradícia má v Terchovej krásnu velebnú ozvenu Solúnskych bratov si pridali k erbu

Text a foto: Igor VÁLEK

Jedným z centier – duchovných i reálnych – novodobého diania na Slovensku, súvisiaceho so sv. Cyrilom a sv. Metod, je už dlhý čas Terchová. Inak to nebolo začiatkom júla ani v tomto roku. Rázovitá obec rozkladajúca sa v náručí katastrofy malofatranskej prírody. Rodisko legendárneho Juraja Jánošíka na severe Slovenska je teda naozaj dlhší, ba priam najdlhší možný!, čas dejiskom živých spomienok na sv. Cyrila a sv. Metoda. Veď obec bola už v roku 1990 prvým miestom na území vtedajšieho Česko-Slovenska – a potom aj Slovenska, kde sa uskutočnili Cyrilo-metodské dni! Dôvodov bolo – a treba podčiarknuť, že podnes kontinuálne trvajú – hneď viacero, jeden silnejší ako druhý.

Liturgia na vrchu Oravcové pri monumente akad. sochára Milana Opálku.

Podme postupne: tunajší rímskokatolícky kostol je najväčším chrámom na Slovensku zasväteným solúnskym bratom, ktorí k nám priniesli vieru i písmo; Terchovčania udržiavajú úprimný vzťah k viere, ale aj k odkazu predkov; zástupcovia a organizátori miestneho (navyše s úspešným celoslovenským presahom) spoločenského, duchovného a kultúrneho života vedia na vysokej úrovni pripraviť (presnejšie vyjadrené – cyklicky a na neustále rastúcej kvalitatívnej vlně pripravovať) multikulturné duchovné dni s uvedeným „patrocíniom“. Uznáte sami – spomínané dôvody sú dostatočné (a namiesto je aj slovná hračka: dosť – statočné) silné oporné body na to, aby udržali pomyselnú stavbu duchovného festivalu. Lebo aj tým sú terchovské Cyrilo-metodské dni.

■ PESTRÝ PROGRAM

Tieto dni sú vždy – od svojho zrodu až po nedávno skončený 26. ročník – vrchovato naplnené širokospektrálnym programom (omše, liturgie, procesie, prezentácie kníh, duchovné koncerty, výstavy, diskusné stretnutia...), a čo je veľmi potešiteľné – aj diváckym záujmom. V konečnom dôsledku predstavujúcim stále živý a silný impulz, vysielaný do národného organizmu a nadnárodného kresťanského spoločenstva. Namiesto je tvrdenie, že ide priam o pevnú hrádzu cieľavedome postavenú proti čoraz viac sa presadzujúcej devalvácii myšlienok, skutkov a či tradícií. Ako to v Terchovej vyzeralo však počas predĺženého prvého júlového víkendu...

■ NOVÝ NÁDYCH

Nová štvrtstoročnica a zároveň 26. ročník Cyrilo-metodských dní, ktoré sú rýdzou oslavou našich svätých vierozvestcov a ich odkazu, sa začali v úplne nových priestoroch Terchovskej galérie umenia vo štvrtok 2. júla podvečer – a pokračovali do pomerne neskorých nočných hodín. Hoci aj túto časť Slovenska zasiahla vlna horúčav, zdalo sa, že v podkroví tamojšieho úradu, kde je galéria umiestnená, bolo ešte teplejšie. Ale tak akosi príjemne, nie zadušajúco, ale rýdzo ľudsky. Určite aj pre povestný zdravý terchovský lokalpatriotizmus, s ktorým si tunajší občania prišli navzájom zabláhozelať. Tiež k štvrtstoročnici – čuduj sa svete, no nie je to náhoda! – vychádzania obecných novín, ktoré sú najstaršími obec-

nými novinami na Slovensku vôbec. Túto udalosť spestrili viacerí hostia. Prihovoriť a zatiasť kolektívnu právicu prišiel napríklad aj predseda MS M. Tkáč a viacerí zástupcovia regionálnych aj celoslovenských médií. Nad všetko však vyčnieval bohatý kultúrny program. Naplnený napospol z domácich zdrojov: od chorálov náboženských piesní, cez tóny vážnej hudby až po modernú interpretáciu básnických predstaviteľov katolíckej moderny. Spomínalo sa: na začiatky, ťažké i veselé chvíle, minulosť písacích strojov a súčasnosť elektronických podôb. Hovorili mnohí, no naviac trojica hlavných protagonistov – zakladateľov i súčasníkov – periodika: Peter Cabada, Rudolf Patrnciak a Janko Miho mladší (ako odznelo, asi „najstaršie nepretržite slúžiaceho šéfredaktora vôbec“)...

■ NA ORAVCOVOM

Piatok sa začal krížovou cestou na vrch Oravcové, po ktorej nasledovala svätá omša v Kostole sv. Cyrila a Metoda, ktorú celebraval páter Martin Cingel, SVD. Aj za účasti kňazov a rehoľných osôb z Terchovej, ktorých je pomerne dosť. Po omši nasledovalo neformálne stretnutie s farníkmi, tiež nie celkom zvyčajný „jav“. Sobotu, predposledný deň Cyrilo-metodských dní 2015 v Terchovej – povedané tak trochu športovým žargónom, ktorý tunajším vôbec nie je cudzí – odštartoval kultúrny program na Námestí Andreja Hlinku. Na tento sviatok sa z priechlia kultúrneho domu pozerá busta tohto významného Slováka, venovaná pred rokom Maticou slovenskou. Spokojným a sviatočne naladeným divákom sa predstavila dychovka z Omšenia a veľmi populárna a novátorská domáca Nebeská muzika. Po skončení tohto programu sa dianie logicky opäť presunulo do kostola, kde sa konala dôstojná liturgia sv. Jána Zlatoústeho, počas ktorej sa adekvátnymi tónmi predviedol aj Spevácky zbor MÁJ mesta Žilina. Potom nasledoval Večer modlitieb a spevov Taizé.

Hlavný liturgický program čakal na návštevníkov štvordnia v nedeľu, na ktorú pripadol sviatok sv. Cyrila a sv. Metoda. Deň sa začal sv. omšami v kostole, zasvätenom vierozvestcom. Po ich skončení prišla chvíľa na oddych – letné horúčavy naozaj naberali na nezvyčajnej sile pre túto časť Slovenska, bolo ju treba ako povestnú soľ, a po nej

obec pretkávala pestrofarebná niť. Od kostola sa totiž na vrch Oravcové vydali putovať so spevom na perách veriaci. O spomínanú pestrofarebnosť sa starali najmä Terchovčania oblenčení často v typických sviatočných krojoch. Úžasnú atmosféru dopĺňala hudba a spev muzikantov – nezabudnite, že terchovská muzika už figuruje aj v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO! – rozostavaných na skalách, popri ktorých viedla cesta až na vrch. Chodník vedie popri jednotlivých zastaveniach krížovej cesty, originálneho diela terchovského rodáka, akademického sochára Milana Opálku, až k liturgickému vrcholu Cyrilo-metodských dní 2015 – k svätej omši na vrchu Oravcové. V poobedňajších hodinách námestie opäť osviežila dychová hudba a prišla bodka. Nie hocijaká, ale opäť parádna, kde inde ako v Kostole sv. Cyrila a sv. Metoda. Išlo opäť – podobne ako po iné roky – o naozajstné finále, galakonzert 26. ročníka Cyrilo-metodských dní v Terchovej. V ňom sa v majstrovskej interpretácii diel Mikuláša Šneidera Trnavského (Otče náš), Petra Iljiča Čajkovského (Svjatý Bože), Michaela Haydna (Missa Sti. Cyrilli et Methodii) a ďalších autorov predstavili Štátny komorný orchester Žilina (dirigent Oliver Dohnányi, soprán Marianna Geleneková, mezzosoprán Radoslava Mičová, tenor Jozef Gráf, barytón Ľubomír Popik) a madrigalová Cantica Collegium Musicum z Martina (zbormajster Štefan Sedlický), organa spolupráca Marek Štrbák. Pre ťažkú spoločenskú situáciu v krajine nepricestoval spevácky zbor Sveta Zlata Meglenska z macedónskeho Skopje. Slovenská súdržnosť však nechýbala, pretože ešte pred začiatkom galakonzertu si všetci pripomenuli prvé výročie položenia ikon sv. Klimenta a Nauma Ochridských v tunajšom kostole, za čo cestovalo do Ochridu podakovanie sa jeho primátorovi v podobe ceny – Knihy Cyrilo-metodských dní.

■ PILIERE TRADÍCIÍ

Dve mená spojené so zrodom a zmysluplným ďalším životom podujatia sme spomínali hneď v úvode. Po skončení CMD bol čas si na chvíľu nadýchnuť, pouvažovať a pýtať sa. Hľadať odpovede napríklad na otázky: Čo je najdôležitejšie z veľkého odkazu sv. Cyrila a sv. Metoda aj pre generácie dnešných Slovákov? Aké je hodnotenie práve skončeného ročníka, čo vyzdvihnúť a čo pridať...

Peter Cabada: „Najdôležitejšie asi je, aby sme si uvedomili, že

práve zásluhou účinkovania sv. Cyrila a Metoda je na pomyselnéj monumentálnej stavbe európskej duchovnosti kus muriva aj náš – slovenský...! Ak niekto cíti potrebu podieľať sa na dôstojnom rozvíjaní univerzálneho odkazu slovenských apoštolov a spolupatrónov Európy, určite si cestu do Terchovej nájde aj v budúcom roku. Nepochybujem, že organizátori opätovne pripravia program, ktorý svojou štandardnou kvalitou osloví a zaujme široké divácke spektrum.“

A Rudolf Patrnciak rámcovoval „Aj keď toto podujatie trvá už toľko rokov, stále mám pocit, že sme iba na začiatku našej misie. Dobrovoľne sme si vybrali túto cestu, ktorá nie je jednoduchá a pri svojom putovaní si vyžaduje nekonečnú trpezlivosť, odvahu a presvedčenie. Ponúkame ľuďom krásu, dobro a životnú nádej. Misiu a poslanstvo sv. Cyrila a Metoda sa snažíme prezentovať v plnej šírke viery, kultúry, vzdelanosti a v pestovaní národnej identity. To, že nám bolo umožnené realizovať už dvadsaťšesť ročníkov, je aj odpoveďou, že odkazy a hlas vysielaný z tohto podujatia okolitému svetu nachádzajú prijemcov a nesú celou krajinou krásnu ozvenu. Modlitby, túžby a prosby za krásne počasie Pán vyslyšal a slniečko nás sprevádzalo počas celého podujatia... Odkaz do budúcnosti? Nestrácať nádej, silu a vydržať v začatom diele.“

Ešte poznámka (zdanlivo) na okraj. Všetko spomínané v tejto reportáži je plnokrvným a aktuálnym pokračovateľom Slova, ktoré k nám priniesli práve bratia zo Solúna. Na terchovských Cyrilo-metodských dňoch je zaujímavé a zároveň poučné sledovať práve z odstupe vyvíjajúcu sa tradíciu a jej zrenie. Určite, zmysel a naplnenie tohto širokospektrálneho podujatia najlepšie precíti každý, kto počas nich mohol v Terchovej vnímať pobudnúť aspoň raz. A ešte lepšie, ak tam chodíva opakovane. Nie však každému sa to podarilo a aj preto naň treba upozorňovať a pripomínať ho i prostredníctvom tlače. Je to tak, múdri vedia – a vedeli to aj sv. Cyril a sv. Metod – že napísané a zdokumentované ostáva. Iba si v tomto zmysle pripomeňme, že napísané už navždy ostalo v hodnotnej monografii o Cyrilo-metodských dňoch, ktorých zrelé štvrtstoročie minulý rok oslávili aj vydaním dobrej a informačne nasýtenej knižnej pamätnice, dokumentom, ku ktorému sa budú vracáť generácie.

A namiesto bodky:

V globalizujúcom sa svete a v zjednocujúcej sa Európe (zmientaných nebezpečných turbulencií, ktorých následky môžu byť až nedejné) neustále rastie potreba silného regiónu v národnom celku, aby aj ten mal silu a hodnotu. Opretú o piliere tradícií, ktoré sú minimálne také živé a silné, ako sú Cyrilo-metodské dni v Terchovej. Tým rastie zmysel podujatia a som presvedčený, že sa bude stupňovať. Ostáva nám organizátorom zaželať veľa síl, sponzorov – bez nich by to v nijakom prípade nešlo! – veľa pochopenia a Slovákom pevné srdcia a čisté duše. Aby sa stretli v Terchovej 5. júla 2016 na 27. ročníku Cyrilo-metodských dní.

Atmosféra Cyrilo-metodských dní v terchovskom chráme.

Slováci v Česku sa jazykovo prispôbia, opačne to zväčša neplatí Nerozumejú len tí, čo nechcú rozumieť

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto - archív SNN

Na recepcii penziónu v Slovenskom raji sa majiteľka pri vítaní hostí z Česka opýtala päťročného chlapca, ako sa volá. Chlapec sa chvíľu nechápavo pozeral na tú tetu, ktorej nerozumel. Potom sa vynásiel a odpovedal: „Ja nevolám, ešte nemám vlastný mobil.“ Až na otázku: „Jak se jmenuješ?“ odpovedal, že Petr. Jazykový hlavolam bol vyriešený, ale bola to najmä exemplárna ukážka toho, ako sa slovenčina našim českým bratom stratila z povedomia.

V tomto prípade išlo o malé dieťa, ale vzťahuje sa to vo veľkej miere aj na generáciu súčasných českých tridsiatnikov. Tí si už nepamätajú slávne bratislavské televízne pondelky, môžu si na ne pamätať ich rodičia. Spomedzi nich príslušníci mužského pohlavia si zrejme pamätajú aj to, ako za bývalého režimu pôsobili počas povinnej vojenskej služby na Slovensku. Prípadne ak boli v Česku, slúžili so Slováckmi, ktorí hovorili po slovensky, a ani dva roky vojenčiny im rodnú reč nezobrali. Pravda, okrem výnimiek. Boli aj prípady, že Slováka na základnej vojenskej službe po polroku skúsil prejsť na češtinu. Zväčša mu bolo adresované znechutené odporúčanie: Mluv slovensky, vole! Horšie to bolo s „furtákmi“ – v Česku ďalejslúžiacimi dôstojníkmi pôvodom zo Slovenska...

■ FEDERÁLNI SLOVÁCI

Jednotný československý jazyk nikdy neexistoval, aj keď tu boli kedysi snahy o jeho vytvorenie a zavedenie do života. Neujalo sa to aj preto, že čeština a slovenčina sú originálne jazyky dvoch národov. Akýsi moderný hybrid česko-slovenčiny však môžeme počuť aj dnes. Kedysi sa hovorilo, že keď pošlete Slováka do Prahy, po troch týždňoch nebude rozprávať, ale začne „mluviť“ s otrasným prízvukom. Nie spisovne po česky, ale pražským dialektom, ktorý za spisovnú češtinu nepovažujú ani Česi. Takto „mluvících“ úradníkov v Prahe označoval pojem „federálni Slováci“. Kto si spomenie na prejavy posledného socialistického a zároveň jediného prezidenta so slovenskou národnosťou v Prahe, normalizátora Gustáva Husáka, vie, o čom je reč. Po česky sa nikdy nenaučil, ale po slovensky zabudol. To isté platilo aj o popre-

Už síce neplatí Praga caput regni, ale kráľovstvom jazykov stále je.

vratomom federálnom premiérovi Mariánovi Čalfovi. Aby toho nebolo dosť, dnes to platí o českom podpredsedovi vlády a ministrovi financií slovenskej národnosti Andrejovi Babišovi. Ten v Prahe pomohol k funkcii primátorky hlavného mesta ČR svojej známej Adriane Krnáčovej, ktorá je tiež zo Slovenska, ale aspoň hovorí po česky plynulo a takmer spisovne.

■ BERÁNKOVA POKLONA

Na druhej strane, dnes pôsobí na Slovensku mnoho Čechov, ktorí tu pracujú alebo sú u nás z rodinných dôvodov. Po slovensky sa hovoriť neusilujú, a majú svoj dôvod. Nemusí to byť práve neschopnosť prispôbiť sa nášmu jazykovému prostrediu. Skôr je to snaha o preukázanie úcty k slovenčine, teda akási tichá jazykovedná diplomacia. Za všetkých to celkom výstižne vyjadruje známy tatranský veterán Viktor Beránek, ktorý dlhodobo pôsobí na Chate pod Rysmi. Tvrdí, že slovenčinu miluje natoľko, že ju nechce „przniť“ svojou nedokonalou znalosťou jej tajomných

zákutí. To sa dá akceptovať ako prejav úcty k jazyku i národu.

■ SPOMEDZI ĽUDU

Na internete sa už dávnejšie rozprúdila debata o tom, či Slováci v Česku majú hovoriť po česky, alebo si zachovať ako komuničákny prostriedok svoj materinský jazyk. Príspevky boli anonymné alebo skryté za prezývky, ale sú dosť dobrou ukážkou názorového spektra.

Mladá lekárka k tomu napísala: „Žijem v Prahe už osem rokov, vyštudovala som tu a mám tu aj trvalý pobyt. Pracujem v čes-

kom štátnom zdravotníctve, takže mi pride prirodzené hovoriť po česky. Začala som tak rozprávať až niekedy v štvrtom ročníku počas štúdia na vysokej škole. Možnože človek, ktorý pracuje v nejakej korporácii v multikultúre prostredí, toto riešiť nemusí, ale ja áno. Samozrejme aj preto, lebo všetky záznamy v zdravotníckej dokumentácii musia byť v češtine. Väčšina ľudí okolo mňa si myslí, že som z Prahy. Znalosť češtiny hodnotím ako výhodu, pretože tu cítim dosť veľkú xenofóbiu, a taktiež mi je jasné, že zástupcovia mladšej generácie by mi už, keby som hovorila po slovensky, nerozumeli. Nie je také ťažké naučiť sa češtinu, len ňou treba veľa rozprávať, aby si ju človek prirodzene osvojil. Čiže netvárim sa, že som Češka, svoj slovenský pôvod vždy otvorene a hrdo priznám. S Čechmi hovorím po česky, so Slováckmi po slovensky. Dávam si pozor na to, aby som v slovenčine nemala český prízvuk a nepoužívala čechizmy. Život tu je tým menej komplikovaný a navyše ma teší, že viem o jeden jazyk viac. Možnože Moravia vo vzťahu k Slováckom v Česku ten jazyk až tak neriešia, ale čím ďalej na západ k Prahe, tým viac mi to pripadá ako reálny problém, aj keď mnohí Česi vravia, že slovenčini majú radi. Ide však skôr o príslušníkov staršej generácie. Myslím si, že ak chce človek niekde žiť, mal by sa prispôbiť tamojším podmienkam.“

Opačným názorom prispel mladý muž, ktorý pracuje v Česku. Napísal: „Podľa mňa nie je potrebné sa tu veľmi snažiť rozprávať po česky. Keď prídu Česi do Tatier, tiež ich nikto nebije za ich jazyk. V Česku pracujem, ale rozprávam výlučne po slovensky, hoci po česky viem aj gramaticky správne. Stretol som sa aj s tým, ako mi jeden Čech tvrdil, že u nich sa hovorí len po česky, inak mi nerozumie. Odpovedal som, že v tom prípade budeme sedieť potichu. Niektorí Česi, ktorých som stretol, sú nacionalisti v absolútne nepodstatných smeroch, a radšej to už ani neriešim. Keby som mu rozprával po maďarsky, čomu by ozaj nerozumel, tak to pochopím, ale slovenčine by rozumieť mal. No netreba si robiť ťažkú hlavu, lebo som zistil, že Češky slovenčinu milujú a je pre nich veľmi sexy.“

podpredseda Jozef Turčány, je takáto: „Veľmi citlivo vnímam Vaše obavy z možného obmedzenia vzdelávania detí a žiakov slovenskej národnosti v materinskom jazyku. Absolútne s Vami súhlasím v tom, že na národnostne zmiešanom území sú školy s vyučovacím jazykom slovenským veľakrát jediné kultúrne centrum používajúce štátny jazyk. Ak by sa za riešenie tohto stavu mal považovať návrat základného vzdelávania do rúk štátu, domnievam sa, že Vami prezentované obavy by tieto ambície nenaplnili.“

Jozef Turčány uvádza, že pred dvanástimi rokmi bolo základné školstvo na pokraji kolapsu a angažovanosť samospráv ho pomohla zachrániť. Pripomína, že štát stanovuje štátne vzdelávacie programy a školy ich naplňujú. A uvádza, že „naše školstvo si už nezaslúži experimenty, a práve zostátnenie škôl by bolo presne takým rizikom“.

Podľa predsedu Matice, „prijíma toto vysvetlenie ako relevantný pohľad zo strany jedného z najvyšších predstaviteľov ZMOS-u. Tým však nepovažujeme túto kauzu za uzavretú. Radi prívítame na matičnej akcii organizovanej na jeseň toho roku vo Filakove pána výkonného predsedu osobne, aby si vypočul mienku tých, o ktorých ide.“

Demokracia je diskusia. Nebráňme sa jej.

ZA TÚ NAŠU SLOVENČINU

Strašné, čo to do nášho slovenského a hovorového jazyka „implementujeme“. V tomto usuperovanom čase plnom konzultingov, pubov, marketingov, čisburgerov a aj riverparkov – lebo možno akýsi nagélový bankový analytik – Blavák – zabudol, že cez Bratislavu, „krásavicu na Dunaji“, teče Dunaj, jeden „neunékanec“, lebo zápor slova NIE nemáčí a nepozná dvojhlasý ia ie, a iu. A, bohužiaľ, aj bývalý minister školstva nám tu kedysi efekoval s jeho požiadavkami na premiéra...

Jazyková riša zla

Priatelia, a to som v dave od dvoch v teniskách kráčajúcich pubertiačok za mnou počul výraz: „Sendi mi to video, ale nech nezasпамуje, to bude super.“ A tak som sa nevdojak zamyslel, kde to som. Čítam hodne o ISIS-e z rôznych webov a mejlov. Ej bištu, ale tu na Slovensku by sa už zišla taká jazyková polícia alebo ISIS, ktorý by ten jazyk našim topovým VIPkám na tej Slovači začal poriadne naprávať. Anglikanizácia a amerikanizácia jazyka už dosahuje „zaujímavé“ numerá, a tak rôzni edukační a behaviorálni experti by už mali uskutočniť poriadny „ťah na bránu“ a vychytať ten „šataut“ penetrovaných toxických lingvistických rezidui.

Náš premiér zvyknúvi si v poslednom čase odškrtávať „véčkami“ (a to malé véčko už v Bruseli s českým premiérom Sobotkom dosiahol, keď na svojich palcoch ukázal nie kvótam utečencov na Slovensko) na tabuli, ktorú pred tromi mesiaci zobral aj na bratislavský perón, aby pred kamerami TA3 odškrtol cestovanie zadarmo.

Slovenská televízia mala niekedy riaditeľa Darma. Kto si z poslancov vtedy v TV relácii O päť minút dvanásť povedal: – Darmo je tu nadarmo. Zdá sa, že nadarmo tu začína byť aj slovenský jazyk. Je Bratislava skutočne jazyková riša zla? Pred pár dňami som počul kredibilného a dosť často grimasujúceho ministra financií hovoriť o akýchsi „startapoch“. Neskôr potom toho druhého, vyššieho, vyčnievajúceho z radov európskych ministrov o dobrú hlavu, zdôrazňujúceho náš pevný článok v NATO, hovoriť o nejakých „opendejoch“ a grip-penoch, často už „globsekujúceho“. To by nebolo až také zlé. Veď od jedného politológa som už počul použiť slovo „džastifikovateľné“ – myslíac asi na slovenské ospravedlniteľné.

Pred pár dňami som napísal do RTVS a opýtal sa na výraz SINCE 2009, vyskytujúci sa od roku 2009 v relácii Tajomstvo mojej kuchyne pod jej logom. Ako sprostý Slováka, či butatôt, som dostal od kompetentných z RTVS odpoveď aj s paragrafmi, že to tak musí byť a že to „since“ práve zabezpečuje certifikovanú kvalitu vysielania a programu, ktorý nám moderuje a varí v ňom herečka pani Kamila Magalová.

Priatelia, a nezdá sa vám, že v RTVS už počujete aj redaktorov, ktorým sa nechce povedať, „bolo by treba“, a tak máme už pekný tučet „trebalobyov“. A tak: Kam kráčaš, slovenčina? Alebo žeby Quo vadis...

Marián MYDLO

Autor je tajomník Literárneho klubu ružomberských spisovateľov.

Ako na Slovensku zvýšiť úroveň základného školstva Podnetné filakovské kolokviá

Irena BERKOVIČOVÁ

Maticu slovenskú zaujíma stav slovenskej vzdelanosti na celom území štátu. Po sérii plodných matičných stretnutí v Šuranoch v roku 2013 sa začala tradícia podujatí vo Filakove, venovaných postaveniu Slovákov na južnom Slovensku. Prvé kolokvium sa konalo v júni 2013, následná konferencia v máji 2014. Na jeseň sa uskutočnia tretie podujatie.

Za účasti predstaviteľov kultúry, škôl a samosprávy diskutovalo sa vo Filakove o témach, ktoré ovplyvňujú kvalitu života Slovákov na našom juhu. Aj na základe zistení matičného pracoviska, ktoré sa venuje národnostným vzťahom, je vážnym problémom zabezpečenie výučby v materinskom jazyku. Súčasná situácia v slovenskom vzdelávaní na tomto území je likvidačná. Zatvárajú sa tzv. málotriedky s vyučovacím jazykom slovenským, ktoré sú tam často jediným kultúrnym centrom, kde sa používa štátny jazyk. Pritom ich likvidácia nedobre pôsobí na kultúrny život dedín na ostatnom území. Z histórie poznáme rozhodujúcu úlohu učiteľa pri pestovaní kultúry, ochotníckeho divadla a pod.

■ CHÝBA VYVÁŽENOSŤ

Situácii na južnom Slovensku neprospeje ani nedostatočný systém informácií v oblasti škol-

stva. Aj médiá, vrátane verejnoprávných, sú veľmi zdržanlivé pri informovaní o všetkých aspektoch života na juhu. Takmer nič sa nevie o podujatiach organizovaných Slováckmi v Komárne či v Galante. Pričom koniec koncov ide o „menšinové“ aktivity. Je akýmsi verejným tajomstvom aj masívne ovplyvňovanie záujmu o školy s menšinovým vyučovacím jazykom zo strany zahraničných subjektov (Fond Pázmaňa). Mediá to prehliadajú, štát to toleruje a nevytvára rovnováhu pri finančnom zabezpečení vzdelávania v slovenčine.

■ NÁVRHY MATICE

Maticu znepokojuje najmä nezabezpečovanie výučby detí slovenských rodičov v slovenčine. Až dvadsaťšesťtisíc rodičov žijúcich na tomto území nemôže dať svoje deti do slovenskej školy v mieste bydliska. No trápi ju aj rozdielna a vo všeobecnosti nevy-

soká úroveň základného školstva vôbec. Keďže to závisí v značnej miere od zriaďovateľa, teda miest a najmä obcí, prichádza Matica s návrhom na navrátenie základného školstva do zriaďovateľskej pôsobnosti štátu s ponechaním hmotného zabezpečenia škôl na samosprávach. Toto by pravdepodobne bol krok k všeobecnému zvýšeniu kvality škôl. Vidiac, že náš parlament naopak ešte väčšími posilňuje právomoci obcí (právo veta pri menovaní riaditeľa školy), obrátila sa Matica s uvedeným návrhom na príslušné štátne i samosprávne orgány.

■ REAKCIA ZMOS-U

Odpovede z ústredných orgánov štátnej správy, najmä z ministerstva školstva, sa opierajú o obmedzenú možnosť štátu vplývať na riešenie tohto problému, lebo: kompetencie majú obce. A odpoveď Združenia miest a obcí Slovenska, ktorú poslal výkonný

Milan D. Ďurica sa dožíva významného životného jubilea – deväťdesiatin

Musíme ubrániť to, čo máme!

Zhováral sa Ján SMOLEC – Foto: Ladislav LESAY

Milan S. Ďurica, univerzitný profesor teológie a historických vied, publicista a prekladateľ, pôsobil štrnásť rokov na Pápežskej saleziánskej univerzite v Turíne – Ríme, tridsaťpäť rokov na historickej Univerzite v Padove a od roku 1990 pôsobí na Slovensku. Pápež Ján XXIII. ho ako teológa vymenoval za poradcu Vatikánskeho koncilu. Prezident Talianskej republiky ocenil jeho vedeckú a kultúrnu činnosť najvyšším občianskym vyznamenaním Veľkého dôstojníka Radu za zásluhy Talianskej republiky. Bibliografia jeho prác, publikovaných v ôsmich jazykoch, prevýšila počet tisíc jednotiek. V roku 1993 založil Ústav dejín kresťanstva na Slovensku.

Milan S. ĎURICA je nositeľ najvyššieho občianskeho talianskeho vyznamenania.

• Pán profesor, dovoľte, aby som vám v mene čitateľov Slovenských národných novín a matičiarov úprimne zablahožela k vášmu životnému jubileu. Zároveň by som od vás chcel počuť, ktorú udalosť považujete za najsvetlejší čin v slovenskej histórii?

Ďakujem vám aj čitateľom SNN, ako i matičiarom za dobré žičenia. Také pranie je vždy príjemné, a dvojnásobne je to milé v mojom veku. V takých dlhých dejinách národa nie je ľahké označiť jeden čin ako najsvetlejší. Ale mne by sa zdalo, že za takýto čin možno pokladať jedinečné štátnické a kultúrne gesto nášho kráľa Rastica, ktorý z vtedajšej slovenskej Moravy urobil medzinárodne uznávané kráľovstvo, ktoré nadväzovalo styky s Franskou ríšou, s Pápežskou stolicou aj s Východným Rímom v Carihrade.

• Navštívili ste desiatky európskych archívov. V ktorom sa nachádza najpozoruhodnejší dokument o Slovensku?

Pochodil som po toľkých archívoch a rukami mi prešlo tisíce a tisíce dokumentov, takže je mi ťažko definovať, ktorý z nich je najpozoruhodnejší. Za jeden z takýchto by som však pokladal list pápeža Hadriána II. (868 – 869) nášmu kráľovi Rasticovi (846 – 870) a jeho kniežatám Svätoplukovi a Kocelovi, ktorým pápež uznal slovenskú Moravu a vyslal do nej arcibiskupa Metoda ako svojho poverenca pre štát našich predkov.

• Prvá Slovenská republika existovala päť rokov. Voja zachvátila celú Európu. Na Slovensku sa ju podarilo prežiť oveľa úspešnejšie ako v iných krajinách. Tento fakt nechcú akceptovať marxisticko-leninskí historici?

Prepáčte, ale názory týchto historikov dnes už nikoho nezaujímajú.

Všetci vieme, čo to bol ideologický diktát komunistických režimov, a sme radi, že je to nenávratná minulosť. Jej pohrobkovia sa len ťažko môžu prispôbiť realite, lebo sa príliš kompromitovali v jej službách.

• Aj na Slovenské národné povstanie sa názory historikov rôznia. Na povstani sa chcel zúčastniť aj minister vlády, ktorá kooperovala s Hitlerom...

Z hľadiska historického výskumu to nebolo ani slovenské, ani národné povstanie. Bol to prvý vojenský čin za obnovenie Československej republiky, na ktorom sa dohodol jej bývalý prezident Edvard Beneš v Moskve počas rozhovoru s krvavým diktátorom Josifom Stalinom 12. decembra 1942. Slováci ako národ o tom nič nevedeli, preto sa niektorí dali zviazať do toto povstania.

• Koľko kníh ste doteraz napísali? Najúspešnejšia bola o prezidentovi prvej Slovenskej republiky Dr. Jozefovi Tisovi. Dožila sa piateho vydania.

Tak narýchlo by som nevedel udať presný počet kníh, lebo ja som žil vo viacerých štátoch a takmer všade som nejakú knihu publikoval. Odborník práve pracuje na mojej životnej bibliografii. Tu na Slovensku, ako hovoríte, najväčší úspech majú moje knihy Dejiny Slovenska a Slovákov, ktorá v roku 2013 vyšla v piatom vydaní, ako aj Jozef Tiso, z ktorej v roku 2014 vyšlo štvrté a je v tlači piate vydanie.

• Prečo podľa vás v hodnotení prvej Slovenskej republiky v médiách dominujú názory už spomínaných marxisticko-leninských historikov?

Príčinou toho je zaujímavý fakt, ktorý charakterizuje Slo-

vensko. Všade inde po zmene režimu sa prepúšťajú zo služby učiteľia a iní štátni funkcionári, ktorí slúžili predošlému režimu. Napríklad v niekdajšom východnom Nemecku po zmene režimu prepustili vyše tisíc profesorov. Tu na Slovensku v nedávnom čase boli dve či tri zmeny režimu, ale nenastali nijaké personálne zmeny ani v školstve, ani v iných sektoroch verejnej správy. Všetci podnesedia tam, kde ich usadili niekdajšie pražské režimy.

• Pozoruhodné je, že vy ako historik obhajujúci prvý slovenský štát ste sa v zahraničných archívoch stretli aj so židovským historikom Ješajahom Andrejom Jelínom. Ten v Historickom zborníku 1 – 2 v roku 2014 napísal, že keď ste sa stretli v archívoch západného Nemecka, rozprávali ste sa aj o problémoch slovenských Židov. Dokonca ste si vymenili korešpondenciu.

Predovšetkým ja nie som historik, ktorý by obhajoval prvý slovenský štát. Vážny historik nemá čo obhajovať, ani chváliť alebo zatracovať. Ja sa usilujem na základe získaných dokumentov rekonštruovať študované historické fakty tak, ako sa ony skutočne udiali. Študoval som v mnohých európskych archívoch a všade som sa pritom zoznámil aj s inými kolegami, ktorých som tam stretával. Tak sme sa spoznali i s izraelským historikom Ješajahom A. Jelínom. A pretože aj on v nemeckom archíve študoval Slovenskú republiku, za vyše mesiaca sme sa zblížili a spolu podnikali aj výlety, keď archív bol práve zavretý. Zrejme sme pretriasali množstvo rozličných otázok.

• Sme dvadsať rokov samostatným štátom, v ktorom sa však všetko hodnotné pre existujúcu štátnosť rozpredalo.

Nie som odborníkom v ekonomických vedách, preto sa nezaobrám podobnými problémami.

• Ako ubrániť to, čo samostatné Slovensko dosiahlo?

Na túto otázku musia dať odpoveď občania Slovenskej republiky, a najmä tie osobnosti, ktoré sa pričínili o jeho založenie. Najúčinnejším prostriedkom na to sú však voľby do národného parlamentu, ktoré sa však na Slovensku netešia náležitým záujmu zo strany občanov.

• Darí sa nám plniť úlohu Svätého Otca Jána Pavla II., ktorý vyhlásil, že Slováci majú osobitnú úlohu pri budovaní tretieho tisícročia?

Táto otázka je podobne predčasná. Bude možné na ňu odpovedať tak asi po štvrté storočí.

• Pred dvadsiatimi rokmi som sa vás spýtal, prečo ste sa usídlili natrvalo na Slovensku, vy ste s úsmevom odpovedali: Všade dobre, doma najlepšie. Stále súhlasíte s týmto konštatovaním?

Ale áno. Nikdy som to neľutoval a ďakujem Pánu Bohu, že môžem dožívať svoje roky práve doma na Slovensku.

NÁZOR

Akoby zo záhrobia opäť počuť temné hlasy českých nacionalistov a ich piatej kolóny na Slovensku, ktorí by chceli zvrátiť koleso dejín, zničiť Slovenskú republiku a priviesť Slovákov opätovne do područia Prahy. Svedčia o tom kroky nezodpovedných jedincov, ktorí zverejnili iniciatívu Československo 2018. Tento nezodpovedný krok treba rozhodne odmietnuť ako bezočivosť, ktorá nemá miesta teraz ani v budúcnosti.

Rozrušujú pokojnú hladinu národného života

Kriesenie politickej mŕtvolky

Ján MARCINKO

Českí nacionalisti za pomoci piatej kolóny na Slovensku chcú oživiť politickú mŕtvolu – Československo, ktoré skrachovalo, lebo skrachovať muselo pre hriech spáchaný už pri jeho zrode, keď do Ústavnej listiny 1920 zakotvili termíny: „československý národ“ a „československý jazyk“, ale i samotné pomenovanie štátu Československo, je umelo vymyslený názov, zlátnina, gramatický i politický nezmysel.

■ KROK SPÄŤ

Iniciatíva Československo 2018 je krokom späť, lebo má za cieľ zničiť slovenskú štátnosť, preto je povinnosťou orgánov na ochranu slovenskej štátnosti patrične sa jej venovať a už v zárodku ju eliminovať.

Je notoricky známe každému, že Slovensko má presne ohraničené územie v srdci Európy, na ktorom Slováci žijú odepamäť a na ktorom si zriadili za súhlasu susedov a medzinárodných mocností svoj zvrchovaný a nezávislý demokratický štát 1. 1. 1993 pod názvom Slovenská republika. Teda Slováci dozreli do štádia, keď si uvedomili, že sú svojprávnym národom tak ako každý iný národ, a preto si zobrali správu štátnych vecí do vlastných rúk. K tomuto kroku ich vedie vyše dvestoročný boj za štátnu samostatnosť. Viaceré generácie Slovákov pre získanie vlastnej štátnej samostatnosti postupovali trepezlivo a dôsledne. Mnohí veľa obetovali, namáhali sa i nevysloviteľne trpeli. Tieto skutočnosti sú verejne známe.

■ UZNANIE A KREDIT

Čas, ktorý ubehol od vzniku obnovennej slovenskej štátnosti v roku 1993, umožňuje konštatovať, že nová slovenská štátnosť sa osvedčila, je prospešná a úspešná vnútorne i medzinárodne. Slovenská republika je uznávaná na medzinárodnom poli ako demokratický štát. Slovenská republika sa stala riadnym členom Organizácie Spojených národov, členom Európskeho spoločenstva a členom NATO. Je zastúpená aj v mnohých ďalších medzinárodných orgánoch a organizáciách. Ešte nikdy v histórii Slovenská republika nemala taký medzinárodný kredit, aký má v súčasnosti. Zástupcovia Slovenskej republiky majú rovnaký hlas pri rozhodovaní o zásadných veciach v Rade Európy. Dokonca Slovenská republika má svojich reprezentantov aj medzi komisármi Rady Európy.

V porovnaní so svojimi susedmi Poľskom, Maďarskom, Českom, Ukrajinou, ale aj inými štátmi, dosiahli sme štandardnú životnú úroveň svojich obyvateľov a demokraticky spravujeme svoje štátne záležitosti. Slovenská republika nezaostáva, ale pokojne napreduje, čo vzbudzuje v skutočných patriotoch úctu i vďačnosť všetkým, ktorí sa zaslúžili o kreovanie a udržiavanie slovenskej štátnosti, ktorá sa začala vyhlásením zvrchovanosti Slovenskej republiky 17. júla 1992.

■ ŠTÁTNICKÝ AKT

Len ignorant a nevzdelanec nevidí alebo nechce vidieť snahu o revíziu vyhlásenia zvrchovanosti Slovenskej republiky zo 17. júla 1992. Vyhlásenie zvrchovanosti Slovenskej republiky bolo prejavom

vrcholného štátnického aktu, ktorým sa zbúrala celá idea, na ktorej bola založená česká supremácia nad Slovenskom. Mnohí, najmä českí autori mystifikujú verejnosť, že Slovenská republika vznikla rozdelením Českej a Slovenskej federatívnej republiky. Treba ich vyviesť z omylu. Územie nebolo predmetom delenia medzi Čechmi a Slovákmi, lebo každá z republik si zobrala svoje územie späť (ani Hradčany neboli predmetom delenia). Slovenská republika získala zvrchovanosť nad svojim historickým územím, kde Slováci žili aj pred rokom 1918, a Česká republika získala vládu nad svojim historickým územím a plus čo získala výmenou za slovenské územie. Hnutelné veci sa delili v pomere 1 : 3 v prospech Čechov. No a teraz si niektorí iniciátori mylne namýšľajú, že opätovné spojenie by bolo možné pod dehonestujúcim názvom Československo.

Organizátori iniciatívy sú naivní, ak si myslia, že Slováci sú mentálne slabí, že sa im zunoval vlastný štát a sú nespôsobilí ho ďalej riadiť a sľabošsky budú súhlasit', aby si zbúrali vlastný štát a prešli do podriadenosti Čechov. Nestačí, aby si Česi niekoľkých Slovákov kúpili (v minulosti to tak bolo) alebo sľúbili im určité výhody, pretože rozhodovať o takej podstatnej veci patrí podľa ústavy výlučne celému národu, a nie niekoľkým chytľákom. Bratské súžitie viedlo k tomu, že sme čachrami stratili 27 obcí Hornej Oravy, ale Česi získali Těšínsko na úkor Slovenska a k tomu vyše 400 tisíc asimiláciou pohľtených Slovákov. Z histórie vieme, ako dopadli Slováci (napríklad tzv. slovenskí buržoázni nacionalisti), ktorí sa domáhali len autonómie dohodnutej v Košickom vládnom programe. Aj federácia z roku 1968 bola po dvadsiatich rokoch systematicky pripravovaná na likvidovanie, len udalosti z roku 1989 tomu zabránili. Len si spomeňte, ako Česi v roku 1990 nesúhlasili s pomenovaním štátu podľa jazykových pravidiel a z toho vznikla vzájomná „pomlčková vojna“.

■ PRAVOPISNÝ BLUD

Z jazykového hľadiska užívanie spojenia Československo alebo Slovenskočesko je v rozpore s pravidlami slovenského pravopisu. Teda Československo je nedemokratické a nevedecké pomenovanie. Pre slovenského patriota je takýto názov urážkou. Je smiešny a zároveň ponižujúci. Jeho používanie bolo nanútené českými nacionalistami v roku 1920 pri prijatí Ústavnej listiny, keď majorita českých poslancov (270) prehlasovala poslancov zo Slovenska (30).

Ťažko by bolo od Čechov žiadať používanie spojenia: Slovenskočesko. Pravda, už na prvé počutie je to smiešne! Ani susedia zo severu by nesúhlasili so spojením Českočesko, a už vôbec nie západný sused by nepripustil pomenovanie Českonemecko...

Aj v tomto vzťahu možno zreteľne vidieť, že od vážneho k smiešnemu nie je ďaleko. Preč s takými nezmyslami.

Sebavedomý slovenský patriot nechce, a ani sa nemôže za nijakých okolností vzdať Slovenskej republiky, dosiahnutého zvrchovaného práva byť strojcom svojho šťastia vo vlastnom štáte.

Autor je právnik.

Benediktínskych mníchov viedlo prikázanie: Modli sa a pracuj! Zabudnuté kostoly a kláštory

Miroslav PIUS – Foto: archív SNN

Prvé mnišské spoločenstvá vznikali už v 4. storočí v Egypte a v Sýrii. Títo východní mnísi odchádzali od ľudí, zakladali pustovne a často bývali v jaskyniach, aby sa úplne oddali Bohu. Bol to vlastne totálny „útek zo sveta“, ktorý vnímali ako zlý a hriešny. Hlásali, že duša sa dá spasť len v samote a v rozjímaní. Mnišské spoločenstvá na Západe, našťastie, postupovali opačným smerom. „Útek zo sveta“ premenili na „hľadanie a získavanie sveta“, teda priblížiť sa k ľuďom, ísť za ľuďmi a spolu s nimi tvoriť lepší Boží svet, a tak sa čo najbližšie priblížiť ku Kristovi.

HRONSKÝ BEŇADIK

KLÍŽ

LEVICE

Túto zmenu filozofie a bytostnej orientácie ako prví uskutočnili benediktíni. Svätý Benedikt z Nursie už v roku 529 založil prvý benediktínsky kláštor v Monte Cassino v Taliansku a na úvodnú stranu kláštornej regúl napísal Ora et labora! – Modli sa a pracuj!

PRVÍ PIONIERI

Na našom území to boli oni, ktorí ako prví premenili dovtedy divé, nekultúvané krajiny na obrobenú, úrodnú zem, na ktorej najprv stál ich kláštor. Klčovali lesy, siali prvé obilie, učili okolitý ľud poľnohospodárstvu a remeslám. V rozpätí 10. – 13. storočia zanechali jasnú stopu svojho pionierskeho, blahodarného pôsobenia. Ich prítomnosť v jednotlivých lokalitách je dodnes viditeľná v názvoch niektorých obcí a miest: Hronský Beňadik, Opatove Moravce (dnes Hontianske Moravce), Opatovský Sokolec, Opatovce nad Žitavou (dnes Žitavany pri Zlatých Moravciach), Vyčapy-Opatovce. Z ich radov vzišlo dvadsaťdva pápežov a veľa kardinálov. Benediktíni na vlastných majetkoch, ktoré dostali donáciou od kráľa, stavali kostoly, vykonávali pastoračnú službu. Pri každom kláštore postavili väčšiu alebo menšiu školu, majú zásluhu na pestovaní viniča, najmä v dedinách, ktoré ležia v okolí Slovenskej brány. S vinicami bola spojená aj výroba sudov, kadí a bočiek. Benediktíni z Hronského Beňadika stavali lode na Dunaji pri Štúrove, chovali včely v Rybníku pri Leviciach. Podľa tejto ušľachtilej činnosti dostali mená obce – Medonice, Medovarce, Medené, Medence. Včely chovali nielen pre med, ale z vosku vyrábali aj sviece pre kostoly. V roku 1158 sa v písomných záznamoch spomína mlyn na rieke Kompa pri Leviciach, o niečo neskoršie mlyn v Slepčanoch na Žitave, dunajské mlyny na Žitnom ostrove a mlyny na rieke Hron – in fluvio Gron... so štyrmi pári kameňov. Ďalšou výrobnou aktivitou bol pre benediktínov rybolov. Typickou rybárskou osadou boli Tlmače pri Leviciach. Táto osada sa spomína už v roku 1075 ako „villa piscatorum super rippam Gron nomine Talmach“.

DVA KOSTOLY

Jedna časť levického chotára sa volala Bratka. Prvý raz sa spomína v roku 1156, keď ostrihomský arcibiskup Martirius vysvätil pre zemanu Eusidina kostol, v ktorého blízkosti stála dedina. Tá sa nachádzala v dnešnom klíne medzi koľajnicami železničnej trate: Levice – Nové Zámky, Levice – Štúrovo.

Keď archeológovia odkryli plochu areálu kostola, objavili o niečo menší, ale časovo nesporné starší kostol. Ten druhý ležal na tej istej osi ako prvý kostol a jeho prístavby. Pri kostole sa nachádzal cintorín. Svojou dispozíciou sa oba kostoly radia k typu románskych emporeových kostolov. Keď majiteľ Bratky Eusidin a jeho potomkovia vymreli, dostala sa dedina Bratka spolu so susednou dedinou Zamto (Santov?) do vlastníctva Svätobeňadického opátstva.

Už v slovanskom období na kopci Varheď (Hradný vrch) stálo opevnené, pravdepodobne palisádové hradisko Bors. Podľa jazykovedca J. Stanislava názov hradiska je odvodený zo slovanského mena „Boriš – Bereš“. Po príchode starých Maďarov dostal meno „Bors“. Od 16. storočia sa používa názov „Tekov“ a po ňom má aj pomenovanie Tekovská župa. Toto pomenovanie používame dodnes.

TEKOVSKÉ CHRÁMY

Starý Tekov bol vo svojom čase nielen sídlom župy, ale aj sídlom cirkevnej organizácie, preto v ňom bolo viacero kostolov. V roku 1276 sa v listinách spomína farár Pavol a kňazi Gerenda z Kostola sv. Juraja a Mikuláš z Kostola sv. Michala. Pravdepodobne obidva kostoly boli súčasťou hradného komplexu. Farský kostol bol zasvätený Panny Márii. Štvrtý kostol stál za hradbami a bol súčasťou špitálu pre malomocných.

Najdôležitejším kostolom v Starom Tekove bol Farský kostol Panny Márie. Stál na mieste dnešného farského kostola, mal románsku dispozíciu. Ale práve na tom istom mieste stál dávno pred ním starší kostol, ktorý môžeme datovať do polovice 11. storočia. Archeologický výskum potvrdil dva z týchto štyroch historicky doložených kostolov, ktoré v jeho areáli stáli v stredoveku: Kostol Panny Márie – na mieste,

na ktorom dnes stojí farský kostol uprostred obce, a zaniknutý Kostol sv. Alžbety, ktorý stál na západnom okraji obce. Ďalšie dva kostoly – sv. Juraja a sv. Michala, ktoré sa spomínajú v písomnej zmienke z roku 1276, sa archeológom až dodnes nepodarilo nájsť.

PŔSOBIVÁ BIŇA

Sídliisko s kostolom a s cintorínom v Bini stálo asi päťsto metrov od starého hradiska. Kostol bol postavený v priebehu 11. storočia na území staršieho sídliiska, ktoré vzniklo v období Veľkej Moravy. Kostol nás zaujme na tie časy pomerne veľkými rozmermi. Na biňanskom hradisku stojí z veľkej časti už reštaurovaná rotunda, ktorú možno takisto datovať do veľkomoravských čias.

BENEDIKTÍNI V KLÍŽI

Kláštor Panny Márie v Klíži (pri Jánovej Novej Vsi) založil Ladislav I., brat Gejzu I. Stál na samom úpätí pohoria Tribeč, v kotline bočného potoka riečky Vyčomy.

Názov Klíž mohol vzniknúť zo slovanského slova „kluž“ alebo z latinského „clusa“, čo znamená priesmyk alebo prechod v opevnení. Ale odvodený môže byť aj od slova „kízat“, čo je vzhľadom na miestnu kotlinu celkom pravdepodobné.

Zakladateľmi kláštora boli predkovia šľachticov z Krásna, ktorí odvodzovali svoj pôvod od starého rodu Hunt-Poznanovcov. Súčasťou kláštora bol románsky zemepanský kostolík zasvätený sv. Michalovi. Prvý zmienku o existencii kláštora máme z roku 1230. Kláštor veľmi utrpel počas vojenských nájazdov oligarchu Matúša Čáka. Kláštor ekonomicky prosperoval z lesného bohatstva a z príjmov a výsad, ktoré preň získal opát Ladislav. Na základe jeho prosby kráľ Karol Róbert obnovil v Klíži trhy. Ďalším, v listinách doloženým opátom kláštora bol opát Ján, ktorý sa v roku 1342 zúčastnil na sedení provincionalnej kapituly, konanej na Vyšehrade. Opát Mikuláš stál na čele kláštora najmenej dve desaťročia. Za jeho éry sa stalo opátstvom a depozitárom vzácných listín, pretože tu boli v bezpečí.

ČRTA

Čo majú spoločné naši dvaja národní veľikáni Ľudovít Velislav Štúra a Milan Rastislav Štefánik? Nie je toho málo. Keďže počas celého tohto roka si pripomíname dvesto rokov od narodenia Ľudovíta Štúra a stotridsaťpäť rokov od narodenia M. R. Štefánika, pozrime sa, čo ich spája ako most nad riekou plynúceho času.

Čo spája Štúra so Štefánikom

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Obaja vyrastali vo viacerých rodinách, obaja mali otcov evanjelických farárov. Boli krajanmi, spája ich aj rázovitost' prostredia západného Slovenska v kopcoch nevysokých pohorí nad riekou Váh, kde sa narodili a získali základné vzdelanie. Ľudovít Štúra sa narodil 29. 10. 1815 v Uhrovci, neďaleko Bánoviec nad Bebravou. Milan Rastislav Štefánik sa narodil 21. 7. 1880 v Košariskách, neďaleko Myjavy. Z Košarísk do Uhrovca je to len pár desiatok kilometrov. Štefánik sa narodil šesťdesiatpäť rokov po narodení Štúra. Keby sa bol Štúra dožil sedemdesiatky, mohol by sa s ním päťročný Štefánik stretnúť. Nestretli sa, ale Štúrovci ovplyvnili Štefánika už v detstve, lebo jeho otec bol verným prívržencom Štúrovského hnutia.

Obaja zomreli pomerne mladí, i keď v zrelom strednom veku. Štúra zomrel v roku 1856 ako štyridsaťjedenročný po tragickej nehode. Štefánik zahynul v roku 1919 ako tridsaťšesťročný pri tragickej nehode. Každý z nich zomrel ako starý mládenec. Hoci obaja mali vzťahy so zaujímavými ženami, nikdy sa neoženili a nezanechali priamych potomkov.

Každý z nich vo svojej dobe zažil narastajúci maďarizačný útlak a každý z nich sa proti nemu postavil. Obaja k tomu využili svoje početné kontakty v zahraničí, ktoré získali počas štúdií v rámci územia vtedajšej monarchie, i mimo nej. Obaja veľa cestovali a dobre poznali kultúru rôznych európskych národov. Obaja mali dobré vzťahy s českou inteligenciou, no

obaja trvali na tom, Slováci sú autochtónny národ a musia mať svoju autonómiu v rámci širšieho štátneho útvaru.

Spája ich aj to, že dodnes sa uvažuje o teóriách, čo by ešte dokázali pre slovenský národ urobiť, keby žili dlhšie. Obaja boli nepohodlní pre vtedajšie aktuálne mocenské kruhy. Štúra pre Budapešť, Štefánik pre Prahu. Oboch dnes pripomínajú pamätníky po celom Slovensku, v Bratislave pri Dunaji stoja neďaleko od seba. Štefánikova socha dokonca kedysi stála na mieste, kde dnes stojí súsošie štúrovcov. Nenarodili sa ako hrdinovia, oni sa nimi stali vďaka tomu, čo vytvorili.

Je nesporné, že obaja títo veľikáni vykonali pre Slovákov dovtedy nevidané veci, v pozitívnych smeroch ovplyvnili našu budúcnosť a pričínili sa o to, že slovenský národ nezahynul, ale naopak povstal, zdvihol hlavy a nasmeroval sa do budúcnosti ako rovnocenný iným národom Európy. Túto historickú kontinuitu si treba neustále pripomínať. Prepojenie dvoch osobností si uvedomujú aj naši súčasníci a vyjadrujú to rôznymi akciami. Napríklad mesto Lučenec, Dom Matice slovenskej v Lučenci, Miestny odbor Matice slovenskej v Lučenci, Slovenská evanjelická jednota Novohradský seniorát E.C.A.V., Jednota dôchodcov a ZŠ Vajanského pozývajú v marci tohto roka na výstavu s názvom Štúra a Štefánik v nás s motom: „Veľa tvoríť, málo troviť a učiť sa.“ Tento Štúrov odkaz prevzal Štefánik a mali by sme sa s ním riediť aj my.

POLEMIKA

Začnem hádam storočným vtípom. Pán farár sa sťažuje otcovi žiakovi z lazov: „Váš syn nevedel, že sa Pán Ježiš narodil na Vianoce.“ Otec mu s pokorou odpovedal: „Pán farár, nemajte mu to za zlé, lebo my na tých lazoch sa všetko dozvieme ako poslední.“ Takto akosi mi pripadajú úvahy Cyrila Hromníka o pôvode Vianoc, ktoré povedal v rozhovore pre SNN v č. 25/2015, ale čo rád a často používa pri každej novej príležitosti.

Ad.: Ako jedím na svete vieme, čo Vianoce naozaj sú, SNN č.25

Vianoce a historické SCI-FI

Peter MULÍK

C. A. Hromník zrejme má všetkých Slovákov za neinformovaných lazníkov, lebo každý myslíci človek si pri jeho scestnej úvahe o pôvode slova Vianoce dá minimálne dve otázky. Prvou je: Ako a kedy mohlo dôjsť ku kontaktu dravidských jazykov so slovenčinou? Ak by vám na prvú hypotetickú otázku autor odpovedal, že v predhistorických časoch si Dravidi z Indie radi robili výlety za zlatom do strednej Európy, udivilo by vás, ako mohli v predhistorických časoch, dávno pred narodením Krista, vedieť o Vianociach?

NA SERIÓZNOM ZÁKLADE

Serióznym vedcom musí poznať základné diela o etymológii slovenských slov. Pôvodom slova Vianoce sa zaoberal F. V. Mareš (Slavia, 1959), ktorý vyvrátil všetky staršie domnienky o pôvode tohto slova. Václav Machek v Etymologickom slovníku jazyka českého (Praha 1971), ktorý odvádza aj veľkú časť slovenských slov, sa slovo Vianoce – pôvodne vënoce, považuje za prevzaté zo starohornonemeckého winnahten (teraz Weihnachten). Slovenská dvojhlasica ia ukazuje, že toto slovo bolo prevzaté ešte v čase používania nosoviek a pred ukončením zmeny ä na o. Koncové -en prešlo do slovenčiny (aj češtiny) normálne do e. Zachoval sa aj tvar množného čísla tak, ako nemecký tvar slova vyžadoval. Je to stará predcyrilic-metodská výpožička z nemčiny. Pričom pravá časť slova win – Weih- bola prevzatá bez prekladu ako via- a druhá časť nahten – nachten bola preložená ako -noce. V nemeckom slove prvá časť slova vznikla zo starohornonemeckého tvaru uich – s významom svätý (dnes weihen – svätiť). Ak by sme sa pokúsili o úplný preklad slova winnahten – Weihnachten, názov sviatku by bol Svätónoce – resp. Svätá noc. Tento

názov sviatku je ináč veľavravným dôkazom o veľmi skoršej christianizácii našich predkov zo Západu (máme ho len my a Česi).

S AUTORSKOU LICENCIU

V oblasti prehistórie a najstaršieho slovanského osídlenia vzhľadom na nedostatok prameňov a nedostatočné poznanie výsledkov archeologického výskumu, často však aj vzhľadom na jeho nejednoznačné závery je najväčší priestor pre pseudohistorikov na celom svete. Neobišlo to ani Slovensko. Položme si však otázku. Ide v prípade autorov diel s fantastickými (často humornými) a „nevývrátenými“ dôkazmi o pseudohistoriografii? Asi nie. Cyril Hromník, Oskar Cvengrosch, Blažena Ovsená a ďalší píšu iným žánrom literatúry. Ide o historizujúce science fiction. Nadväzujú na úspešných autorov tohto žánru, ako bol Erich von Däniken alebo Dan Brown. Predávali sa dobre. Nik ich však nepovažuje za historikov.

Nedávne kolokvium historikov a archeológov na túto tému sa zhodlo na tom, že je veľmi ťažké vymedziť pojem pseudohistoriografia. Existujú totiž aj druhy literatúry, ktoré sa venujú historickým témam – literatúra faktu, ktorá využíva tzv. autorskú licenciu, teda v primeranej miere domýšľa určité súvislosti v záujme dotvorenia deja, ale nemožno ju považovať ani za historiografiu, a teda ani za pseudohistoriografiu. Treba si vážiť aj zapálených amatérov histórie, ktorí sú seriózní a objektívni a sú často prínosom najmä pri spracovaní regionálnych dejín. Prv než siahneme po nejakej knihe, zamyslime sa, aký žánr literatúry sme si vybrali na čítanie.

Peter MULÍK

NA OKRAJ

Možno si už obyvatelia Slovenska zvykli na skratku MAS – Miestna akčná skupina. Nie je to nič formálne. Napríklad v regióne Bielych Karpát na pomedzí medzi Slovenskom a moravskou časťou Českej republiky pracuje MAS Vršatec. Vršatec podľa názvu skalného brala či strážneho hradu? Možno, asi.

Akčnosť
nie je fráza

Skupina je však určite akčná a ťažko sa dá povedať, či región žije jej aktivitami, alebo členovia a sympatizanti skupiny potrebami a danosťami regiónu. Málokto hlásenie obecného rozhlasu v okolitých obciach sa zaobíde bez oznamu MAS Vršatec, málokto rá spoľochenská akcia nemá medzi spoluzorganizátormi aj túto skupinu.

Kdesi „navrchu“ v organizačnej štruktúre skupiny je ZO Jednota dôchodcov Slovenska v Tuchyni a Nemšovský telovýchovný spolok. Nebolo by spravodlivé zostať len pri týchto dvoch subjektach, zoznam členov by vydal aj za dve stránky. Sú to miestni futbalisti, turisti, záujmové združenia, folkloristi, dobrovoľní hasiči, umelci, ochotníci a množstvo ďalších úžasných ľudí, ktorí nežijú len vlastným či úzko rodinným životom.

MAS pravidelne organizuje fotografickú súťaž MAS Vršatec v objekte. Súťaží sa v piatich kategóriách: historická fotografia, zvyky a tradície, kultúrohistorické pamiatky, potulky prírodou a naši ľudia. Skupina je iniciátorom výstavnej súťaže Očami detí. Zapájajú sa všetky školy na území MAS a obec Kameničany. Do tretice je tu súťaž v zbere odpadov a čistení územia s názvom Čistá obec, čistá MAS.

Členovia skupiny robia mnohé spoločne, s radosťou a s veľkou účasťou obyvateľov regiónu. Splavovanie neďalekého Váhu nie je výnimkou.

Na území „vlády“ MAS Vršatec už funguje aj miestna karta zľav. Nielen na vstupnom do miestnych múzeí, do systému sa zapájajú mnohí podnikatelia s vlastnými prevádzkami, či už ide o pizzerie, western rodeo alebo lekáreň. Zľavy sú naozaj zaujímavé a opláti sa ich využiť.

Aktivity skupiny sú aj na sociálnych sieťach, preto nie je problém dozvedieť sa napríklad najnovšiu z nich (z pohľadu uzávierky, v čase, keď budú noviny hotové, už bude dávno po nej a nasledovať budú iné, tak isto milé): „Priatelia, dobrovoľníci a členovia Regionálneho združenia turistov a hasičov Pruské si krásne zrekonštruovali posedenie v obci Pruské v rámci našej výzvy Aktivný občan! Združenie zároveň všetkých srdečne pozýva na slávnostné otvorenie posedenia, spojené so športovými hrami a varením gulášu. Ste srdečne vítaní!“

Akčnosť v prípade MAS Vršatec naozaj nie je fráza!

(ib)

Život na pomedzí v Bielych Karpatoch zmenil čas na lepší
Pašerácke cestičky dávno pohltila zeleň

Pamätám si, ako sa nám od jari do jesene pri bránke zastavoval veselý husličkář spoza kopca, stará mama mu vždy nadelila polievku, husličkář zacvrlikal a pobral sa o bránku ďalej. „Za kopcom“ bola Morava. Je tam dodnes. Akurát – husličkář už roky nechodí.

Text a foto: Ivan BROŽÍK

Detstvo na podstienku domu starej mamy. Letá s množstvom búrok, počas ktorých sa u nás pred lejakom ukrývali podomoví obchodníci, ktorých cesty viedli z Moravy a na Moravu. Vždy ten istý obraz – tetky s nošami, ukjovia s batochmi. Nejedem si u nás zložil svoj náklad a veru, aj tá stará drevená noša na pamiatku zostala dodnes u nás. Keď stará mama vyškvarila masť, pobrala sa cez kopec a večer sa vracala s detskými topánkami. Vraj aj kone sa tadiaľ pašovali, to bolo ešte dávnejšie. Tvrdo menou v takomto živote „na hranici“ bolo maslo. Domáce, doma namútené. Z mlieka, čo dala Malina. Rysuľa dokonca vraj aj dvanásť litrov nadojila, babka však vždy varovala – nechod k nej, rada kole!

■ NA OKRAJI KRAJA

Chodievala k nám železnica Anča. Popred dom na Anču bežala ráno celá dedina. Motoráčik trúbil na Dúlovskom mŕstiku a celá ulica bežala. Vždy stihli, vždy sprievodca počkal na menej zdatnejších. Anča končila púť v Trenčíne. Zmenili sa časy, pomery, cestovné poriadky a „motorka“ – jednovagónový červený vláčik – vozila čoraz menej ľudí. Iba cez víkend z nej u nás vystupovali skupinky turistov. Motorka skonala, trať spustla, ešte po nej občas do Teplej zvezú drevo. Autobusy z fabrik v Dubnici zrazu nemali koho do tých fabrik voziť, pretože výroba sa zastavila, prestali produkovať aj tie. Iba ráno a popoludní a v nedeľu v čase omše. Zrazu sme zostali na okraji kraja. Po dedine sa preháňajú motorkári, v každom druhom dome parkuje nejaká v Nemecku či Rakúsku už dávno vyradená „limuzína“. Miestni namontujú ťažné zariadenie, pripnú vozík a hajde na pole či lúky.

■ CESTA DO NEBA

Na neďaleký Vršatec je to sedem kilometrov. Tam ešte raz za čas autobus ide. Jazdil aj v tých najhorších časoch, dokonca aj v zime, keď navaliло snehu, naštartovali na dvore ilavského závodu ČSAD starú Škodu RTO s vysokým podvozkom a dobrými prevodmi a tá ako dôkaz skvelého konštruktérskeho umenia našich predkov, za náramného fučania, hučania, zavíjania a najmä natriasanania sa na ten Vršatec vyšla. Každá dolina križom cez hrebeň Bielych Karpát má svoju cestu – cestičku do neba. V Krivoklátskej aj v iných už síce lesníci dali zákazy vjazdu, ale napokon urobili dobre. Veď je to všade chránená krajinná oblasť. Ale keď už sme v doline Krivokláta, vysoko nad ňou, kde sa cesty križili, jedna padala na Bolešov, druhá sa spúšťala na Moravu. Vraj ju stavali ešte Nemci. Ako „rišku hradskej“. Vedeli to dobre. Cesta prežila dodnes. Aj pôvodné kilometrovníky sa pri nej dajú nájsť.

■ REČ POMEDZIA

Z Neďalekej Udiče pochádzal pán učiteľ Pavol Daniš. Bol som malý, keď ma doučoval matematiku. No, matematiku, vtedy sa ten predmet volal počty. Pán učiteľ Daniš miloval slovník kraja a písal si každý výraz, každé slovo, ktoré začul a páčilo sa mu. Neraz zostal sedieť v kuchyni za stolom so starou mamou, ktorá vytiahla „trúnek“ – fajnú domácu

Popod majestátny Vršatec viedli kedysi aj pašerácke chodníčky.

slivovičku, dali si spolu tuhého a pán učiteľ si zapisoval. Pigľovanie – hľadanie bielizne. Firhánky – závesy. Gánek – podstrešená chodba. Fertucha – zástera. Magazin – obchod. Šenk – krčma. A stovky ďalších podobných slov. Takých, ktoré majú základ ešte v nemčine, ale aj rýdzich „československých“. Hrnek, máselko, rožek...

■ HORENKA MOJA

„Horenko Chabová, kebys byua moja, dal bych ťa okovat železom dokola...“ Tak sa spieva v jednej dojemne krásnej pesničke. V dojemne krásnom kraji pod Vršatským bralom. Nie je veľa tých (okrem znalých turistov), ktorí sa vydali na chodníčky po dolinách Krivokláta, Tuchyne, Lednice, križom cez Háj, popod Chmelovú alebo po chrbte Hrbov nad – pre zmenu – Červenokamenskou dolinou. Všetko mám prešliapané, stará mama predo mnou takmer v behu zbierala plávky, rýdziky, masliaky, keď bol dobrý deň aj kozáčky a sviatočne nejaký ten dubák. Najradšej som mal „suroviatka“. Na žeravej platni upečené, to mi vždy babka urobila hneď po návrate. Koľko „povídačiek“ o zbojníkoch a lesných vílach som sa vtedy napočúval! O bosorkách nad Hrozenkovom sa v kraji hovorí dodnes.

■ TVRDÝ KRÁSNY KRAJ

Stretat ľudí, ktorí celý život prežili v tomto nádhernom kraji, nádhernom svojou nežnou drsnosťou a neprístupnosťou, je dar. Ľudská súdržnosť a solidarita sa ešte odtiaľto nevytratili. Ani vôňa „žmolkovice“ – uvarilo sa „tuhé“, pridala sa karamel a dobre vyškvarené oškvarky.

Chodníčky v Bielych Karpatoch bývajú strmé, ale nemajú koniec. Pretnú sedlo a zas padajú do nejakej dedinky. Milujem Nedašovu Lhotu na Morave. To máme

cez kopec. Na bicykli, pešo či so psíkom. V tamojšej krčmičke som si vždy kúpil za päťdesiat halierov limonádu a šup naspäť k nám – do Pruského. Cez kopec, ako inak? Často som počúval rozprávanie starých chlapov v krčme – pri ohriatom pive so sirupom rozprávali poéziu. No veď povedzte, dá sa zabudnúť na takéto slová? „Když vytrváme a nezalekneme se únavy, pak nám ta cesta poskytne to nejcnnější – poznání sama sebe, neboť všechny zdejší cesty, stezky i chodníčky vedou k poctivosti života; tady kdo opouští jiné, sám zůstává opuštěn, a kdo zrajuje jiné, sám na sobě se dopouští zrady největší.“

■ SVETOVÉ ÚZEMIE

Kraj v objatí Bielych Karpát je nádherný, ale v myšliach verejnosti, na jej veľkú škodu, trochu pozabudnutý. Všetko tu zaujme – ľudské sídla, vodné toky, kvetnaté lúky a pasienky, polia, skalné bralá, lesy a ovocné sady. Kraj ležiaci na slovensko-moravskom pomedzí bol oddávna obhospodarovaný človekom. Pretváral ho k svojmu obrazu až do dnešnej podoby. Vďaka prístupu našich predkov tu vznikli druho veľmi pestré spoločenstvá kvetnatých lúk a pasienkov, poličok a pastevných lesov.

Krajinný celok Slovensko-moravských Karpát prechádza zo severovýchodu na juh západ. Os územia tvorí rieka Váh, do ktorej ústia prítoky. Väčšina územia leží v nadmorských výškach dvesto až päťsto metrov. Južná a stredná časť patrí do teplej oblasti, severná do mierne teplej klimatickej oblasti. Na moravsko-slovenskom pomedzí sa nachádza čarovná krajina kopaníc, ktorá prekvapuje svojou malebnosťou a krásnymi výhľadmi. Oblé tvary sa tu často striedajú s vápencovými bradlami, ktoré sú po oboch stranách hranice chránené ako Chránená krajinná oblasť Biele Karpaty. Slovenská časť pohoria sa stala súčasťou CHKO Biele Karpaty v roku 1979. Vyhlásili ju na výmere 43 519 hektárov. CHKO sa rozprestiera na väčšine územia pohoria Biele Karpaty v dĺžke asi osemdesiat kilometrov. Okrem toho zasahuje aj na územie susednej Myjavskej pahorkatiny. Patrí doň oblasť v okolí Branča. K najznámejším častiam CHKO patria prírodné rezervácie vyhlásené na ochranu bradiel v okolí Vršatského Podhradia, Červeného Kameňa, Lednice a Dolnej Súče. Zaujímavá je aj prírodná rezervácia Veľká Javorina, chrániaca pôvodné lesné porasty najvyššieho vrchu pohoria.

Správa CHKO Biele Karpaty sídli v Nemšovej. Aj moravská strana Bielych Karpát je chránenou krajinou oblasťou, ktorú v roku 1996 zaradili do siete európskych biosférických rezervácií UNESCO.

■ Z LÚK NA CHRASTKOVEJ

Lúky na sedle priesmyku nad Krivoklátom, smerom k Vršatcu, sa volajú Chrastková. Aj na nich sa rodilo jedno z prvých slovenských literárnych diel – Gavlovičova Valasská škola. A ak by sa prípadný návštevník kraja chcel pokochať odkazom Gavlovičovej doby, ešte stále má šancu. Vo farskej záhrade v Pruskom sú zaujímavé stromy. Ich vek je asi šesťstopäťdesiat až sedemsto rokov. K podobne starým stromom patrí na Slovensku napríklad Bojnická lipa. V roku 1978 boli tieto dva stromy tisu obyčajného vyhlásené za chránenú prírodnú pamiatku pod názvom Tisy v Pruskom. V dokumente z tohto roku sa uvádza výška 15 metrov, obvod vo výške 1,3 metra prvého stromu 150, druhého 450 cm. Z druhého kmeňa vyrastajú štyri hlavné vetvy a šírka stromov je osemdesiat metrov. Tis obyčajný je u nás najpomalšie rastúci strom. Vo veku desať rokov má iba sedemdesiat cm a kvitne až ako dvadsaťročný. Má veľmi tvrdé drevo, takže bol v minulosti veľmi cenný. Vyrábali sa z neho napríklad dlhé anglické lúky. Tis je jedným ihličnatým stromom, ktorý neobsahuje živicu a nemá ani šišky. Františkánsky kňaz Hugolín Gavlovič prišiel do kláštora v Pruskom v roku 1733. Stromy vtedy mohli mať osem metrov. Svoje básne písal v prírode, tiež v Horovciach a určite aj v Pruskom. Aj preto tieto dva stromy nazývajú miestni Gavlovičove tisy.

■ ÚNIA BEZ HRANÍC

Život na pomedzí sa v tomto kraji zmenil. Hranicu už nikto nevníma ako hranicu, iba ako prechod kamsi, kde je to tiež zaujímavé. Obce po oboch stranách vybudovali viacero zaujímavých turistických chodníkov. Ich občania sa stretávajú často a na takýchto stretnutiach býva naozaj veselo. Už dávno sa nič nepašuje, na nákupy sa chodí na obe strany pomyšelných hraníc. Občas je benzín lacnejší na Morave, občas u nás, niekedy sú koláče lepšie na Morave, inokedy zas u nás. Našinci radi navštevujú blízke kúpele Luhačovice a ľudia spoza kopca sú zas vítanými hosťami v našich Trenčianskych Tepliciach. Z času na čas sa vyskytnú aj zmiešaná svadba, mladých ľudí tento kraj láka. Škoda len, že je to stále kraj na okraji – aj záujmu tých, ktorí by mu mohli a mali zas dať pracovné príležitosti, kvalitnú dopravnú infraštruktúru, dostatok miest v školách a škôlkach. Spoločnosti by sa taketo investície nielen rýchlo vrátili, ale priniesli by aj znásobený zisk. No čo už. Zatiaľ sa tu žije podľa hesla Pomôž si sám... A keď si nepomôžeš, možno ti pomôže Pán Boh. Ak ho nesklameš. Aj on musí mať týchto ľudí a tento kraj rád, lebo, „koho Pán miluje, toho križom navštevuje“.

Moravsko-slovenské pomedzie. Slovo pomedzie by malo znamenať, že z jednej strany sa niečo končí a z druhej sa zas niečo začína. Tu je však koniec i začiatok toho istého na jednom mieste, v tom istom okamihu. Nie je tu nič, čo by patrilo už len do minulosti, a nie je tu nič, čo by bolo iba očakávanou budúcnosťou. Všetko sa prelína, v dobrom i v tom ťažkom. A ak ste ešte nevideli najkrajšiu hviezdnu oblohu počas zimnej mrazivej noci, pridte! Hviezdy milujú kraj pod Vršatcom – z oboch strán. V lete dokonca ani škovránky nezabúdajú na lúky pod nimi.

Pri spomínaní na W. Churchilla neobchádzajme temné stránky pôsobenia

Duchovný otec studenej vojny

Július HANDŽÁRIK – Foto: archív autora

Dvadsiateho štvrtého januára si vystúpeniami popredných politikov prinajmenšom celá Európa pripomenula päťdesiate výročie úmrtia významného britského štátnika sira Winstona Leonarda Spencera CHURCHILLA. Vo všetkých spomienkových rečiach na tohto významného britského politika sa kládol dôraz najmä na jeho pôsobenie vo funkcii predsedu vlády Veľkej Británie v čase druhej svetovej vojny a na jeho osobné zásluhy na vojnovéj porážke nacistického Nemecka. Česká televízia dokonca opakovane odvysielala veľmi podrobný francúzsky životopisný film o Churchillovi z dielne Roche Production v trvaní takmer hodiny, ktorý sa niesol v rovnakom oslavnom duchu.

Winston Churchill so svojim povestným gestom.

Ak zohľadníme len uvedený úsek života a politického pôsobenia W. Churchilla, oslavné reči sú celkom namieste, lenže... Lenže jeho politická kariéra má aj svoju mimoriadne temnú stránku: sir Churchill je považovaný za duchovného otca studenej vojny, ktorá mimoriadne negatívne ovplyvňovala život stálmiliónov Európanov prinajmenšom po štyri desaťročia a nemalo z nich aj pripraviť o život!

■ OSUDNÝ ZLOM

Už pred skončením druhej svetovej vojny (vojna sa skončila kapituláciou Japonska 2. septembra 1945) presviedčal Churchill nového prezidenta Spojených štátov H. S. Trumana, známeho svojím nevraživým postojom voči Sovietskemu zväzu, aby americké jednotky po vojne nestiahol z Európy. Koncom mája 1945 mu posielala obširnú nótu s návrhom na spojenie USA a Veľkej Británie proti Moskve, ktorá vraj usiluje o zbolševizovanie Európy. Sedemnásteho júla 1945 sa v Babelsbergu pred postupimskou konferenciou dozvie od prezidenta o úspešných skúškach dvoch amerických atómových bômb a je nadšený. Ihneď splieta teórie, čo všetko sa bude dať z tohto faktu vytĺcť na Rusoch – všetci zasvätení súhlasia, že bomba bude oteraz veľmi účinnou zbraňou nátlaku na Moskvu.

Vtedy a tam došlo k osudnému zlomu – kým národy Európy s radosťou oslavovali príchod mieru a spoliehali sa na priateľstvo a spoluprácu štátnikov víťazných spojencov na príprave nového mierového sveta, zatiaľ Churchill s Trumanom potichu pripravovali nový front, ktorý zakrátko spôsobil rozpad protihitlerovskej koalície a skazu krvavo vykupených vojnových víťazstiev! Spojenecká trojka ešte síce vytvorila Radu ministrov zahraničných vecí, ktorá pripravila mierové zmluvy a mierovú konferenciu v Európe a vyhlásila aj program budúceho postupu Spojencov v Nemecku: demilitarizácia, denacifikácia, demokracia, ale v mnohých ďalších otázkach (napríklad v otázke reparácií) už zhodu nedosiahla.

■ PAMÄTNÝ PREJAV

V parlamentných voľbách v júli 1945 britský konzervatívci utrpeli združujúcu porážku a Churchill odstúpil z funkcie premiéra. V septembri odcestoval do Talianska a usadil sa tam vo vile naftového magnáta na brehu jazera Como. Odpočíval. Ale 14. januára 1946 bol už v Spo-

jených štátoch amerických, kam ho pozývalo niekoľko univerzít, aby si prevzal čestné doktoráty. Churchill však na tejto ceste pripravil všetkým aj niekoľko nových prekvapení, ktoré postihli celý svet na dlhé desaťročia. V malom sedemtisícovom americkom mestečku Fulton mu miestna univerzita Westminster College udelila čestný doktorát. Na udeľovanie doktorátu prišlo z okolia vyše štyridsaťtisíc ľudí a priletel aj prezident Truman. Obsah slávnostného prejavu pri preberaní čestného doktorátu Churchill vopred konzultoval s prezidentom Trumanom – okamžite sa rozletel do celého sveta a bol označený za signál na studenú vojnu.

■ ŽELEZNÁ OPONA

Po zdvorilom a ďakovnom úvode vystúpenia sa totiž Churchill pustil do „rozboru svetovej situácie“ a vyhlásil, že Amerika musí prevziať vedenie „slobodného sveta“ a hlavnú zodpovednosť za bezpečnosť a mier, lebo OSN na to nestačí. Tajomstvo atómovej bomby nesmie byť za nijakú cenu prezradené medzinárodnej organizácii a Amerika s Britániou sa postaví do čela anglosaského sveta v úzkom vojenskom spojení s integrovanou výzbrojou a jednotným velením. Vyhlásil, že v Európe bola spustená železná opona, ktorá rozdelila kontinent.

Od mája 1946 potom Churchill takmer tri roky cestoval po západnom svete a na rozličných oficiálnych i neoficiálnych stretnutiach odmietol povojnovú hranicu Odra – Nisa, kritizoval dohody víťazných spojencov z Jalty i Postupimu (na ktorých mal on sám osobnú participáciu!) a horlil za vytvorenie protisovietskeho vojenského bloku. V marci 1949 na veľkom zhromaždení v New Yorku sa znova hrdo prihlásil k svojmu fultonskému prejavu a po prvý raz verejne použil aj termín studená vojna.

Pri tejto príležitosti celkom otvorene vyhlásil: „Aby sme vyhrali, musíme podniknúť celý rad opatrení. Musíme ustanoviť vojenské pakt, reťaze vojenských základní a obkľúčiť nimi celý komunistický svet...“

■ PAKTY A BLOKY

A ihneď sa aj jeho slová stávali skutkom. V roku 1949 bol ustanovený severoatlantický vojenský pakt NATO so zakladajúcimi členmi USA, Veľká Británie a Francúzsko, v roku 1951 bol podpísaný vojenský pakt USA – Japonsko, v roku 1954

bol založený pakt SEATO pre juhovýchodnú Áziu s tými istými zakladajúcimi členmi (Veľká Británie a Francúzsko v juhovýchodnej Ázii!) a v roku 1955 pakt CENTO so zakladajúcou Veľkou Britániou a potom aj USA. Varšavská zmluva vznikla tiež v roku 1955, teda päť až šesť rokov po tom, čo bol Sovietsky zväz a jeho spojenci celkom obkľúčení vojenskými základňami, vybudovanými a riadenými veliteľstvom ozbrojených síl USA. Pre obyvateľov týchto obkľúčených štátov, ktoré v druhej svetovej vojne utrpeli najväčšie ľudské i materiálne straty a museli na obnovu svojho zničeného hospodárstva vynakladať obrovské úsilie a finančné prostriedky, studená vojna znamenala dlhotrvajúce nanútené pokračovanie povojnového živorenia a permanentnú hrozbu. Predovšetkým im hrozila takmer každodenná možnosť vyvolania nukleárnej vojny zo strany iniciátorov studenej vojny (oni mali totiž po celý čas studenej vojny v nukleárnom zbrojení výraznú technologickú a početnú prevahu i časový predstih) a katastrofálne následky takej vojny by boli pre celú Európu priam nepredstaviteľné. Po druhé, miera podielu finančných prostriedkov vynakladaných na nevyhnutné zbrojenie následkom permanentne udržiavanej studenej vojny bola v týchto obkľúčených štátoch (vzhľadom na ich výrazne nižšie HDP) podstatne vyššia ako v štátoch, čo iniciovali studenú vojnu, takže obkľúčeným štátom nezostával dostatok prostriedkov na investície, rozvoj infraštruktúry a zvyšovanie miezd. A po tretie, syndróm obkľúčenia a permanentného vojnového ohrozenia v týchto štátoch si nevyhnutne vyžadoval aj legislatívne a bezpečnostné opatrenia, blízke vojnovému štátaríalnému stavu, a teda istú mieru potlačania základných práv ich občanov, čo sa negatívne prejavilo najmä v práci bezpečnostných a súdnych orgánov. Sumár dosahu tejto permanentnej americkej studenej vojny teda zákonite viedol k zaostávaniu ekonomického rozvoja i životnej úrovne a k narastaniu nespokojnosti obyvateľov takto obkľúčených štátov a nakoniec aj k pádu ich režimov vo „farebných revolúciách“ a štátnych prevratoch.

■ EKONOMIKA VOJNY

Zo strany politikov USA bolo vyvolanie a dlhodobé udržiavanie studenej vojny priam geniálnym a celkom pochopiteľným povojnovým opatrením. Vojensko-priemyselný komplex Spojených štátov sa totiž v rokoch druhej svetovej vojny rozvinul celkom nevidaným spôsobom a svojimi vojenskými i nevojenskými dodávkami veľmi významne prispel k víťazstvu Spojencov nad hitlerovským Nemeckom. Previesť také obrovské výrobné kapacity ihneď po vojne na mierovú výrobu bolo v podmienkach trhového hospodárstva celkom nemožné – bolo by to zákonite viedlo k takej odbytovej kríze, oproti ktorej by bola veľká svetová hospodárska kríza tridsiatych rokov iba nevinnou epizódou. Preto sa hľadalo a aj našlo riešenie, ktoré hrozbu obrovskej odbytovej krízy eliminovalo. Tým riešením bolo pokračovanie vo výrobe zbraní a zbraňových komponentov a vytvorenie podmienok na ich odbyt doma i v zahraničí spustením studenej vojny. Priekopníkom tohto

riešenia je údajne Zbigniew Brzezinski, vystaňovalec z Poľska, popredný ekonóm i politológ a neskôr v rokoch 1977 – 1981 aj poradca amerického prezidenta pre otázky národnej bezpečnosti.

■ TÍ V POZADÍ...

Nuž, a akú úlohu v tomto studenom vojnovom zločine hral sir Winston Churchill? Duchovným otcom tejto myšlienky nemohol byť, lebo na to nemal patričné ekonomické vzdelanie ani vedomosti. A rozhodne nebol jej iniciátorom. Iniciátormi boli americkí a anglickí finanční a priemyselní magnáti, ktorí nevidaným spôsobom zbohatli na vojnových dodávkach v druhej svetovej vojne a toto svoje bohatstvo nechceli stratiť v povojnovej odbytovej kríze. Ich mená by sme v historických dokumentoch márne hľadali – s takýmito iniciatívami sa nikto na verejnosti nepochváli a sir Churchill bol iba ich hlasnou trúbou. Ale čosi nám predsa len môže napovedať stará všeludová proročtina: „Ukáž nám svojich priateľov a my ti poviem kto si.“ A o priateľoch sira Churchilla čosi vieme priamo z jeho pamäti i z iných historických dokumentov a svedectiev, napríklad z diela jeho biografa Jaroslava Matějku.

K jeho celoživotným priateľom patrili napríklad majiteľ novinárskeho koncernu Daily Mail a britský politik lord Harold S. H. Rothermere, horlivý propagátor maďarského revizionizmu, ktorý sa v dvadsiatych rokoch minulého storočia vo svojej tlači „preslávil“ propagovaním veľkomaďarských fícií o obnove Uhorska a likvidácii Česko-Slovenska. Vo veľkom priateľstve bol aj s Leonom Blumom a Mendésom-Franceom, ktorých obdivoval podobne ako Benjamina Disraeliho. K jeho blízkym priateľom patrili aj Dr. Chaim Weizmann, vodca medzinárodnej sionistickej organizácie a prvý prezident Izraela, ako aj Nathan Laski, ktorý mu ako predseda hebrejskej kongregácie pomáhal pri voľbách. Od kampaní, v ktorých bránil židovských emigrantov z Ruska a Rumunska, mal otvorené dvere k Rotschildovcom a židovské noviny stáli vždy za ním. Ale vôbec jeho najlepším priateľom zostával britský politik a tlačový magnát William Maxwell Aitkin Beaverbrook. V Amerike mal viacero priateľov v najvyšších finančných a podnikateľských kruhoch, spomedzi ktorých on sám za svojho najlepšieho amerického priateľa považoval Bernarda Mannesa Barucha, židovského bankára a vynikajúceho ekonóma, ktorý bol poradcom prezidenta T. W. Wilsona, F. D. Roosevelta i H. Trumana.

Záverom treba azda konštatovať, že americká studená vojna, ktorú sir Winston Churchill tak nadšene propagoval, bola zločinom na stálmiliónoch ľudí, najmä Európanoch. Aj keď bola „studená“, bola vojnovým zločinom a ako všetky vojnové zločiny mala za následok aj mnohé obete na ľudských životoch. K prvým jej obetiam patrili mladý a sympatický židovský manželský pár Etela a Julius Rosenbergovci, americkí nukleárni fyzici, ktorí koncom štyridsiatych rokov minulého storočia údajne prezradili sovietskej tajomstvu výroby americkej atómovej bomby. Hoci tým pravdepodobne zachránili milióny ľudských životov v nukleárnej vojne, ktorú predpokladali a chystali americkí i európski „jastrabi“ (vrátane sira Churchilla!), boli obaja títo nešťastníci za svoje previnenie proti studenej vojne urýchlene odsúdení na trest smrti a ihneď aj popravení! V celej svetovej tlači vtedy prebehla dojmavá snímka ich posledného bozku cez mreže popravnice, ktorý im ich kati povolili tesne pred pravou, ale je zaujímavé, že nijaké noviny vtedy tento justičný zločin nenazvali prejavom amerického antisemitizmu.

BESEDNICA

Vojna je najhroznejšia udalosť v živote ľudstva. Niet sa kde pred ňou skryť, zasiahne každého. Od tej poslednej, čo zasiahla celý svet, nedávno uplynulo sedemdesiat rokov. Inak sa na ňu pozerajú generáli, inak prostí vojaci, inak básnici. Sovietsky spisovateľ Boris Pasternak vo svojom románe Doktor Živago, za ktorého dostal Nobelovu cenu, realitu druhej svetovej vojny v stalinských pomeroch prirovnáva k sviežemu vánku v porovnaní s terorom, perzekúciami, gulagmi a so všadeprítomným udavačstvom, ktoré panovali v predvojnovom Sovietskom zväze.

Svet stratil olivovú ratolesť

Náš Pavol Országh Hviezdoslav svoje Krvavé sonety začína slovami: „Spev o krvi – kým divý pomyslel?“ Najvýstižnejšie v nich líči fenomén vojny veršami: „A národ oboril sa na národ s úmyslom vraždy, s besom skazitela. Kres spráskal pušiek, zahrneli delá...“ Aj v ich dunení sa našli ľudia, ktorí sa ich hluku nezľakli. Sir Nicholas Winton zachránil 669 židovských detí z bývalého Česko-Slovenska pred istou smrťou. Anglická kráľovná mu za to prepožičala titul člena Najvznešenejšieho radu Britského impéria. Dožil sa sto šiestich rokov. Tie deti si predtým užívali život, ruský mužik sa triasol o život na každom kroku. A predsa vyhral veľký boj. Sir Nicholas Winton svoj boj vyhral tiež, aj keď matky tých zachránených detí v „srdcelomnom bolesti prelievali more slz“. A čo povedať o matkách, ktoré synov navždy stratili. A to všetko pre „blud a krivý pochop“ jedného vyšinutého diktátora. Hviezdoslavove slová vystihujú významy, ktoré definujú každú vojnu.

Z Veľkej vlasteneckej vojny sa vypínajú tri momenty. Bitka pri Stalingrade, boj o Kurský oblúk a blokáda Leningradu. Proti vycibrenej nemeckej technike stála nie celkom moderná sovietska výzbroj. Ale bol tu aj bojový chorál Vstavaj, strana ogromnaja... vstavaj na smertnyj boj! A padlých boli desiatky miliónov.

Sir Nicholas Winton mohol byť len jeden. Bojoval so svojou vrodenu diplomaciou a stratégiou. Zachráňoval. Stratégiou generálov je opak. „Čo to na zemi, my, jej plemá, vystrájame.“ hrozí sa básnik.

Sedemdesiat rokov žijeme v relatívnom mieri. Dve mocnosti, ktoré porazili Hitlera, sa však stále medzi sebou nevedia dohodnúť. Jedna z nich, ktorá po vojne držala v rukách všetky tromfy, ich po zdanlivom zmierení stratila. Chce predošlé postavenie. Druhá znásobuje svoj vplyv. Vojnová sekera stále nie je zakopaná. Môžeme si len povzdychnúť s básnikom: „Prid skoro, mieru mileny, zavítaj s ratolesťou olivovou.“

Peter JÁNOŠÍK

GLOSA

Najstaršia a najväčšia profesionálna organizácia našich spisovateľov – Spolok slovenských spisovateľov (SSS) – agilne spolupracuje s podobnými organizáciami s dôrazom na slovenské korene. Dôkazom je nedávne slávnostné a pracovné stretnutie so spisovateľmi z Bieloruska a len pred pár dňami podobné so spisovateľmi zo Srbska. Spolok usporiadal v piatok 3. júla podujatie s názvom Literárne mosty Slovensko – Srbsko. Doobeda sa začalo Kolokviom o slovensko-srbských literárnych vzťahoch v Klube slovenských spisovateľov na Laurinskej ulici v Bratislave.

Literárne mosty

Slovensko-srbské kultúrne a spoločenské styky sú veľmi intenzívne. Ich korene sa tiahnu ešte od konca 14. storočia, keď sa prví Srbi začali sťahovať na Slovensko. Na pochopenie srbsko-slovenskej spolupráce treba sledovať často zložitú hospodársku, politickú a spoločenskú vzťahy cirkevných hodnostárov na začiatku, neskôr šľachticov a mladých študentov, vďaka ktorým sa začínajú intenzívne kultúrne styky dvoch národov pretrvávajúce do dnešných dní. Veľmi živý je slovenský literárny „živel“ v tejto časti Európy, reprezentovaný Slovákmi žijúcim najmä vo Vojvodine, ako aj ich bohatým tvorivým životom a vydavateľskými výstupmi v podobe kníh vedeckej i krásnej literatúry aj periodík.

Literárne mosty pokračovali v ten istý podvečer v Letnej čítarni U červeného raka na Michalskej ulici večerom poézie popredných súčasných srbských básnikov i slovenských spisovateľov a poetiek žijúcich v Srbsku. Predseda SSS Miroslav Bielik nám povedal: „Stretávame sa na základe dohody, ktorú máme uzatvorenú. V prvej časti, ktorá je pred záverom, sa pozrieme a posúdime slovensko-srbské literárne aj kultúrne vzťahy najmä v súvislosti s významnými výročiami, v našom prípade dvojitým výročím narodenia Ľudovíta Štúra, jeho vzťah ku kniežaťu Obrenovičovi. Pozornosť upriamime aj na nové vydania prekladovej literatúry, slovenskej do srbciny a opačne...“ V programoch účinkovali Radomir Andrič, predseda Združenia spisovateľov Srbska, predseda SSS Miroslav Bielik a čestný predseda SSS Jaroslav Rezník, hostia Dragan Danilov, Jeremija Lazarevič, Viera Benková, Martin Prebudila, Vladimír Valentík, Michal Harpán, Miroslav Demák a ďalší. Program pripravil SSS na základe dohody o spolupráci so Združením spisovateľov Srbska s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR. Dvojdnové stretnutie vyvrcholilo v sobotu sympóziom v Ivanke pri Dunaji a návštevou Hradu Devín.

Igor VÁLEK

Archívne dni v Slovenskej republike boli aj za účasti matičných archivárov

Archiválie neraz majú punc jedinečnosti

Mgr. Jana ŽUMÁROVÁ, Archív MS – Foto: internet

Pod usporiadateľskou taktovkou Spoločnosti slovenských archivárov sa v malebnom srdci Liptova v Liptovskom Mikuláši konal v uplynulých dňoch už XIX. ročník odbornej archívnej konferencie a zároveň akéhoosi celonárodného stretnutia archivárov pod názvom Archívne dni v Slovenskej republike. Od roku 1996 si takto členovia početnej archivárskej obce každoročne odovzdávajú nové skúsenosti a poznatky.

Aj tento rok sa archivári sústredili na výstostne aktuálnu tému. V príjemnom prostredí hosťiteľského Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva (SMOPaJ) rokovali o digitalizácii archívneho kultúrneho dedičstva, ktorá zamestnáva väčšinu archivov na Slovensku. Priestory múzea organizátori nezvolili náhodne. Práve Archív SMOPaJ sa ako jednému z prvých na Slovensku podarilo zdigitalizovať svoje archívne fondy a zbierky.

■ PREDSTIH SUSEDOV

Trojdnový maratón rokovaní preto otvoril spoločný príspevok pracovníčok Archívu SMOPaJ E. Greschovej a E. Bartošovej a externých spolupracovníčok K. Damjanova z Bach systems, s. r. o., a A. Kulíkovéj z Microform, s. r. o. Priestor potom dostali vyslanci zahraničných archivov a zástupcovia Odboru archivov a registratúr Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (OAR MV SR). Ako sa ukázalo, archívy susedných krajín sú v digitalizačnom procese v predstihu. Riaditeľka Viedenského mestského a krajinského archívu B. Rigeleová digitalizáciu doslovne označila pojmom „nekončiaca práca“ s čím možno bez výhrad súhlasiť. Sz. Dékány z Maďarského národného archívu v Budapešti oboznámil publikum s praxou organizovania virtuálnych výstav a s digitálnym obsahom na ich webovej stránke.

Slovenskí archivní metodici z OAR MV SR načrtli koncepciu práce v rámci digitalizácie alebo následne s už zdigitalizovanými dokumentmi. M. Mrizová predstavila projekt pripravovaného Elektronického archívu Slovenskej re-

Archívne dni v SR sa uskutočnili v Slovenskom múzeu ochrany prírody a jaskyniarstva.

publiky ako centrálného úložiska zdigitalizovaných a elektronických archívnych dokumentov a M. Péková zmapovala samotnú cestu od analógového archívneho dokumentu k jeho digitálnej kópii.

■ LEGISLATÍVA A PRAX

V súvislosti so sprístupňovaním digitalizátov na internete sa druhý deň rokovania diskutovalo o autorskom zákone a zákone o ochrane osobných údajov. Teóriu a prax vyrovnaná sa s týmto problémom v Českej republike priblížil D. Valúšek zo Štátneho okresného archívu v Zlíne.

Odfahčenou témou archívnych dní bolo pripomenutie si 25. výročia vzniku Spoločnosti slovenských archivárov (SSA). Vo svojich vystúpeniach priblížili založenie a turbulentné začiatky

i celé dvadsaťpäťročné obdobie fungovania spoločnosti jej súčasná predsedníčka M. Grófová a pamätníci J. Roháč a V. Nováková. Z rozmanitých aktuálnych aktivít spoločnosti popri organizovaní archívnych dní treba uviesť aj bohatú publikačnú činnosť, vydávanie zborníkov z archívnych dní či časopis Fórum archivárov, ktorý vychádza štvrťročne v elektronickej podobe. Spolupracuje so všetkými archívami zložkami na Slovensku a v rámci cezhraničnej spolupráce sa orientuje najmä na archivárov z okolitých krajín.

■ SLOVENSKÉ SKÚSENOSTI

Tretí deň bol na konferencii vyhradený slovenským archívom, ktoré už nadobudli praktické skúsenosti s digitalizovaním svojich archívnych zbierok a fondov.

Režisér skrátil predlohu na prospech akčnosti, herci príležitosť využili

Bačovej žene redukcia a úpravy prospeli

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: archív SND

Činohra SND v Bratislave v práve skončenej sezóne uviedla cyklus slovenských hier. Zaujímavým titulom, ktorý sa objavil v jej repertoári, je už časom overená dráma plná vášne a intímnych tajomstiev Bačova žena od klasika slovenskej literatúry Ivana Stodolu. V histórii slovenského divadelnictva vari nebolo sezóny, keď by v činohre našich profesionálnych scén, vrátane SND, nebola čo i len jedna z jeho šestnástich hier.

Ján KOLENÍK ako Ondrej a Diana MÓROVÁ ako Eva v hre Bačova žena.

Dielo Bačova žena svojou dramatickou formou patriace do skupiny tzv. pastierskej tragédie je psychologicky náročným príbehom mladých ľudí, nachádzajúcich sa v zložitej životnej situácii. Ocitol sa v manželskom trojuholníku, ktorý sa zvyčajne vyskytuje v komediálnom žánri. Hlavnú predstaviteľku Evu Muranicovú zaskočí návrat jej muža Ondreja, vyhláseného v zámorí za mŕtveho. Uverí oficiálnej správe úradov, že ho zasypalo v uholnej bani v Amerike, kam odišiel za prácou. Zostane sama so synom, nečudo, že sa po čase znova vydá a s novým manželom Mišom má ďalšie dieťa. Po

siedmich rokoch sa však vráti jej prvý muž Ondrej a za zarobené peniaze kúpi tamojšie panstvo s kaštielom, poľom aj horou. Stáva sa síce pánom majetku, no svoju ženu nezíska. Keď Eve hrozí, že návratom prvého muža by mohla prísť o jedného syna a odchodom Miša do Ameriky zasa o druhého syna, je bezradná. Táto dilema ju vzenie do neriešiteľnej situácie. V zúfalstve si vyberie tretiu, hrozivú voľbu.

■ ŠTÚDIA PSYCHÍK

Divák sa stáva svedkom psychologických pochodov všetkých troch aktérov. Bohatého Ondreja, ktorý nechápe, prečo

jeho žena nechce odísť od chudobného baču Miša. Ján Koleník tu ukázal nádherný dramatický výstup, kde objasňuje príčiny svojho dlhoročného odmičania. Jeho monológ, posilnený gestami zúfalca, patrí k najsilnejším miestam inscenácie. Ani druhý Evin muž Mišo, ktorého stvárňuje Alexander Bárta, sa nedá odstavíť na druhú koľaj bez boja. Krvavý súboj obidvoch mužov, znásobený svokriným obviňovaním, Evu zaženie kamsi do kúta a zbavuje ju možnosti situáciu riešiť. Kamila Magalová v úlohe Ondrejevej matky prejde od výčitiek po úpenlivé prosby na prospech svojho syna, čo danú situáciu ešte vyhrocuje. Eva Muranicová, vo vynikajúcom podaní Diany Mórovej, len ťažko odoláva nátlaku zo všetkých strán. Mórovú mali možnosť diváci vidieť v úlohách veselých suverénnych žien, koketných, ba v dvoch prípadoch stvárnila aj mužské úlohy. Táto poloha ženy, jej neha, ženskosť, bezbrannosť, prívetivosť, variabilita v hlase, túžba uzmierniť naliehajúcich sokov, ukázala jej hereckosť zasa v novej podobe. A záverečná scéna, pri ktorej pohybovo využila vynaliezavosť réžie Romana Poláka aj dômyselnosť scénografa Pavla Boráka, s vysúvacími tyčami využitelnými jednak ako rebrik vedúci k svojim synom, no najmä kde odvisne jej

Prezentoval sa najmä Slovenský národný archív v rámci národného projektu Digitálna knižnica a digitálny archív (OPIS II), ale aj Archív hlavného mesta Bratislavy, Archív Železníc Slovenskej republiky a Parlamentný archív. Z toho, čo zaznelo v referátoch, vyplynul jeden závažný fakt: v prípade kvantitatívne menších archivov nie je potrebné zapájať sa do megalomanských digitalizačných projektov, na ktorých sa napokon obohacujú tretie subjekty. Oveľa efektívnejšia sa zdá byť svojpomocná a postupná digitalizácia, pri ktorej navyše nedochádza k takému rozsiahlemu poškodzovaniu dokumentov, ako je to pri masovom skenovaní.

Konferenciu zakončili referujúci z Katedry archivnictva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave štúdiom o prezentácii a možnosti prístupu k digitalizátom archívnych dokumentov a predstavili projekt Pamäť mesta Bratislavy.

Po dlhoročnej absencii bol na archívnych dňoch prítomný celý kolektív Archívu Matice slovenskej. Matiční archivári si doplnili informácie, získali nové poznatky a nadobudli iný uhol pohľadu na digitalizačný proces od jeho začatia, cez výber dokumentov, skenovanie, vyhotovenie metadát a sprístupnenie na webovej stránke.

Záverečná diskusia archívnych dní ukázala, že slovenské archivnictvo stále zápasí s existenčnými, finančnými a personálnymi problémami. Prejavuje sa to práve pri snahách o zmodernizovanie archivov. Je preto dôležité usporadúvať takéto fóra a upozorňovať na ne.

bezvhládne telo, lemované purpurovo červeným šálom evokujúcim prúd krvi, je ohromujúca. Mórová tu predvádzala aj menší artistický prvok, ktorý publiku vyrážal dych.

■ ČISTÁ KLASIKA

Túto Stodolovu tragédiu s veľkolepým, takmer antickým konfliktom uviedlo SND už viackrát. V roku 1928 v Borodáčovej réžii, neskôr v roku 1941 v Lichardovej réžii hrali herci svoje postavy v kroji, a dvakrát v Zacharovovej réžii, najprv v roku 1963, potom v roku 1968, tiež v ľudovom odevu. Súčasný divák zrejme nie je natoľko konzervatívny, aby nepripustil modernejšie inscenačné videnie. Lenže kostýmy, ktoré navrhol Peter Čanecký, sa vonkoncom nezodujú s predstavou o príbehu odohrávajúcim sa na slovenskom vidieku v sedliackej usadlosti, a už vonkoncom nie kdesi vo vrchoch v bačovskej kolibe. Pochybujem, že by sa v takomto prostredí ľudia podobne obliekali – ženy do dlhých šiat s vlečkou, čo je znakom slávnostného oblečenia, a muži sa zahalovali do dlhých čiernych kabátov s kapučkami. Ak majú inscenátori takýto náhľad na transformáciu dobovej predlohy do súčasného sveta, treba ho asi rešpektovať. Herecké majstrovstvo aktérov sčasti zakrýva aj takéto nedostatky.

Skrátenie pôvodného šesťdesiatstranového Stodolovho textu na polovicu, k čomu sa Roman Polák pri úpravách priznáva, dodalo deju dynamiku, a pritom neubralo na pôsobivosti. V tejto podobe inscenácie nejde o záplavu slov, dialógy sú pomerne úsporné, o to viac dal priestor vyzneniu hereckva. A to všetci protagonisti, nielen hlavní predstavitelia, ale aj Dušan Jamrich v úlohe starého baču Mrnča, Dušan Taragel ako správca kaštiela, Leopold Haverl, notár či gazdina Mária Kráľovičová majstrovsky využili.

Šesťdesiaty prvý ročník festivalu vo Východnej sa vydaril nad očakávanie

Pod Tatrami padali folklórne rekordy

Maroš M. BANČEJ – Foto: archív NOC

Už tradične patrí začiatok leta najväčšej oslave folklóru, ľudového tanca, hudby, ale aj zvykov, konkrétne Folklórnemu festivalu vo Východnej, ktorého šesťdesiaty prvý ročník sa konal 2. až 5. júla v tradičných priestoroch amfiteátra a príľahlých priestorov, ktoré sa stali cieľom tisícov návštevníkov z celého Slovenska, ale aj zo zahraničia. Tento rok tak do Východnej prišlo vyše tridsaťtisíc návštevníkov. Tí vo svojich vyjadreniach oceňovali najmä skvelý profesionálny program a príjemný a ústretový prístup organizátorov. Boli nimi už tradične Národné osvetové centrum, Ministerstvo kultúry SR, obec Východná, Žilinský samosprávny kraj a Liptovské kultúrne stredisko.

Na pódiu amfiteátra vo Východnej sa vystriedal rekordný počet účinkujúcich.

„Tento ročník považujem po všetkých stránkach – programovej, organizačnej a aj čo sa týka návštevnosti – za vydarený,“ zhodnotil šesťdesiaty prvý ročník Folklórného festivalu Východná po jeho skončení riaditeľ programovej rady Pavol Pitoňák. Na výbornú podľa neho dopadla aj festivalová novinka Etnodom. V ňom sa mohli záujemcovia vďaka spolupráci hlavného orga-

nizátora Národného osvetového centra s katedrou etnológie nitrianskej univerzity zoznámiť s prácou etnológov v teréne, so zaujímavosťami z histórie folklóru alebo sa zúčastniť na odborných diskusiách.

■ DVE TISÍCKY ÚČINKUJÚCICH

Festival Východná tento rok zlomil dva významné rekordy. Ten prvý sa týkal počtu účinku-

júcich, ktorých bolo vyše dvetisíc, a druhý už spomínanej tridsaťtisícovej masy návštevníkov.

Tak ako minulý rok aj tohtoročná Východná sa začala už vo štvrtok 2. júla, a to v doterajšej histórii pomerne netradične. Herci Divadla Andreja Bagara z Nitry odohrali na veľkej scéne amfiteátra úspešný muzikál Tisícročná včela. Libretista a režisér Martin Kákoš pri jeho tvorbe vychádzal zo známeho románu Petra Jaroša a spolu s autorom hudby Vašom Patejdom, autorom textov Kamilom Peterajom a choreografom Jaroslavom Moravčíkom preniesli do muzikálovej podoby osudy troch generácií rodiny Pichandovcov. Dramatický, ale aj úsmevný. Na tohtoročnej Východnej si určite prišli na svoje aj obdivovatelia ľudového výtvarného umenia. Vo festivalovom areáli bude opäť pod holým nebom výstava nadrozmerých drevených plastík, na Jarmoku sa mohli pokochať výsledkami šikovných rúk majstrov ľudovomeleckých remesiel a niektoré ľudové techniky si mohli aj

prakticky vyskúšať pod Májkou. Tých, ktorí chceli vedieť, ako sa vo Východnej kedysi bývalo, pozvali domáci do Východniarskej izby, no a keďže návštevníci mohli na každom kroku stretnúť účinkujúcich z rôznych regiónov Slovenska, stali sa tak účastníkmi veľkej „folklórnej módnej prehliadky“, na ktorej sa to len tak jarabolo pestrými farbami, výšivkami či zaujímavými strihmi.

Na tohtoročnej Východnej priblížili organizátori návštevníkom aj tri významné osobnosti slovenského folklórného sveta. V piatok na Veľkej scéne v programe Medzi nebom a zemou autorka Valéria Schulczová a členovia FS Železiar a Žezlo z Košíc priblížili životnú dráhu a aktivity kreatívneho choreografa Vladimíra Urbana a v sobotu poobede v Etnodome diskutoval Bernard Garaj s významným etnochoreológom Stanislavom Dúžekom o jeho kariére a výskumných aktivitách.

■ POČTA ŤAPÁKOVI

Zlatým klincom programu bola spomienka na významného režiséra, herca, tanečníka a choreografa Martina Ťapáka, a to hneď v dvoch sobotných programoch. V komornejšom prostredí Humna v multimediálnom programe nazrel do jeho života a diela Vladimír Kyseľ a na Veľkej scéne Roman Malatinc a Lubica Mešková pripomenuli úctu Martina Ťapáka k rodnej krajine a obdiv k dedičstvu predkov cez jeho filmovú tvorbu.

Ak ste sa vo Východnej nechceli len zabávať, ale sa aj čo-to zaujímavé dozvedieť,

určite ste nevynechali Etnodom. Bola to tohtoročná festivalová novinka, ktorej obsahovú koncepciu pripravila a zrealizovala Katedra etnológie a folkloristiky FF UKF v Nitre. Návštevníci sa mohli oboznámiť napríklad s prácou etnológov v teréne, pozrieť si výstavu približujúcu spôsob života v Liptovskej Teplicke a následne sa Etnodom zmenil na kino, v ktorom organizátori premietali zaujímavé filmy s etnologickou tematikou.

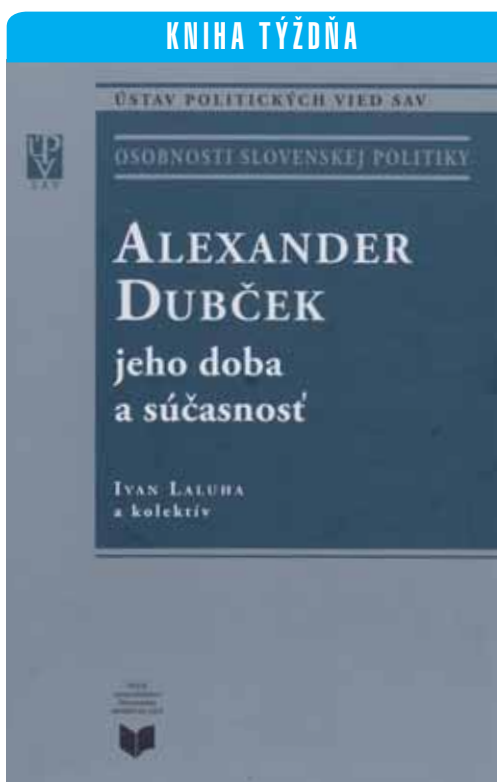
■ PRE KAŽDÉHO NIEČO

„Veľkú pozornosť sme venovali sprievodným programom, ktoré dnes ľudia očakávajú ako samozrejmosť,“ sumarizuje riaditeľ programovej rady festivalu Pavol Pitoňák. „Pyšný som na program z iného sveta, kde sa tento rok predstavili špičkové súbory z Argentíny, z Estónska, zo Srbska a z Turecka. Kto prišiel do Východnej, ocitol sa nachvílu aj na Heľpe, aj na Detve.“ Festivaly v Heľpe a v Detve totiž tento rok oslavujú jubilejnú päťdesiatku, a tak vznikol nápad dať im priestor na najväčšom folklórnem festivale. Detva a Heľpa sa teda na hlavnej scéne predstavili tým najlepším, čo sa v ich regióne nachádza. No a vďaka Detvanom sa na scéne objavil aj živý kôň.

„Folklórny festival Východná nemá v roku 2015 síce nijaké jubileum, ale pre nás, čo ho máme radi, je výročie každý rok. A tešíme sa ešte aj z tých stresov okolo, lebo potom čerpáme energiu z potešenia návštevníkov,“ povedal nám riaditeľ FFV Jozef Burič.

A. Dubček dôverne zblízka

Ivan Laluha a kolektív: Alexander Dubček, jeho doba a súčasnosť, Veda 2014

Alexander Dubček patrí k tým osobnostiam moderných slovenských dejín, ku ktorým sa historici, a nielen oni, ale aj širšia verejnosť neustále vracajú. A to tak z hľadiska jeho zástoja v dramatickom období roku 1968, ako aj vzhľadom na skutočnosť, že sa stal do značnej miery symbolom zápasu za demokratickú premenu spoločnosti, za občianske práva a ľudskú dôstojnosť...

Z tohto hľadiska je publikácia Alexander Dubček, jeho doba a súčasnosť, ktorú zostavil rešpektovaný znalec tejto osobnosti Ivan Laluha, veľmi dôležitým študijným materiálom. Treba privítať, že jednotlivé štúdiá v tomto zborníku nielen mapujú už známe udalosti a fakty, ale prinášajú aj nové informácie, súvislosti a postrehy a sú prínosom k nášmu poznaniu tohto zložitého a protirečivého obdobia, ktoré ovplyvňovalo pôsobenie Alexandra Dubčeka. Ústav politických vied SAV sa pri realizácii svojej dlhodobej výskumnej línie – Osobnosti slovenskej politiky – zaoberal od roku 2001 aj životom a dielom Alexandra Dubčeka. Výstupmi z viacerých vedeckých konferencií a seminárov sa stali knižné publikácie Revolučné a protirečivé hnutia v Európe po II. svetovej vojne (VEDA, vydavateľstvo SAV, 2004) a Alexander Dubček – politik, štátnik, humanista (ÚPV SAV – VEDA, vydavateľstvo SAV 2009), ktoré z rozličných aspektov priblížili A. Dubčeka odbornej aj širšej verejnosti. Spomínaný tretí zborník svojím obsahom ďalej rozširuje a prehľbuje dosiaľ získané poznatky. Prináša aj názory autorov, ktoré odrážajú rôznosť pohľadov na podmienky a limity doby, v ktorej A. Dubček pôsobil. Z publikovaných príspevkov vyplýva, že Dubčekovo politické myslenie a konanie obsahuje podnety aj pre súčasnosť, keď hľadáme nové cesty pre spoločnosť. Je preto žiaduce pokračovať v bádaní o tejto významnej politickej osobnosti aj v budúcnosti.

(mab)

NEKROLÓG

Slovenský kostol sv. Cyrila a Metoda v austrálskom Sydney bol koncom júna svedkom poslednej rozlúčky so slovenským literárnym a výtvarným umelcom Borisom GAŠPAROM, ktorý po päťdesiatich deviatich rokoch exilu zomrel vo veku osemdesiatpäť rokov.

V Austrálii zachoval kus rodného Slovenska

Narodil sa v Bratislave 3. októbra 1930 ako syn popredného politika prvej Slovenskej republiky z rokov 1939 – 1945. Pre jeho pôvod ho v komunistickom režime považovali za nespoľahlivého, a teda bez budúcnosti. Slovensko preto opustil v roku 1952, keď za dramatických okolností preplával rieku Moravu pri Zohore, aby sa dostal za hranice. O rok sa ocitol v Madride, kde na Universidad Complutence študoval dejiny umenia, príležitostne pracoval v slovenskom vysielaní španielskeho štátneho rozhlasu a venoval sa svojim záľubám – kresleniu a drevorezbárstvu. V roku 1956 aj s manželkou Carmen odchádza do Austrálie. Ťažisko jeho tvorby tvoria biblické témy a výjavy. V tvorivom oblúku rokov 1963 – 1980 vrýva do vzácneho dreva posolstvo a múdrosť Biblie. Vedľa vážnych tém sú v jeho tvorbe zastúpené aj výjavy z rozprávok. Azda ako jeden z prvých poukázal na potrebu humoru v exile a istý čas vydával humoristický časopis Škriatok. Keď Slováci v Austrálii kúpili kostol v Sydney, prizvali B. Gašpara na vytvorenie oltára jeho patrónom sv. Cyrilovi a Metodovi. Ten predstavuje vrchol jeho umeleckej rezbárskej tvorby. Neskôr vytvoril aj bočný oltár Panny Márie Nežnej a osem okien technikou vitráže s témou slovenských svätých a Krížovú cestu maľovanú na skle, čím sa levím podielom zaslúžil o to, že Slovenský kostol v Sydney je obdivuhodným prienikom slovenských národných tradícií do Austrálie.

V roku 1996 vystavoval svoje súborné dielo v Bratislave a iných slovenských mestách. Niekoľko mesiacov pred smrťou odovzdal do tlače na Slovensku knihu spomienok pod názvom Tak to bolo. Česť jeho pamiatke!

Ing. Ivan HUPKA, Austrália

HUMORESKA

Nedávno zasiahla nielen nás, ale aj našich susedov vlna horúčav. Teplotné rekordy padali rovnako rýchlo ako dehydrovaní a kolabujúci dôchodcovia, ktorých boli plné nemocnice. Keď mi explodoval na parapete zabudnutý plynový zapaľovač, rozhodol som sa predsa len preštudovať si celú teóriu globálneho otepľovania. Zabehol som do Univerzitnej knižnice (bol tam mimochodom celkom príjemný chládok), vrholsom sa na internet a o chvíľu som mal informáciu, že som nevedel čo s nimi. Vedecké i bulvárne, prípadne bulvárno-vedecké informácie som potom

zosypal dokopy a vyšli mi celkom zaujímavé prognózy. Napríklad podnikavcom na Záhorí by som odporúčal zaoberať sa už teraz myšlienkou veľkochovu

na dialógy vo filmoch: Francku, dals tavám? Aj turistický ruch to osvieži. Predstavte si, koľko tiav bude potrebných na prevážanie pútnikov na púť k Panenke Márii

riadne esteticky a najmä bude sa z nich páliť kvalitná zemplínska tequila. Prínajmenšom šesťdesiatka, lebo nad alkoholom ešte nikto nevyhral, ale chlapi

že budú ananásy či banánové plantáže na južnom Slovensku a vzniknú aj nové príslovia. Napríklad: Čo sa tu motáš ako Maďar v banánovníkoch...

Ako načisto vybabrať s globálnym otepľovaním

tiav. Záhorské piesky zratovala Mária Terézia vysádzaním borovic. Podľa jedného článku keby nie tejto čulej panovníčky, tak máme na Záhorí Saharu. S postupujúcim globálnym otepľovaním to však môže nabráť aj iný koniec a Mária Tereza je už nejaký ten čas po smrti. Veľkochov tiav bude teda celkom dobrou zábezpeku. Už sa teším

šaštinkej... Na takú atrakciu sa zbehnú veriaci z celého sveta. Pre východné Slovensko, konkrétne Zemplín, mám iný, doslova revolučný nápad. V okolí Trebišova a Michaloviec by mali vzniknúť plantáže teplomilnej rastliny agáve tequilana, pôvodom z Mexika. Na tamojšej rovine, spaľovanej globálne rozpáleným slnkom, sa budú vynímať mimo-

z východu uhrali aspoň remízu. Keď už o tom hovoríme, po Slovensku by toto pôvodne mexické páleno mohli rozvážať karavány tiav zo Záhoria. V duchu už vidím na Štrbskom Plese skupinu tiav ovešaných súdkami s tequilovým trúnkom z Michaloviec a vedľa stojaceho pohoniča, ktorým by nebol nik iný ako legendárny Macek z Mauacek. Samozrejme

Skrátka a dobre, globálne otepľovanie nemusí byť len takým hororovým strašiakom, ktorým nás vedci a bulvárni novinári strašia už pár desaťročí. A že sa roztopia ľadovce a stúpne hladina morí? Predstavte si titulok v novinách: Americká lietadlová loď USS Theodore Roosevelt práve pristála v Štúrove. Miestni krčmári hlásia prudký nárast tržieb. Pôvodne mala celá eskadra zakotviť v Piešťanoch, ale proti tomu protestoval vrchný piešťanský imám.

Marek Danko

František ŠIMONOVÍČ, statočný a čestný kňaz, ktorý trpel pre vieru Nepodvolil sa nátlaku, vieru nezradil

Peter MULÍK – Foto: archív

Komunistické režimy stredovýchodnej Európy napodobňovali sovietsky totalitný režim aj v politike voči cirkvám. V Sovietskom zväze sa ruským bolševikom podarilo ovládnúť ruskú pravoslávnu cirkev aj preto, lebo šlo o národnú cirkev. Hoci jej hneď po októbrovej revolúcii 1917 dovolili zvoliť patriarchu (nebol volený od čias cára Petra Veľkého), postupne ju celkom ovládli a zdecimovali. V Poľsku, Čechách, na Slovensku, v Maďarsku, ale aj v Litve, Chorvátsku a Slovinsku sa väčšina obyvateľov hlásila ku katolíckej cirkvi s hlavou v Ríme. Tu bolo treba vymyslieť iný spôsob na jej ovládnutie. Bol to však model katolíckej „národnej cirkvi“. V Česko-Slovensku sa to prejavilo vytvorením pseudokatolíckeho hnutia pod názvom Katolícka akcia. Slovenskí biskupi kňazov varovali pred touto protipápežskou iniciatívou. Jedným z kňazov Spišskej diecézy, ktorí sa verejne odmietli podieľať na tejto protikatolíckej akcii, bol rímskokatolícky farár v Chraští nad Hornádmi František ŠIMONOVÍČ.

Štátna bezpečnosť ho prvýkrát zadržala v roku 1950, ale odsúdený bol aj v roku 1959 pre trestný čin velezrady podľa zákona č. 231/1948 Zb. Vo vyšetrovacom spise sa o dôvodoch jeho prvej väzby píše toto: „Po uchopení moci robotníckou triedou začal vyvíjať protištátnu podvrátnu činnosť proti terajšiemu zriadeniu, začo bol odsúdený na tri roky odňatia slobody.“

■ VERNÝ KŇAZSTVU

Po prvom väznení ho prepustili na základe amnestie prezidenta republiky v roku 1953. Po prepustení z väzby mal zakázané vykonávať verejne náboženské úkony a veci s tým spojené. Pracoval manuálne ako robotník v niekoľkých štátnych podnikoch (napr. Tatrafane, autokarosárňach). Stále ho sledovali, ale svoje poslanie katolíckeho duchovného nemohol poprieť. Preto ho na jeho poslednom pracovisku (Vodostav v Tatranskej Lomnici), kde pracoval ako skladník, znovu zatkli v apríli 1959. Ako dôvod jeho zatknutia sa vo vyšetrovacom spise uvádza: „Opätovné zapojenie sa obvineného do protištátnej – podvrátnych činností a spolupráca s protištátnymi živlami.“ V skutočnosti šlo len o to, že si plnil aj naďalej, i keď v extrémne obmedzených podmienkach, poslanie kňaza verného pápežovi.

Komunistická totalitná mašinéria

to však videla ináč. Kňaza F. Šimonoviča obvinili dokonca z dvoch trestných činov: „spolupáchateľstva – podvracania republiky a z trestného činu marenia dozoru nad cirkvami a náboženskými spoločnosťami“.

■ ŠNÚRA VÝSLUCHOV

Týmto prípadom sa zaoberal vo svojej seminárnej práci študent Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave Matúš Šimonov. Od neho sa dozvedáme, že podľa vyšetrovacieho spisu bol F. Šimonovič počas väzby až do začatia súdneho pojednávania podrobený sedemnástim výsluchom, ktoré prebiehali od 9. apríla do 11. júna 1959. Boli zamerané na jeho činnosť v čase po prepustení z väzby, ďalej na osoby, s ktorými sa počas tohto obdobia obvinený stýkal, a na rozhovory, ktoré medzi nimi prebiehali.

Františka Šimonoviča zatkli po domovej prehliadke, ktorú uňho v Spišskej Sobote vykonali príslušníci bezpečnostných zložiek 8. apríla 1959. Na základe získaných dôkazov bol uväznený a prevezený na výsluch do Košíc.

■ ZLOMOVÝ DEŇ

Výsluch 13. apríla 1959 bol zlomový. František Šimonovič v ňom hneď na začiatku priznal vedomú protištátnu činnosť. Navyše odvolal svoje sťaž-

nosti o vedení trestného stíhania proti uzneseniu krajskej správy. Bolo to náhle a neočakávané.

Čo ho k tomu skutočne viedlo a za akých okolností sa k daným „činom“ priznal? Okolnosti, za ktorých sa tento kňaz rozhodol priznať, nám sčasti priblíži zápisnica o hlavnom pojednávaní, kde sa píše: „Pred vyšetrojúcimi orgánmi som bol vypočutý, vo dvoch prípadoch som však nevypovedal pravdu. Na niektoré veci som bol nútený vypovedať. Taktiež príslušník bezpečnosti niektoré moje odpovede celkom ináč zaprotokoloval. Opravu som však nežiadal, lebo som sa bál bitky. Vyhŕžali sa mi totiž, že dostanem od múra šestnásť.“ To je jasný dôkaz štátnej brutality proti náboženskej slobode v komunistickom Česko-Slovensku.

■ AKOŽE KOMPLICI

Začo vlastne stíhali tohto kňaza? Za to, že si uplatňoval základné ľudské právo – právo na slobodu prejavu. Šimonovič vo výpovedi uvádza, že materiály ktoré získaval, na písacom stroji ďalej rozmnožoval a šírili medzi veriacimi vo svojom okolí. Na otázku vyšetrovateľov, komu tieto materiály poskytol, menoval troch ľudí, s ktorými prišiel do styku a materiály im odovzdal. Všetkých tiež vyšetrovali. Boli to Ján Borimský, daňový úradník z Kežmarku. Ďalej kňaz Michal Kubičiar zo

Kňaz František ŠIMONOVÍČ.

Švábovciach a zdravotná sestra Mária Pramková z Levoče.

Krajská správa Ministerstva vnútra ČSR v Košiciach 25. júna 1959 vypracovala návrh na konečné opatrenie v trestnej veci voči Františkovi Šimonovičovi. V ňom sa opäť nešetrilo „chválospevmi“ na komunistickú stranu, pracujúci ľud a jeho veľkú politickú a hospodársku moc. Zdôrazňovalo sa silné negatívne pôsobenie cirkvi, ktorá prostredníctvom tzv. „pastierov“ katolíckej cirkvi škodila a podvracala ľudovodemokratické zriadenie našej vlasti. Práve oni viedli boj na ideologickom poli, pôsobili na cit a myslenie veriacich. No museli zveličiť aj Šimonovičovú aktivitu, ktoré vykonával ako kňaz pred a po prevzatí moci pracujúcim ľuďom v štáte. Zdôrazňujú jeho protištátnu aktivitu a kontakty na trestané cirkevné osoby, s ktorými sa podieľal na tejto podvrátnickej činnosti.

Na základe týchto uvedených okolností bolo navrhnuté podať na

obvineného Františka Šimonoviča obžalobu.

Hlavné pojednávanie sa konalo 30. júla 1959 na Krajskom súde v Košiciach. Senátu predsedal Dr. Pavel Ondrej, sudcovia z ľudu boli Jozef Tabačko a Klement Šmidt. Obžalobu za krajskú prokuratúru viedol prokurátor Michal Rusnák. Obžalovaný kňaz Šimonovič si obhajcu nemohol dovoliť. Na začiatku pojednávania ho vyzvali, aby sa vyjadril k bodom obžaloby a pamätal na fakt, že priznanie sa je poľahčujúca okolnosť. František Šimonovič uviedol, že sa necíti byť vinný. Voči svedectvám svedkov, medzi ktorými bolo aj svedectvo väzneného (jeho) biskupa Jána Vojtaššáka, nemal Šimonovič výhrady. Po ukončení dokazovania navrhol krajský prokurátor uznať obžalovaného vinným a vymerať mu prísny trest.

■ ROZSUDEK NAD KŇAZOM

Rozsudok znel: „Krajský súd uznáva obžalovaného Františka Šimonoviča vinným trestným činom spolupáchateľstva podvracania republiky podľa § 6, § 79 a ods. 1 tr. zák. a trestným činom marenia dozoru nad cirkvami a náboženskými spoločnosťami podľa § 173 tr. zák. Podľa § 22 ods. 1, § 79 a ods. 1 tr. zák. Ukladá mu trest odňatia slobody v trvaní 4 a pol (štyri a pol) roka. Podľa § 43 tr. zák. Vyslovuje u obžalovaného stratu čestných práv občianskych uvedených v § 44č ods. 1 tr. zák. Na dobu päť rokov po odpykaní trestu.“

Prípad pošliapania ľudských práv komunistickým režimom u tohto čestného kňaza Spišskej diecézy – trpiteľa za vieru – nech je pre nás dnes mementom, že za nijakých okolností neslobodno obmedzovať slobodu slova a prejavu iným, aj keď ich majú zásadne odlišné od nášho názoru. Zároveň je tento prípad pripomenutím si, aby sme pamätali, čo bol komunistický režim, a v nejakej pochobej „nostalgii za socializmom“ si nenasadzovali ružové okuliare pri hodnotení vlády tejto obľudnej ideológie.

Matičný rodokmeň jubilanta Miša KOVÁČA-ADAMOVA Strojca pamätníka slovenskej literatúre

Miloš KOVÁČKA – Foto: archív

Ťažko porátať oblasti kultúry a umenia, s ktorými je spojené meno a aktivity Michala Kováča-Adamova, emeritného správcu Matice slovenskej, ktorý sa 24. mája 2015 v plnej sviežosti dožil požehnaného veku osemdesiatich piatich rokov. Azda by bolo ľahšie, ak by sme na jeho prínos a činorodosť zvolili iný kľúč a hľadali tie oblasti spoločenského života a kreatívnych výstupov, v ktorých nebol a nie je prítomný.

Či sa skúmavo zhladáme na Maticu slovenskú, Slovenskú národnú knižnicu, slovenskú kultúru, slovenskú literatúru, slovenské divadlo, slovenské múzejníctvo, slovenskú bibliografiu, ale i muzeológiu, teatrológiu a v konečnom dôsledku na mesto Martin, všade natrafíme na stopu – na výraznú brázdú po ňom. A čím by bez neho bolo slovenské kresťanstvo a čím by bolo Slovensko?

■ V ŤAŽISKU DIANIA

Naznačené otázky sú správne: dotýkajú sa ťažiskových oblastí, do ktorých počas dlhého a neobyčajne plodného života Michal Kováč takrečeno dennodenne vstupoval. Ale pohyboval sa aj v mnohých ďalších sférach slovenského kultúrneho a umeleckého života. Rodák zo Zlatých Moraviec, milovník svojho rodného kraja, sa slovenského „veľkého sveta“ dotýkal od útlých rokov: v Topoľčiankach, ktoré navštevoval, mal možnosť vídať letovanie prezidenta medzivojnovej Československej republiky Tomáša G. Masaryka. Neskôr ako študent divadlanej vedy zblízka spoznal významné osobnosti slovenskej i českej kultúry a literatúry, ako aj bratislavského i pražského univerzitného života.

Osud ho zavial do Martina v čase, keď váženej a rešpektovanej Matici slovenskej opäť raz hrozili vážne ujmy a vtedajší komunistický politický režim jej meno umfťoval a zástoť odsúval do zabudnutia. Zlikvidoval jej spolky a vydavateľskú základňu práve tak, ako zničil celé storočie budovanú

Jubilujúci Mišo KOVÁČA-ADAMOVI je pevne vpísaný do novodobých osudov Matice slovenskej.

slovenskú spolkovitosť, a tým aj pevne vytvárané základy slovenského hospodárskeho, kultúrneho života a vedomia.

■ PRÍCHOD ODVÁŽNYCH

Ak by do Matice slovenskej neboli v tom čase prišli mladí a odvážni ľudia – a medzi nimi aj terajší jubilant, odkaz slobodnej a činorodej Matice slovenskej by sa bol sotva zapísal do srdca mladých generácií, ktoré po roku

1954 oddane budovali Slovenskú národnú knižnicu pod označením zlikvidovanej Matice slovenskej. Jestvujú o tom jedinečné dôkazy, z ktorých pri tejto jubilejnej príležitosti vyberieme aspoň dva. Prvým z nich je storočnica Matice slovenskej, ktorá sa uskutočnila v roku 1963 a predznamovala politický a spoločenský odmäk šesťdesiatych rokov 20. storočia: Slovensko sa opäť raz, tak ako predtým mnohokrát, zišlo

v Martine a dôstojne spomínalo na staré dobré časy matičného charakterného a obetavého Slovenska.

Podujatie, uprostred ktorého bol položený základný kameň novej budovy Maticy slovenskej – Slovenskej národnej knižnice na Hostihore, sa uskutočnilo v jedinečnej koncepcnej a organizačnej réžii vtedy mladého, tridsaťtriročného Michala Kováča. Druhým môže byť veľkolepé pochôdzkové divadlo Miša Kováča-Adamova, ktoré nemalo a nemá páru v slovenskom divadelníctve: Matica v dejinách – Dejiny v Matici. Odošlo sa v roku 1988 v priestoroch Martina za prítomnosti tritisíc hercov a za mimoriadnej účasti nadšených divákov na všetkých kľúčových historických miestach mesta – tentoraz na počesť 125. výročia založenia Matice slovenskej. Niet lepšieho argumentu o rešpekte, ktorý v tom čase požívala Matica slovenská, a niet vhodnejšieho príkladu o spôsobe, akým bolo ešte pred štyridsiaci rokmi možné oslaviť matičnou myšlienkou Slovensko a Slovákov – podporiť a povzbudiť ich túžby za slobodou a kultúrou vzájomnosti.

■ Z POZÍCIE SPRÁVCU

Michal Kováč si podobne v rokoch 1993 a 1994 počínal aj ako správca Matice slovenskej. Pôsobil v tomto postavení krátko, približne jeden rok. Jeho spolupracovníci si vďaka pamätajú, koľko prekážok v sporoch s vtedajším výborom Matice slovenskej musel prekonať, keď dôsledne bránil záujmy inštitučnej zložky, ktorú kompetentne riadil a navonok dôstojne zastupoval, a to tak v oblasti jej významného postavenia vo vtedajšom slovenskom vedeckom a kultúrnom, osobitne knižničnom živote, ako aj konzekventnými postupmi vo finančných a v hospodárskych otázkach.

Korektný štýl vtedajšej matičnej politiky, ktorým sa Michal Kováč usiloval spájať a prepojiť Maticu slovenskú zvnútra, ako aj navonok, a to so všetkými relevantnými prúdmi a zložkami slovenskej kultúry, si získal vážnosť,

narazil však na jednostranne orientovaný výbor MS. Prišlo pšné „poďakovanie“: po krátkom účinkovaní, pretože sa vedel principiálne vzoprieť, ho odvolali.

■ KRIVDA HO NEZLOMILA

Niet pochýb, že to bola pre Maticu mimoriadna strata. Napriek všetkému sa nevzdával, z „matičného života“ neodšiel, angažoval sa na mnohých miestach ako lektor a posudzovateľ dramatických festivalov, najmä v oblasti ochotníckeho divadelníctva (Scénická žatva, Palárikova Raková, Gorazdov Močenok atď.). V neposlednom rade ako vážny predstaviteľ kultúrneho Martina v Rade národnej kultúry, a tiež ako vysokoškolský učiteľ v Brne a v Bádine.

O významných skutkoch a počinoch Michala Kováča by sme mohli napísať mnoho dobrého. V jubilejnom článku sa nedá jeho doslova mohutné dielo a účinkovanie zaznamenať. No predsa nám treba pripomenúť aspoň jeho zásadný podiel na vybudovaní Pamätníka slovenskej literatúry, dnešného Literárneho múzea Slovenskej národnej knižnice. Bol jeho prvým riaditeľom. Normalizačné časy ho surovo zomleli. No nevzdal sa. Tak ako Pamätník z pozície riaditeľa koncipoval, tak ho ako prostý pracovník vášnivo budoval ako činorodé vedecké, zbierkové a kultúrne pracovisko s mimoriadnym dosahom na pestovanie slovenskej literárnej (a vôbec knižnej), ale i recitačnej kultúry.

Napísal množstvo článkov, štúdií, významné bibliografie i vedecké monografie, napríklad z oblasti literárnej muzeológie a teatrológie.

Jubilujúcemu Michalovi Kováčovi, ktorý i vo vysokom veku činorode pracuje, angažuje sa v oblasti kresťanského divadelníctva, ako aj v ďalších kultúrnych oblastiach, publikuje v rozličných periodikách a dennodenne meria cestu do budovy Slovenskej národnej knižnice, o ktorú sa jedinečne pričínil, posielame vďaka pozdravom všetkých Martinčanov, Turčanov i Slovákov súčich na dobré slovo.

Životná púť Ladislava CHUDÍKA sa uzavrela, jeho herectvo zostáva Slovensko sa lúčilo s kniežatom herectva

Milan POLÁK – Foto: archív Divadelného ústavu

Dvaja legendárni českí režiséri, divadelný režisér Otomar Krejča a po ňom filmový režisér Otakar Vávra, nazvali Ladislava Chudíka „kniežatom herectva“. Krejča to povedal pri hodnotení Chudíkovej postavy Quentina v Millerovej hre *Po páde* (premiéra 1964) a Vávra po tom, čo Chudík v dvoch jeho filmoch – *Sokolovo* (1974) a *Oslobodenie Prahy* (1976) – stvárnil postavu vtedy ešte žijúceho Ludvíka Svobodu. Generála Svobodu hral Chudík aj vo filme Jurija Ozerova *Vojaci slobody* (1975). Neskôr stvárnil vo filme Otakara Vávru *Putování Jána Amose* (1983) titulnú postavu – Jána Amosa Komenského. Jaroslav Dietl, autor doteraz najúspešnejšieho televízneho seriálu *Nemocnica na okraji mesta*, v ktorom postavu doktora Sovu prevzal Chudík po náhlejši smrti Karla Högra, vyjadril sa o hercovom stvárnení doktora Sovu v tom zmysle, že v plnom rozsahu naplnil jeho predstavu o tejto postave.

Plnokrvné majstrovo herectvo bolo magnetom pre generácie jeho obdivovateľov.

Účinkovanie Ladislava Chudíka v titulných úlohách českých filmov a ohlas predstaviteľov tejto vyspelej dramatickej kultúry na jeho herectvo je v mnohom príznačné. Popri Chudíkovi aj mnohí iní slovenskí herci vytvárali a vytvárajú v českých filmoch významné, neraz aj hlavné postavy (Turzonovová, Palúch, Labuda, Vášáryová, Huba, Kronerová, Kukura, Magálová a iní). Je to okrem iného svedectvo o úrovni a vyspelosti našej národnej dramatickej kultúry, o jej schopnosti vstúpiť do rovnocenného partnerstva s inými národnými kultúrami s podstatne dlhšou tradíciou. Jednou z osobností, ktoré na tomto radikálnom a nespochybniteľnom vzostupe úrovne nášho herectva majú významnú účasť, bol Ladislav Chudík.

■ NA PRVEJ SCÉNE

Smrť ukončila impozantnú umeleckú cestu človeka, ktorý po celý svoj aktívny život obohacoval našu národnú kultúru o nesporné hodnoty. V prvom rade ako herec, ktorý bol sedemdesiat rokov členom našej prvej národnej divadelnej scény. Jedným z jeho historických prvenstiev je, že ako deväťdesiatročného videli sme ho ešte na javisku v inscenácii hry *Tančiareň*. V divadle, vo filme a v dramatických programoch rozhlasu a televízie vytvoril vyše štyristo postáv, pričom viaceré z nich vošli do histórie ako originálne a jedinečné. Pokiaľ ide o herectvo, ku ktorému sa vrátime, žiada sa povedať, že bol v istom zmysle aj jeho teoretikom a autorom knihy *O herectve* (1970). Bol i pedagógom herectva na VŠMU a jeho žiakmi boli okrem iných Juraj Kukura, Dušan Taragel či Zuzana Kocúriková. Z jeho organizačných či spoločenských aktivít pripomeňme niekoľkoročnú funkciu šéfa činohry SND v tých legendárnych a čiastočne liberálnych šesťdesiatych rokoch a potom funkciu prvého ministra kultúry po prelomovom roku 1989. S mimoriadnym zanietením sa venoval poézii, patril k vrcholným zjavom slovenského recitátorského umenia a bol propagátorom hodnôt našej dávnejšej i súčasnej poézie. S poéziou našich národných básnikov prebrázdil doslova celé Slovensko.

Ladislav Chudík, rodák z Hronca, prináleží k tej hereckej generácii, ktorá vstúpila na terén slovenského

profesionálneho divadla v rokoch prvej Slovenskej republiky a svojou schopnosťou a talentom presadila sa v prvých povojnových rokoch. Do tejto generácie patrili herci ako František Zvarík, František Dibarbora, Mikuláš Huba, Július Pántik, Viliam Záborský, Karol L. Zachar, Ctibor Filčík, Gustáv Valach, Mária Kráľovičová, Jozef Kroner, o čosi neskôr Karol Machata, Štefan Kvietik. Čo meno, to výrazná kapitola moderného povojnového slovenského divadla. Jedným z týchto mien je aj meno Ladislava Chudíka, ktorý si postupne vytváral profil triezveho, civilne ladeného, racionálneho herca. V jeho hereckom prejave sa čoraz výraznejšie organicky prepájalo vnútorné intelektuálne usposobenie a primeraná, ale pôsobivá citovosť. Akousi pridanou hodnotou bolo u neho čoraz zreteľnejšie úsilie o profesionalitu vo všetkých zložkách hereckého prejavu, s dôrazom na analýzu herecky vytvárané postavy.

■ MODERNÝ HEREC

Postupne a cieľavedome vymaňoval sa Ladislav Chudík z tradičného slovenského herectva. V čase jeho hereckých začiatkov bolo ešte stále poznamenané pátosom a teatrálnou expresivitou. On smeroval k typu civilného, vecného, konkrétneho a autentického herectva. Vyhraňoval sa do podoby herca, ktorý nehľadal postavu v sebe, ale seba nachádzal v postave. Tento proces sa začal u neho ešte ako u člena Novej scény Národného divadla (1946 – 1951) v spolupráci s herečkou a v tom čase začínajúcou režisérkou Magdou Husákovou-Lokvencovou, pokračoval neskôr najmä pri spolupráci s režisérom Jozefom Budským a Pavlom Hasprom a vrcholil spoluprácou s Milošom Pietrom a Martinom Hubom. Chudík mal teda nielen šťastie na režisérov, ktorí jeho princíp racionálneho a vecného herectva dokázali zužitkovať, ale aj na atmosféru v súbore výrazných hereckých osobností, v ktorom vládla dramaturgická vynachádzavosť a objavnosť, nadovšetko však tvorivá atmosféra. V tejto atmosfére sa zrodila impozantná séria veľkých Chudíkových hereckých kreácií, ktoré obohatili našu národnú divadelnú kultúru o podnes neprekonané hodnoty.

Nie je cieľom vymenovať všetky tieto postavy, ktoré v jeho sedem-

desiatročnom angažmáne v SND zažiarili prenikavým herectvom, ale pripomeňme si, aspoň v názuku, niektoré: napríklad Maršala z Čapkovskej Bielej nemoci, Jochanana v Herodesovi a Herodias, predstaviteľa Andreja Sládkoviča v Budského inscenácii *Pieseň našej jari*, Quentina v Millerovej hre *Po páde*, titulnú postavu v Shakespearovom *Macbethovi* či Doktora v Hochhutovej hre *Zástupca*.

Obdivuhodná šírka jeho hereckého výrazu spôsobila, že podobne ako v hrách so silným vnútorným a s dramatickým napätím vedel zaujať divákov aj v komediálnom a tragikomickom žánri. Za všetky iné jeho komediálne ladené party spomeňme neodolateľnú postavu Beďara v *Hubačovej hre Stará dobrá kapela*. Dôstojným vyvrcholením Chudíkovo komplexného a charakterovo výrazného herectva bola jedna z jeho posledných veľkých postáv – Gajev v *Cechovovom Višňovom sade*.

■ ŠÍRKA VÝRAZU

Tvárnosť Chudíkovo herectva sa v plnom rozsahu odrazila na rôznorodosti postáv, ktoré v divadle, vo filme, v rozhlase i v televízii stvárnil. Zložité charaktéry, ale aj charakterové slabosti, dobráci i zlosynovia, hrdinovia i zradcovia, postavy plné vnútorných drám i postavy komediálne uvoľnené tvorili tú paletu všestranného, obdivovaného, divákmi oceňovaného, pôsobivého, zrozumiteľného a k dialógu vyzývajúceho herectva. Jedno mali takmer všetky postavy vytvorené Ladislavom Chudíkom spoločné: vyžarovalo z nich čosi, čo bolo pozitívne zacielené, pozitívne aktivovalo myslenie a cítenie diváka. V jeho postavách, bez ohľadu na žánr či príbeh, vždy bolo čosi elegantne dôstojné, empaticky vlúdne a k ľudskému porozumeniu a dobru te vyzývajúce. Aj v tomto ohľade život a dielo jedno bolo. Ani sa nemusíme čudovať, že nielen v prípade posmrtnéj rekapitulácie jeho života, ale aj v čase jeho hereckej aktivity stretali sme sa s konštatovaním, že to bol najväčší a najznámejší slovenský herec.

Ladislav Chudík hral vo vyše päťdesiatich slovenských, českých a zahraničných filmoch. Jeho prvým filmom v roku 1946 bol *Varúj...!* (režisér Martin Frič) a druhým boli *Vlčie diery* režiséra Paľa Bielika v roku 1948. Paľo Bielik ho obsadil aj do titulnej postavy filmu *Kapitán Dabač* (1959), ale na Slovensku bol najčastejšie obsadzovaný vo filmoch Andreja Lettricha (o. i. *Smrť prichádza v daždi*, *Vrah zo záhrobia*, *Volanie démonov*). Hral aj vo filmoch Stanislava Barabáša, Petra Solana, Vladimíra Bahnu, Štefana Uhra, Martina Hollého, Jána Lacka a i. Necelú polovicu svojich filmov nakrútili s Ladislavom Chudíkom významní českí režiséri, napríklad Jiří Weiss, Jiří Sequens, Karel Skřípský, Oldřich Daněk, Jiří Krejčík, už spomínaný Otakar Vávra a režisérom posledného filmu *Kawasakio ruža* (2009) bol Jan Hřebejk. Úplne posledným filmom, v ktorom na budúci rok uvidíme Ladislava Chudíka, bude film *Červený kapitán*, ktorý je adaptáciou knižného bestselleru Dominika Dána. Vo filme hrá postavu farára na dôchodku Janetku, tajomnú postavu v pozadí príbehu, pri ktorom sa

zbiehajú nitky okolo kontaktov ŠTB a cirkvi.

■ PODMAŇUJÚCI HLAS

Materiálom tvorby herca je jeho telo. Inými slovami jeho ľudská psychofyzická jednota. Hlas je iba jedným prostriedkom, jedným z nástrojov hereckého prejavu. Ale jeho ovládanie je často tým najúčinnejším prostriedkom kontaktu s adresátom divadelného umenia, teda s divákom v hľadisku, bez ktorého divadelné umenie nejestvuje. A hlas, hlasový prejav, to bola veľká Chudíkova zbraň pri „útok“ na pozornosť, myslenie, cítenie a dušu diváka. Jeho hlasový prejav bol prirodzený, civilný, nenútený, spontánny, s jemným barytónovým zafarbením. Hlas s pôsobivou intonáciou a nenúteným prízvukom. Tieto vlastnosti jedinečného hlasového prejavu, ako súčasti profesionálnej hereckej výzbroje, v plnom rozsahu využil najmä pri recitovaní poézie a potom v tých hereckých prejavoch, kde je slovo dominantné. Prostredím či terénom, kde má slovo najväčšiu váhu, je rozhlas a pri jeho rozmanitých funkciách je to najmä vysielanie poézie a dramatických programov. Nečudujme sa, že Ladislav Chudík bol rozhlasovým hercom par excellence. V rozhlase účinkoval ako recitátor, čítač, no nadovšetko ako skvelý herec v jeho dramatických reláciách, pásmach a kedysi takých populárnych a masovo počúvaných rozhlasových hrách. V umeleckom vysielaní rozhlasu popri recitovaní poézie vytváral spočiatku romantické, neskôr charakterové postavy. Tak ako pri divadelných a filmových postavách aj rozhlas staval na jeho schopnosti intelektuálneho a racionálneho prístupu na vytvorenie dramatických postáv rozhlasových hier, no nadovšetko na jeho schopnosti dokonalej práce so slovom. V rozhlasových hrách a rozhlasových adaptáciách divadelných hier či literatúry vytvoril desiatky detailne prepracovaných postáv. Len ako príklad spomeňme postavu Rytiera des Grieux v *Nezvalovej Manon Lescaut* (1958), *Aegeusa* v *Jeffersovej dráme Medea* (1983), ale aj účasť v klasicom, najmä veršovanom repertoári, ako napríklad *Mizantrop*, *Prikovaný Prometheus*, *Horácius*, *Barbier zo Sevilly*. Desiatky významných postáv vytvoril v televíznych inscenáciách. Pamätáme sa na ne z tých legendárnych „bratislavských pondelkov“. Zatielil ich však mimoriadne populárny seriál *Nemocnica na okraji mesta* a v nej nezabudnuteľný, podmanivý, nezvyčajne úspešný a populárny ortopéd doktor Sova.

■ POSLEDNÁ ROZLÚČKA

Posledná rozlúčka s veľkým slovenským umelcom, ktorého si národ osvojil a s ktorého dielom i odkazom sa stotožnil, bola dôstojná a na úrovni. Videli sme ju v priamom prenose RTVS na prvom programe a paralelne vysielala televízia TA3 reportáž s rozhovormi pred historickej budovy SND. Bola to primeraná pocta za celoživotné dielo umelca, ktorý obohatil našu národnú kultúru o nespochybniteľné hodnoty.

Ladislav Čavojský, divadelný historik, ktorý nás už tiež opustil, v knihe *Prví a prvoradi herci SND* v esejí o tomto hercovi napísal: „Ladislav Chudík pripomína viac profesora, vedeckého pracovníka ako herca. Nie je však akademický. Aj pod historickým kostýmom stále sa pohybuje dnešný človek, ani v historických hrách nie je historický. Je to herec kultúrny a kultivovaný, bez pokútneho kultu hereckej hviezdy.“ Možno by Čavojský tieto alebo podobné slová povedal aj pri príležitosti rozlúčky s našim hercom prvej veľkosti. Chudíkova tvorba na teréne umenia znamenala, a ešte dlho bude znamenať pevný orientačný bod v súčasnom herectve. V čase, keď by divadlo malo prechádzať od živelnosti k tvorivej dôkladnosti a od domýšľavosti k premýšľaniu.

Autor je divadelný kritik a historik.

POSTREHLI SME

Svetoznámy Madách je aj slovenský

Vďaka prekladu Pavla Országha *Hviezdoslava* sa od roku 1923 najznámejšie dielo maďarského básnika *Imre Madácha Tragédia človeka* uvádza na slovenských divadelných scénach. Slovenské národné múzeum – múzeum kultúry Maďarov na Slovensku, kaštieľ Imre Madácha pripravilo rekonštrukciu objektu, ako aj novú expozíciu, ktorá sa teší veľkej obľube u našich južných susedov.

Stalo sa tak vďaka podpore projektu z Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Maďarská republika 2007 – 2013 v gescii Ministerstva pôdohospodárstva a regionálneho rozvoja SR.

U našich južných susedov je *Imre Madách* považovaný za dejinách za významnú osobnosť podobne, ako si my pripomíname v slovenských dejinách význam a miesto *Ludovíta Štúra*. Rovnako ako on aj *Madách* sa angažoval v meruósmych rokoch a zo sklamaní, ako dopadla revolúcia v rokoch 1848 – 1849, napísal umelecké dielo *Tragédia človeka*, v ktorom síce neopisoval dejiny maďarského národa, ale maďarská kultúrna verejnosť dodnes v jeho diele nachádza symbolické odkazy na historický vývoj.

Múzeum v kaštieli *Imre Madácha* v Dolnej Strehovej je významným miestom, kam smerujú mnohé vlastivedné vzdelávacie zjazdy z celého Maďarska. V historickej časti môžu vidieť zrekonštruovanú pracovňu, v ktorej *Imre Madách* *Tragédiu človeka* napísal, ako aj jeho príručnú knižnicu, z ktorej bezpečyby pri tvorbe čerpal. Rovnako sa zaujímajú o alkovňu, kde *Madách* spával, či o dámsky salón, v ktorom je expozícia najdôležitejších *Madáchových* žien jeho života – manželky *Eržiky* a *Imreho* mamy. Prípadne pánsky salón, knižnica či archív.

Správkyňa kaštiela *Dana Veselovská* vytráťva: „Od otvorenia novej expozície máme za rok takmer sedemdesiat percent návštevníkov z Maďarska, kde majú *Tragédiu človeka* rozobratú v školskom systéme do každého detailu.“

Madácha pochovali v Dolnej Strehovej a v roku 1936 jeho pozostatky preniesli do parku. Tam dvaja bratia *Rigele László* a *Lájoš* postavili pôsobivý pomník. Postava na jeho pilieri predstavuje *Adama* z *Tragédie človeka*, keď sa rozhodoval skočiť zo skaly, lebo stratil zmysel žiť, keď videl vďaka *Luciferovi*, kam sa ľudstvo rúti. Dolná Strehová je významným miestom v kulte *Imre Madácha* a spája kultúru Maďarov a Slovákov. V kaštieli si môžu v pracovných dňoch pozrieť filmy, aj animované, ktoré boli nakrútené o *Tragédii človeka*. Rovnako bol vydaný pracovný zošit v maďarskom a slovenskom jazyku pre žiakov škôl, aby sa s týmto dielom oboznámili.

(ib)

Príklad slovenských osobností a ich odkaz je kompasom pre dnešnú mládež

Mladá Matica k dejinným medzníkom

Marián GEŠPER, podpredseda Matice slovenskej

Dejiny sú ako reťaz, každý článok má svoj význam iba v nadväznosti na ďalšiu historickú udalosť. Bohužiaľ, v súčasných slovenských podmienkach sa objavuje nepochopiteľná deštruktívna tendencia selektovať jednotlivé kapitoly našich dejín. Pod vplyvom rôznych ideológií samovražedne mažeme udalosti a osobnosti, ktoré vytvorili podmienky na udržanie samobytného slovenského politického, spoločenského a kultúrneho života.

Marián GEŠPER

Tento negatívny trend umocňuje nepochopiteľná ignorancia výučby slovenských dejín na stredných a základných školách; už aj tak tenký rozsah vedomostí o našej národnej minulosti naďalej zužujeme, pričom zabúdame, že národ má budúcnosť iba vtedy, ak je schopný poučiť sa z nástrah a protivenstiev, ktoré musel prežiť v minulosti.

■ GENERÁCIE V POHYBE

To, že slovenský národ prežil v dramatickom a neraz aj krvavom virvare Európy najmä v posledných dvesto rokoch, nie je iba výsledkom historickej náhody. V každej dejinnej etape sa našla silná a početná národná generácia, ktorá uchopila kormidlo osudu do vlastných rúk a previedla slovenský ľud cez nastražené pasce a nejasné križovatky európskeho dejinného pohybu. Bolo to však iba preto, že bernolákovci, štúrovci, slovenskí legionári z prvej svetovej vojny a ostatní zakladatelia Česko-Slovenska z roku 1918, nasledovníci M. R. Štefánika, Andreja Hlinku, Martina Rázusa, slovenskí autonomisti, bojovníci Malej vojny 1939, účastníci Slovenského národného povstania z roku 1944, neskôr vlastenecká generácia ľavicových intelektuálov reprezentovaná davistami, predstaviteľom politickej jari Alexandrom Dubčekom a mnohí ďalší národovci rôznej politickej orientácie vo svojej práci a činnosti mohli budovať na základoch a skúsenostiach svojich predchodcov, čo niesli a živili sen o svojom národnej budúcnosti. Nevyhnutne musíme pokračovať vo vytváraní podmienok, aby sme mali aj v súčasnosti vedomosťami vyzreté a rozhladené osobnosti, ktoré nás prevedú cez rozporupnosť súčasnej doby.

Dramatizácia pásma o živote Cyrila Daxnera.

Odhalenie busty C. Daxneroví od akademického sochára Tomáša Plonského vo Vranove.

■ PODNETY PAMÄTI

Základnou pohnútkou, ideou Mladej Matice je práve obnoviť kolektívnu pamäť slovenského národa najmä v týchto časoch, keď sa zdá, že sa „dará“ tým, ktorí vytrvalo mažú z pamäti mládeže i širšej verejnosti príklady obetavých národovcov, ktorí budovali našu vlasť – Slovenskú republiku.

Nie je to samoúčelná hrdosť alebo iba spomínanie na minulosť, ide o vytvorenie trvalej inšpirácie do národnej budúcnosti. Musíme pochopiť procesy, ktoré rozhodovali o osude Európy, ale aj o ďalšej existencii nášho počtom malého národa. Nevyhnutne musíme pokračovať vo vytváraní podmienok, aby sme mali aj v súčasnosti vedomosťami vyzreté a rozhladené osobnosti, ktoré nás prevedú cez rozporupnosť súčasnej doby.

■ ROKY VOJNY

Jednou z takýchto krutých dejinných križovatiek boli aj roky druhej svetovej vojny. Práve rok 1945, posledné mesiace tejto svetovej kataklizmy priniesli nesmierne ľudské obete. Zahynuli mnohé mladé osobnosti a ich potenciál na prospech národa sa nezaplnil. Jednou z takýchto osobností bol aj mladý národovec, advokát, slovenský dôstojník, hrdina Malej vojny z marca 1939 a organizátor SNP na východe republiky nadporučík Dr. Cyril Daxner, ktorý tragicky zomrel na následky nacistického mučenia len štyri týždne po skončení vojny. Jeho osobnosť je svojim významom inšpirujúca, ale ako to už býva v slovenských podmienkach, bohužiaľ, takmer zabudnutá. Niektorým jeho životopisným dátam a skutočnostiam sme sa už na stránkach SNN venovali, no je namieste pripomenúť menej známe fakty z jeho života.

republiky nadporučík Dr. Cyril Daxner, ktorý tragicky zomrel na následky nacistického mučenia len štyri týždne po skončení vojny. Jeho osobnosť je svojim významom inšpirujúca, ale ako to už býva v slovenských podmienkach, bohužiaľ, takmer zabudnutá. Niektorým jeho životopisným dátam a skutočnostiam sme sa už na stránkach SNN venovali, no je namieste pripomenúť menej známe fakty z jeho života.

Cyril Daxner (20. 7. 1904 – 7. 6. 1945) sa narodil v Tisovci a dôsledne kráčal v šľapajach svojich predkov, bol rozhladeným a vzdelaným mladým mužom, ktorý ovládal viacero svetových jazykov. Vyštudoval právo na Univerzite J. A. Komenského v Bratislave, krátko pôsobil aj v Martine, neskôr sa stal advokátom. Ako presvedčený kresťan sa aktívne zapájal do života v cirkevnom zbere evanjelickej cirkvi a. v. vo Vranove nad Topľou, kde sa usadil krátko po skončení vojenskej služby.

■ PLNÝ IDEÁLOV

Cyril Daxner patril medzi mladú predvojnovú generáciu vlastencov odchovaných na národných ideáloch, pripravených aj sa obetovať za národ. Jeho meno je spojené tiež s Maticou, keďže jeho prastarým otcom bol Karol Kuzmány – prvý podpredseda MS, a starým otcom Štefan Marko Daxner, predstaviteľ povstania 1848/1849 i spoluzakladateľ MS, otcom Ivan Daxner – signatár Pittsburskej a Clevelandskej dohody. Vyrastal v dobre situovanej rodine, no keď v marci 1939 napadli horthyovské vojská východné Slovensko, neváhal ani chvíľu a zúčastnil sa ako dôstojník delostreleckej batérie na prudkých bojoch pri Sobranciach, potom ako veliteľ „útočnej obrnenej vozby“ na ďalších bojových stretoch s maďarskými útočníkmi. Napriek veliteľskej hodnosti nesedel v zázemí, na bojoch sa zúčastnil osobne a pri jednom bojovom strete dokonca len o vlások ušiel smrti z horiaceho obrneneho vozidla; jeho vodičovi však črepina odtrhla ruku. Aj tým jednoznačne patrí medzi hrdinov Malej vojny z marca 1939.

■ ZRADA A VÄZNENIE

Idealista a národovec Cyril Daxner nevedel zažmúriť oči nad okupovaním značnej časti Slovenska horthyovským Maďarskom, nemeckou nadvládou a nasadením slovenskej armády do ruských šírav. Pracovné kontakty využíval na občiansky odboj a bol kľúčovou postavou prípravy SNP na východnom Slovensku. Spolupracoval aj s budúcimi legendami – L. Kukorellim a V. Žingorom, a mal

ilegálne spojenie a potrebné kontakty až po Bratislavu.

Jeho dom vo Vranove však po zrade v apríli 1944 obklúčili príslušníci ÚŠB. Keďže by sa nebol vzdal bez boja, gazdiná mu z obavy o jeho život skryla osobnú zbraň, aby ho nezabili v prestrelke. Vážnili ho v Ilave, potom v Bratislave a vo februári 1945 napriek protestu slovenského prokurátora ho gestapo previezlo do tábora smrti v Mathausene. So zničeným zdravím sa po vojne vrátil do Bratislavy, no už onedlho zomrel zanechajúc tri malé deti a manželku.

■ HOLD STATOČNÝM

Cyril Daxner je iba len jedným z mnohých statočných vlastencov a martýrov. V posledných mesiacoch vojny zomreli mnohí ďalší: spisovateľ, zakladateľ rozhlasového vysielania v Košiciach a v Prešove, bojovník proti maďarizácii Anton Prídavok, predseda SNS a župan Juraj Janoška, nacistami umučený evanjelický farár v Martine Jozef Bučko – pamätná tabuľa je v kostole pri sídle Matice, poslanec Jozef Štunda a mnohí iní. Vie verejnosť o slovenských dôstojníkoch zabitých nemeckými nacistami? Niektorí boli aj bývalí legionári – Štefan Jurech, Ján Gollan, Rudolf Viest, Adolf Weinhold, Karol Pekník, Augustín Malár ..., bol by to dlhý zoznam.

■ POCTA HRDINOVÍ

Matica slovenská – Mladá Matica, Cirkevný zbor Evanjelickej cirkvi a. v. vo Vranove nad Topľou, mesto Vranov v spolupráci s Vlastivedným múzeom v Hanušovciach si pripomenuli 70. výročie oslobodenia podujatím venovaným Cyrilovi Daxnerovi a ostatným zabudnutým hrdinom. V Kinosále Domu kultúry 5. júna za veľkého záujmu verejnosti sa uskutočnila prednáška venovaná jeho životu a odkazu, zároveň aj pohutným dejinám Malej vojny i SNP na východnom Slovensku. Na druhý deň po slávnostnom koncerte mladí matičiari predviedli predstavenie Kapitoly zo života nadporučíka Dr. Cyrila Daxnera. Spomienkový program vyvrcholil 7. júna 2015 slávnostnými službami Božími v Chráme Ducha Svätého s kázňou biskupa ECAV Východného distriktu Slavomíra Sabola. Záver patril odhaleniu busty Cyrila Daxnera symbolicky vedľa busty jeho prastarého otca Karola Kuzmányho. Treba tiež spomenúť, že Slovenská advokátska komora vzdala poctu tejto osobnosti, keď venovala v rámci svojej výstavy samostatný panel C. Daxnerovi ako advokátovi, dôstojníkovi a národovcovi.

Sedemdesiat rokov od pádu amerického bombardéra pri Veľkých Hostiach

Pietna spomienka na vojnu vyhasnuté životy

Mgr. Jozef KORÁL, predseda OMM Veľké Hoste

Odbor Mladej Matice Veľké Hoste v spolupráci s Obecným úradom, Dobrovoľným hasičským zborom a Ozbrojenými silami Slovenskej republiky a občania tejto obce v okrese Bánovce nad Bebravou si uprostred júna uctili pamiatku mŕtvych členov posádky zostrelého amerického lietadla B-17 v jej katastri pri 70. výročí od tejto udalosti.

Americký bombardér B-17

Hymnou Slovenskej republiky a čestnými salvami sa začala pietna spomienka na udalosť, ktorá sa zapísala do histórie tejto obce. Prvého februára v roku 1945 sa v lese nad Veľkými Hostiami zrútil bombardér B-17, ktorý zasiahla nemecká protiletadlová obrana v okolí Viedne. Pri havárii zahynuli štyria členovia posádky. Občania z obce utekali na miesto, kam lietadlo dopadlo, žiaľ, pomôcť mohli už iba tým členom posádky, ktorí stihli z lietadla vyskočiť. Poskytli im stravu, oblečenie

a previedli ich na oslobodené územie, odkiaľ sa už kontaktovali so svojim velením.

V tomto roku uplynulo sedemdesiat rokov od tejto udalosti, čo členov Odboru Mladej Matice motivovalo na zorganizovanie pietnej spomienky. Aj takto chcú upriamiť pozornosť na regionálnu históriu, na tragiku vojny a zmarené mladé životy pilotov, ale aj na odvahu miestnych občanov, ktorí sa nebáli riskovať vlastné životy pri pomoci členom posádky, ktorí haváriu prežili.

Mladí matičiari Matej Lada a Jozef Jakubovský už dlhší čas pripravujú v školách gemerského regiónu prezentácie o historických udalostiach, jubileách osobností a iných dejinných míľnikoch spojených s národným hnutím a aktivitami Matice slovenskej. Tentoraz s nimi zavítali do Banskobystrického kraja.

Prezentácie o štúrovcach

Využili dobrú spoluprácu matičnej organizácie v Rožňave s MO MS v Revúcej a v ZŠ na Hviezdoslavovej ulici pripravili pre ôsmakov a deviatakov prezentácie Štúrovci na Gemeri a SNP včera a dnes. Cieľom ich osvetárskych aktivít je spestriť a rozšíriť obsah preberaného učiva v školách a ukázať danú problematiku aj z iného uhla pohľadu. S touto ambíciou zavítali aj do Slovenského literárneho gymnázia v Revúcej. Reakcie tamjších študentov aj reakcie ich pedagógov, podľa slov M. Ladu,

oboch mladých matičiarov milo prekvapili, a tak si popri dobrom pocite, že žiakom a študentom zatriktívni učivo aj sami odnášali dobrý pocit, že spoznali navyše aj kus Malohontu.

(se)

Pietna spomienka na štúrovského martyra v Kremnici Langsfeld pred národom neprepadol

„So zbraňou v ruke sa neváhal postaviť na ochranu slovenského ľudu. Keď ho Maďari chytili, dobrovoľne si zvolil radšej smrť, než by zradil ideály, za ktoré bojoval. Že nám pamäti zostal až do dnešných dní, svedčí i pietna spomienka na neho, konaná na mieste jeho popravy.“ Aj tieto slová zazneli koncom júla v Kremnici na pietnej spomienke pri 166. výročí popravy Juraja (Ďurka) Langsfelda, slovenského národovca, evanjelického učiteľa a dobrovoľníka v Hurbanovom vojsku.

Viliam KOMORA – Foto: Marek HANUSKA

Ďurko Langsfeld žil v čase neslobody a silnejúcej maďarizácie. Stal sa prívržencom štúrovského hnutia, v druhej dobrovoľníckej výprave bojoval ako poručík. Zradou vlastného ujka sa dostal do rúk maďarského vojska majora Armina Görgeya. Odsúdili a popravili ho vo veku dvadsaťtri rokov. Svojim katanom smelo odkázal: „Teraz ma súdia nepriatelia, ale budú ma niekedy súdiť i Slováci a u tých by som nechcel prepadnúť.“

■ VENCE K MOHYLE

Pietnu spomienku na martyra pripravili Matica slovenská – Miestny odbor Kremnica, mesto Kremnica a Evanjelický cir-

kevný zbor v Kremnici. Príhovory predniesli predsedovia MO MS v Kremnici M. Rybársky a MO MS v Sučanoch M. Miert, primátor Kremnice A. Ferenčík, starosta Sučian V. Plížik, evanjelický a. v. farár J. Páček, tajomník MS M. Hanuska a ďalší národní, kultúrni a vlasteneckí predstavitelia. Vence na hrob položili aj zástupcovia Vojenského útvaru J. Langsfelda z Martina. Spomienku poeticky a hudobne pozdravili básňami, sprievodom gitár, spevom, keď okrem hymnickej piesne Hej, Slováci, zazneli aj iné známe národné piesne.

Popri matičiároch z Kremnice a zo Sučian, ktoré sú rod-

nou obcou Ďurka Langsfelda, sa na pietnej spomienke zúčastnili aj potomkovia jeho rodiny M. Kožuch a M. Miert. Tajomník MS M. Hanuska okrem iného nad hrobom štúrovského hrdinu pripomenul, že, žiaľ, aj dnes sú ešte príklady negatívnych národnostných vzťahov, ktoré sa Matica slovenská usiluje riešiť na prospech slovenského národa a štátnosti a v spolupráci aj s národnostnými menšinami u nás.

■ PREKRSTENÉ KASÁRNE

Zaslúžilý matičiariar Milan Rybársky, o ktorom sme nedávno v našom týždenníku písali v súvislosti s jeho významným životným jubileom, pripomenul verejnosti

Delegácia matičných pracovníkov na pietnej spomienke v Kremnici.

málo známu skutočnosť. Už za prvej ČSR boli v Martine Kasárne Ďurka Langsfelda, v ktorých boli dislokovaní príslušníci horského pešieho pluku. Po druhej svetovej vojne ich premenovali na Kasárne SNP. Po rokoch na krátky čas rozkazom prezidenta Slovenskej republiky 17. júla v roku 2007 prepožičali vojenskému útvaru 1300 v Martine čestný názov Základná výcviková škola Juraja Langsfelda, čo však o dva

roky 10. júla v roku 2009 bolo opäť zrušené vznikom Práporu výcviku Martin. Viacročné úsilie zainteresovaných, aby sa aspoň časť kasární v Martine pomenovala po Ďurkovi Langsfeldovi, bolo nedávno korunované úspechom. Rozkazom prezidenta slovenskej republiky z 31. marca 2015 Vojenskému útvaru 1037 – Práporu výcviku Martin prepožičali čestný názov Prápor výcviku Juraja Langsfelda.

Deti zo súboru Matičiariar na európskom šampionáte.

Taký krásny tam nikto nebol...

Helena RUSNÁKOVÁ – Foto: Júlia VARGOVÁ

V maďarskom meste Balatonfüred sa koncom júna uskutočnili VI. majstrovstvá Európy v pódiových tancoch, na ktorých súťažili tanečníci z usporiadateľskej krajiny, Česka, Rumunska a tri páry detí vo veku okolo desať rokov zo súboru Matičiariar z Nových Zámok, ktoré reprezentovali MS, mesto i Slovensko. Na šampionát si pripravili choreografiu Tance z Myjavy.

„Do tohto významného kúpeľného a rekreačného strediska vo Vézpremskej župe sme vyrazili zavčasu ráno, lebo súťaž sa začínala už deviatej hodine predpoludním. Lenže my sme sa po zaregistrovaní dostali do jej rozpisu až popoludní, takže sme mali dosť času sledovať aj program, aj si obzrieť okolie i súťažiacich,“ povedala nám o prehliadke gene-

rálna sekretárka súboru Júlia Vargová, ktorá, celkom pochopiteľne, držala stranu najmä svojim zverencom a s byľkou kritiky hodnotila konkurenciu: „Ak mám povedať pravdu, celý deň boli na pódiu mažoretky, športové tance a tak podobne zamerané vystúpenia, takže keď sa naše deti prezliekli do krojov a čepcov, nikto iný tam taký krásny nebol...“ A naozaj

2. miesto novozámockých detí v ich súťažnej kategórii svedčí o tom, že Matičiariar opäť úspešne obstál na medzinárodnom fóre. Mali slovenskí folkloristi si s pekným zážitkom priviezli aj diplom a pohár, ktorý im urobil obrovskú radosť. Spolu s nimi a s ich vedúcimi sa tešíme aj my a želáme všetkým krásne leto, vydarené prázdniny i zaslúženú dovolenku.

Matičiari spod Tatier navštívili rodisko Ľudovíta Štúra Potvrdili neformálne kontakty a vzťahy

V jubilejnom roku dvojtého výročia narodenia Ľudovíta Štúra usporiadali matičiari zo Štrby začiatkom júna vlastenecký zájazd do rodiska Ľudovíta Štúra v Uhrovci. Desiaty popradský matičiariar privítali možnosť pripojiť sa k nim.

Ludmila HREHORČÁKOVÁ

On zobudil zo sna národ svoj...

Štrbskí matičiariar v rodisku nášho veľikána Ľudovíta Štúra v Uhrovci.

Na obecnom úrade v Uhrovci privítala podtatranských matičiariar starostka Ing. Zuzana Máčeková. Obec Štrbu spájajú s Uhrovcom viac ako len formálne vzťahy, čo sa prejavilo na pohostinnom prijatí účastníkov zájazdu, na záujme starostky aj pri ich sprevádzaní po vzácných miestach spojených s našimi najväčšími osobnosťami – Ľudovítom Štúrom a Alexandrom Dubčekom v ich spoločnom rodnom dome. V obecnom múzeu sa dozvedeli zaujímavosti o tejto obci, ktorá kedysi patrila ku grófstvu Zayovcov, preto sa vtedy i nazývala Zay Uhrovec, a kde dnes žije tisícpäťsto obyvateľov.

Obec kedysi bola chýrna svojím sklárstvom a výrobou palíc, čo je, žiaľ, už minulosť.

■ S ÚCTOU A PIETOU

V úcte postáli pri pomníku Ľudovíta Štúra a pre všetkých bolo ctou vzdať mu hold položením venca ozdobeného trikolórou. Ludmila Hrehorčáková pritom predniesla aktuálne báseň Ruža pre Ľudovíta Štúra od Drahoslava Machalu. Starostka Z. Máčeková pri tejto príležitosti tiež venovala spomienku nedávno zosnulému spisovateľovi a publicistovi, ktorý Štúrovu osobnosť navždy ukotvil na stránkach Slovenskej vlas-

tivedy, v pamäti a srdci nášho národa.

Rodný dom národného buditeľa naznačuje jeho poslanie tam umiestnenými veršami:

*On zobudil zo sna národ svoj
a zorol úhor neúrodný,
ku cti priviedol jazyk rodný
a šiel za rodu spásu v boj.*

Lektorka Elena Beštová priblížila činorodý život Ľudovíta Štúra, ktorý sa pozdvihol na veľikána národa zo skromných pomerov učiteľskej rodiny s pevným zázemím lásky, viery a zodpovednosti. Z týchto morálnych základov

Účastníci zájazdu položili vence aj k Pamätníku SNP na Jankovom vršku.

sa rozvinul pomocou kvalitného vzdelania na osobnosť, ktorú právom považujeme za najväčšiu v 19. storočí pre nás Slovákov – národného buditeľa, novinára, jazykovedca, filozofa, projektanta našej budúcnosti, politika, organizátora národného života a ideál pre generáciu svojich súputníkov, ale aj pre ďalšie pokolenia.

■ V JEDNOM DOME

Alexander Dubček v druhej časti domu – múzea – o sto rokov neskôr zasiahol do našej histórie príťažlivým ideálom spoločnosti s ľudskou tvárou. Aj on tak ako jeho rodák veril a bojoval za tieto ideály, ktoré však narazili na hrubú silu, ktorá ako takmer vždy v histórii zvíťazila. Aj v danom prípade platí, že viac ako dosiahnutie cieľa záleží na ceste, ktorou sa títo dvaja uberali, a tým sú nám blízki.

Jankov vršok s obeťami padlých vojakov a partizánov – ruských aj našich – bol ďalšou zastávkou tejto poznávacej cesty. Na pietnom mieste účastníci zájazdu vzdali úctu stovkám zmarených mladých, nádejných a nenaplnených životov

a položili k pomníku veniec vďaky. Súčasťou tohto vlasteneckého podujatia bol aj oddych v Bojniciach a na ich atraktívnych miestach.

Za tento obsažný a hodnotami naplnený deň treba poďakovať najmä Michalovi Pavelovi, predsedovi štrbskej Matice, obci Štrba, ale rovnako aj matičiariarom každého veku – od najmladších až po staršiu generáciu, tak ako to prirodzene býva v rodinách, kde život kontinuálne pokračuje. Súčasne je Matica v tejto obci príťažlivá pre deväťdesiatich členov a bude ich, verme, ešte viac. Ten deň do Matice vstúpilo sedem záujemcov, medzi nimi aj manželka Sojákovi z Batizoviec.

Celonárodné jubilejné oslavy Ľudovíta Štúra sa uskutočnia 24. októbra t. r. v Uhrovci a v podtatranskej oblasti sa v Levoči stretne mládež z celého Slovenska 22. októbra 2015. Organizátori stretnutia pripravujú pútavý program s historickou fabuláciou príchodu štúrovcov z Bratislav do Levoče v marci 1844 a výstupom na Kohlwald-Uhlská, ktoré sú od Levoče vzdialené dva kilometre.

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Prázdninový
pokús o rep

Nie, nič nemôže a nesmie byť, a ani nie je pravda, my mládež, kedysi držiteľka rána, vieme svoje, je to len konšpirácia, prečítajte a hneď hod'te do koša, lebo in si Amerika, máš legálne homomanželstvá a máš svoj biznis, dáš peniaze, máš maternicu, vyberieš embryo, máš dieťa, aké chceš, nebud' starovek, nemusíš mať babu, ak peniaze nemáš, si nepotrebný, vezmi pušku, ktorú ti daroval otec k narodeninám, a strieľaj, budeš na titulke aj v Afrike, kde je už po jari, Egypt je už druhý raz hore nohami, a čo len chce Tunisko?, a čo už bývalá Líbya a hlúpo vzdorujúca, čoskoro scháľovaná Sýria?, čo chce ten Bašár?, potkanov a islamský štát naňho! a lode s vydedencami a rezáči hlav šup do mora Stredozemného, lebo prihlúpla stará dáma, totiž Európa, má otvorené lono a nedozretých politikov, chlapcov i dievčatá, azda aj LGBTI, aby smelen v hanbe nezostali, im chýbajú iba prachy a starej dáme sex, no v Londýne už ho má, len pričádzajte, fešáci, ešte berieme, hľa, máme kvóty, a mladý moslim už vie, len my nie, že v roku 2030 bude už Brusel moslimským mestom, komu sa nelúbi, ešte môže odísť, ak má kam, možno do zmajdanizovaného štátu, a ty, synu, pamätaj na srebrenickú genocídu, ktorá nebola, a zabudni na nevyšetrené zostrelenie lietadla nad Ukrajinou, aj na Grécko, vlastne Grexit, a na toľko iných utajeností, na zmluvu medzi Amerikou a Európou, TTIT?, ó, Amerika! nebyť teba, zomrieme od smútku, veď ak nepoznáme sitkom, čo by bolo do popuku? smejte sa, ľudkovia, nikto nie je dokonalý, dajte si pivo a zjádite na Pohodu, bude tam aj on? bude, lebo predsa je sloboda a máme demokratické hodnoty: voľný trh, nedotknuteľné súkromné vlastníctvo kapitálu a bezohľadnú vymáhateľnosť dlhov, hraničiacu s terorizmom, toto sú tie skutočné tri božské osoby, teda piliere, na ktorých stojí, a možno aj spadne neobmedzená moc bánk, nie, civilizácia sa ešte neodvratne nerúti na dno, ale zastaví jej pád sa už nedá, a ani už len pribrzdiť, aj sa modliť už je zbytočné, po dopade na zohrenisku nezačnú rásť zemiaky a rajčiny, ale pýr, a Amerika, Afrika, paradajka, paprika, a tej najštiplavejšej, tej rovno do očí Matici, veď keď sa medzi Washingtonom a New Yorkom skrakuje ulica, ako k tomu prispieva Matica?

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
tasr.

Hrou U richtárov bude svadba si uctia jej autora Štefana Jombíka Scenáre, aké píše iba sám život

Marek HANUSKA – Foto: Matej FEKIAC

Počas III. ročníka Slatinského jarmoku vo Zvolenskej Slatine uprostred tohtoročného júna, na usporiadaní ktorého sa podieľajú aj tamojší matičiari, sa v bohatom dvojdnovom programe našiel priestor aj na uvedenie úspešnej divadelnej hry U Richtárov bude svadba z autorského pera Štefana JOMBÍKA.

Ochotníčky zo Zvolenskej Slatiny v hre U richtárov bude svadba.

Nebol to autorský debut. Slatinčan Štefan Jombík je autorom niekoľkých básnických zbierok, ktoré v minulých rokoch vydal v spolupráci z MO MS. Pripravil tiež viacero pásiem k výročiam povstania, oslobodenia obce aj na iné príležitosti. Pre slatinských

ochotníkov napísal už v minulosti dva scénare ku kabaretným vystúpeniam. V roku 2013 spracoval svoje životné postrehy do divadelnej frašky Čas smutný prežalostný, kde humorným spôsobom podáva udalosti okolo dedinského pohrebu.

Tento rok nacvičil Divadelný ochotnícky súbor Terézie Vansovej pri Miestnom odbore MS ďalšiu jeho hru z dedinského prostredia U richtárov bude svadba. Žiaľ, ešte pred premiérou do scenára životného príbehu autora však život sám napísal bodku. V marci tohto roku zomrel vo veku osemdesiatjeden rokov. Premiéru divadelnej hry preto samozrejme venovali jeho pamiatke. Autor v nej pranie ruje nešváry spojené s časom jeho mladosti. Udalosti však podáva tak, že nie sú cudzie ani súčasnému mladému divákovi. Popri pobavení nad podobami a prejavmi lakomosti, vývinom a deformáciami charakterov hlavných protagonistov sa môže divák zamyslieť aj nad hodnotou rodiny a poctivej práce. Ochotníkov zo Zvolenskej Slatiny opäť režíruje Pavel Maťa. Najbližšie, už tretiu reprízu hry pripravuje súbor 5. júla v neďalekej obci Kriváň.

Prvá Štitnického kolíska

V priestoroch obecnej knižnice v Štítniku, pomenovanej po rodákovi – básnikovi, prekladateľovi a publicistovi Ctiborovi Štítnickom (1922 – 2002), sa nedávno stretli tamojší školáci s členmi výboru miestnej matičnej organizácie, vedúcou knižnice i riaditeľkou Domu MS v Rožňave, aby otvorili 1. ročník podujatia Štítnického kolíska.

Organizátori toto tvorivé podujatie orientujú na vzťah k literárnej tvorbe a jej výtvarným ekvivalentom so zámerom nájsť talenty v prednese poézie a prózy, objaviť nadané deti v literárnej tvorbe i v prelínaní literatúry a výtvarného umenia. Pre tých, čo skúšajú literárne a výtvarne tvoriť majú byť impulzom a motívom tie

najzákladnejšie ľudské city – láska k rodnému kraju, domovine, k rodine a ľudská vzájomnosť a porozumenie.

Žiaci z tohto homogemerského mestečka si pripomenuli život a tvorbu Ctibora Štítnického, vlastným menom Dörmer, ktorý patril medzi najjagavejšie hviezdy mladých slovenských básnikov vojnového i povojnového

Básnik Ctibor ŠTÍTNICKÝ.

obdobia, k jeho pamätnej tabuli pripli venček a predniesli mu peknú báseň – jemu, ktorý im je a bude vzorom... (jv)

Súťaž Dobšinská nota napísala svoju druhú kapitolu Trémou i skvelými výkonmi spevákov

Oblastná súťaž v speve modernej piesne Dobšinská nota má za sebou druhý ročník. Súťaž organizuje mesto Dobšiná v spolupráci s tamojším Centrom voľného času, detí a mládeže, Domom Matice slovenskej v Rožňave a ostatnými partnermi, ku ktorým tentoraz patrila firma Calisto. Do súťaže sa prihlásilo jedenásť talentov, no na pódiu sa napokon predstavilo deväť interpretov z okresov Rožňava a Revúca.

Súťaž je primárne určená žiakom umeleckých, základných a stredných škôl a centier voľného času vo veku od dvanásť do dvadsať rokov. Tí si zvolia populárnu slovenskú alebo anglickú pieseň, ktorú potom prednesú naživo s hudobným sprievodom. Popri kapele bola pre súťažiacich pripravená profesionálna aparatura so skvelými svetelnými

efektmi, ktorá dopĺňala súťažnú atmosféru. Vystúpenia hodnotila odborná porota v zložení: Ing. Mária Rybárová, Eleonóra Kerekešová, Karol Kún, Mgr. Silvia Tešlarová a predseda Ján Slovák. Ako konštatovala, súťažiaci sa striedali v skvelých výkonoch, na niektorých bola badať mierna tréma, ale v konečnom dôsledku všetci svoju úlohu zvládli. Víťazkou druhej Dob-

šinskej noty sa stala Miriam Gallová z Rožňavy. Statočne jej sekundovali na ďalších miestach Monika Červenáková z Dobšinej, Radka Fantazirová a Simona Fabová z Jelšavy. Všetkými srdečne blahozeláme, organizátorom ďakujeme za profesionálne zvládnutú akciu a tešíme sa na tretí ročník tejto súťaže.

Matej LADA

PROGRAM XXI. HOREHRONSKÝCH SLÁVNOSTÍ KOSCOV A HRA- BACIEK 2015

• 10.30 – 12.00 – prezentácia – 12.00 – OTVORENIE

- modlitba, spev hymny a vztyčovanie zástavy SR na máj
  - pozdrav p. starostky a pozvaných hostí
  - losovanie a predstavovanie koscov
  - sľub koscov a rozhodcov
  - vystúpenie DFS Mladosť a vyprevádzanie koscov gazdinou
  - 13.00 – 16.30 Majstrovstvá Pohorelej a sveta v kosení. Kategórie: 1. Dadoúčata; 2. Nosiči vody; 3. Ženy; 4. Chlopi nad 60 rokov; 5. Chlopi nad 70 rokov; 6. Hlavná kategória: Chlopi do 60 rokov; 7. Otcovia a synovia; 7. Družstvá
  - 16.30 – 17.00 Kosecké piesne zaspieva Mužská skupina FS Kráľova hofa
  - 17.00 Vyhlásenie výsledkov
  - od 18.00 Tanečný dom a ľudová veselica pri vatre – hrá ľudová hudba Borsuckí gaďi
- Sprievodný program:
Počas celej súťaže koscov prebieha II. LÚČNY DETSKÝ VIACBOJ. Disciplíny: 1. Chodúle; 2. Hádzanie prakom; 3. Triafanie operenými šidlami; 4. Vykopávanie čižmy; 5. Hádzanie vidlami; 6. Furmanka s rebrináčikom; 7. Plieskanie bičom; 8. Lukostrelba
Jazda na koni a mini zoo.

PRIPOMÍNAME SI

18. júla

– pred dvesto päťnástimi rokmi vypukol požiar v centre Bratislavy, aby sa nešíril, museli strhnúť niektoré budovy, medzi nimi aj drevenú stavbu tzv. Letného divadla (1800)

19. júla

– dvesto rokov od zákazu svojoľnej zmeny priezviska; v roku 1815 vyšiel zákon, ktorý stabilizoval priezviská v Uhorsku

20. júla

– štyristo dvadsaťpäť rokov, čo zemetrasenie v okolí Bratislavy vyvolalo v meste požiar, pri ktorom zhorelo tristo dvadsať domov (1590)

– pred tristo štyridsiatimi rokmi sa narodil prof. Samuel Timon (1675 – 1736), filozof, historik a geograf, ktorý vo svojich dielach dokázal, že Slováci sú najstarším národom Uhorska na jeho území

– pred sto tridsiatimi piatimi rokmi sa narodil generálny biskup evanjelickej cirkvi Vladimír Pavol Čobrda (1880 – 1967), ktorý sa na komunistický nátlak musel v roku 1951 vzdať cirkevných funkcií

– stodvadsať rokov, čo Výbor rumunsko – slovensko – srbského národného spoločenstva vydal výzvu k nemaďarským národom v Uhorsku bojovať o svoje práva; za Slovákov ju podpísali Pavol Mudroň a Samuel Daxner (1895)

– pred sedemdesiatimi rokmi našli poverenika financií Tomáša Tvarožka mŕtveho v jeho byte (1892 – 1945); bol zástancom oddelenej českej a slovenskej meny, keďže ich hodnota po vojne bola najmenej 1:5 v prospech našej, kým E. Beneš presadil pomer slovenskej a protektorátnej meny 1:1, oficiálna správa hovorila o Tvarožkovej mŕtvi, pravdepodobne však umrel zastrelením

21. júla

– pred šesťsto päťdesiatimi rokmi (1365) získala podtatranská obec Hybe mestské výsady

– stošesťdesiatpäť rokov od narodenia banského inžiniera európskeho formátu a autora slovenského banického a geologického názvoslovja Štefana Trúchleho (1850 – 1922)

– v Košariskách sa pred sto tridsiatimi piatimi rokmi narodil generál PhDr. Milan Rastislav Štefánik, Rytier francúzskej Čestnej légie (1880 – 1919)

22. júla

– dvestodesať rokov, čo sa narodil prof. Banickej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici Rudolf Feistmantel (1805 – 1875), autor prvej slovenskej lesníckej encyklopédie

23. júla

– pred sto päťdesiatimi piatimi rokmi sa úradnou rečou v uhorskej časti monarchie osobitným dekrétom (1860) stala popri nemčine aj maďarčina a v dvadsiatich dvoch stoliaciach sa v úradoch mohla používať slovenčina; onedlho toto právo Slovákom úrady zatrhlí a začali totálnu maďarizáciu mnohonárodnostného Uhorska

– univ. prof. MUDr. Vladimír Krčméry, známy najmä svojimi aktivitami v zaostalých krajinách, má päťdesiatpäť rokov

24. júla

– v Senici pred sto desiatimi rokmi zomrel zakladateľ známej miestnej slovenskej tlačiarne Ján Bežo (1842 – 1905)

– husľový virtuóz Dalibor Karvaj oslavuje tridsiatku

(jč)